

Gradonačelnik Prijestonice Cetinje Zaključkom broj 05-322/21-38/3 od 8.02.2021., utvrdio je Nacrt Odluke o proglašenju zaštićenog prirodnog dobra spomenik prirode „Park 13. jul“ i Nacrt Studije zaštite za „Park 13. jul“.

PROGRAM JAVNE RASPRAVE

o Nacrtu Odluke o proglašenju zaštićenog prirodnog dobra „Park 13. jul“ na Cetinju i Nacrtu Studije zaštite za „Park 13. jul“ na Cetinju

1. Javna rasprava o Nacrtu Odluke o proglašenju zaštićenog prirodnog dobra spomenik prirode „Park 13. jul“ na Cetinju (u daljem tekstu Nacrt Odluke) i Nacrtu Studije zaštite za „Park 13. jul“ (u daljem tekstu Nacrt Studije) održaće se u periodu od 12.02.2021. godine do 03.03.2021. godine.
2. Nacrti Odluke i Studije biće objavljeni na internet stranici Prijestonice Cetinje: <http://www.cetinje.me>.
3. Za vrijeme trajanja javne rasprave uvid u Nacrt Odluke i Nacrt Studije može se izvršiti svakog radnog dana u vremenu od 08:00 do 11:00 časova u zgradi Prijestonice-Sekretarijat za uređenje prostora i zaštitu životne sredine, kancelarija 81.
4. **Centralna javna rasprava** o Nacrtu Odluke i Nacrtu Studije održaće se 19.02.2021. godine sa početkom u 10 časova u Skupštinskoj sali.
5. Organ uprave Prijestonice Cetinje zadužen za sprovođenje javne rasprave je **Sekretarijat za uređenje prostora i zaštitu životne sredine** Prijestonice Cetinje.
6. Pozivaju se građani, zainteresovani organi i organizacije, stručne institucije, civilni sektor i drugi subjekti da uzmu učešće u javnoj raspravi.
7. Prijedlozi, primjedbe, sugestije i mišljenja mogu se dostavljati u pisanoj formi Građanskom birou Prijestonice, na adresu Prijestonica Cetinje, Sekretarijat za uređenje prostora i zaštitu životne sredine, ul. Baja Pivljanina br. 2 ili putem e-maila: sekretarijat.upzs@cetinje.me.
8. Sekretarijat za uređenje prostora i zaštitu životne sredine će razmotriti primjedbe, prijedloge i sugestije učesnika javne rasprave, nakon čega će sačiniti Izvještaj o sprovedenoj javnoj raspravi.

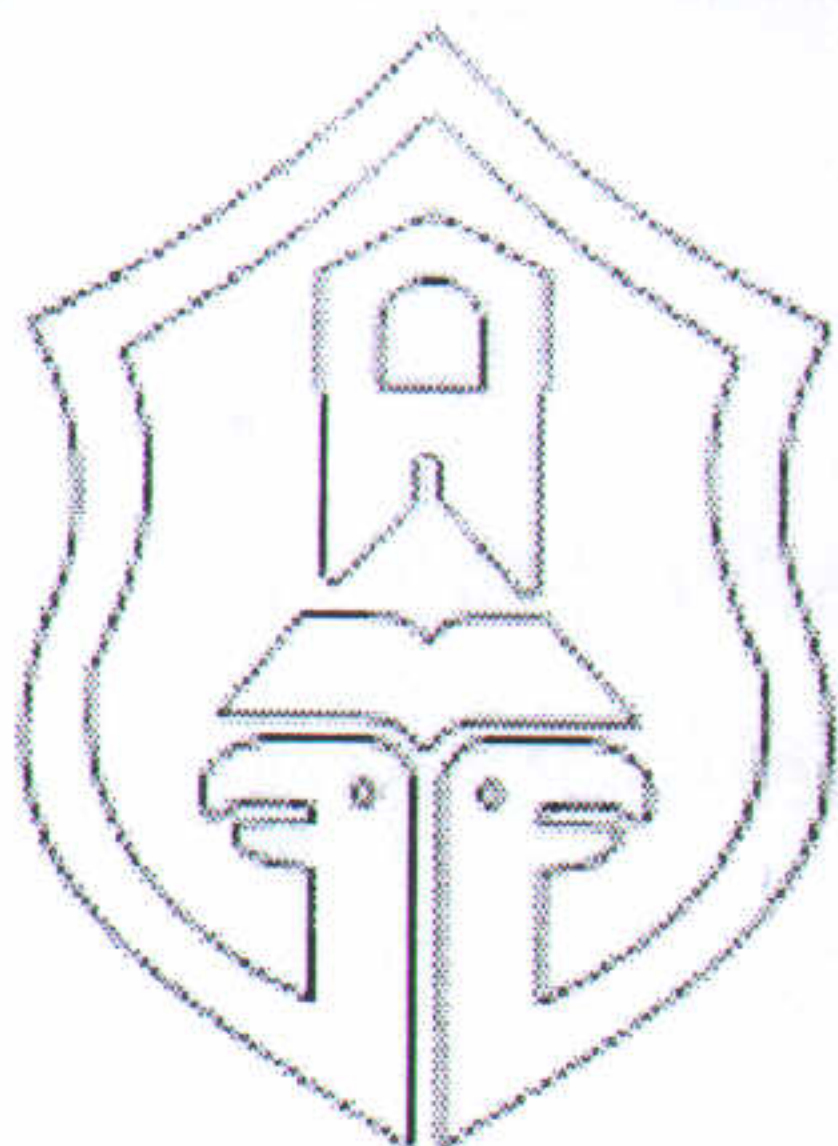
Broj:05-322/21-38

Cetinje, 08.02.2021.godine

SEKRETARIJAT ZA UREĐENJE PROSTORA I ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE

SEKRETARKA
Snežana Kujović, dipl.ing.maš.

Crna Gora
Prijestonica Cetinje

Na osnovu člana 125 Statuta Prijestonice Cetinje („Sl.list Crne Gore-opštinski propisi“, br. 9/19), člana 14 Odluke o načinu i postupku učešća lokalnog stanovništva u vršenju javnih poslova („Sl.list Crne Gore-opštinski propisi“, br. 36/20), a u vezi sa članom 33 Zakona o zaštiti prirode („Službeni list CG“, br. 54/16), Gradonačelnik Prijestonice Cetinje donosi

ZAKLJUČAK

1. Utvrđuje se Nacrt Odluke o proglašenju i određivanju upravljača zaštićenog prirodnog dobra spomenik prirode „Park 13. jul“ na Cetinju (u daljem tekstu Nacrt Odluke), u tekstu koji je pripremio Sekretarijat za uređenje prostora i zaštitu životne sredine i Nacrt Studije zaštite za „Park 13. jul“ na Cetinju (u daljem tekstu Nact Studije).
2. Nacrt Odluke i Nacrt Studije stavljaju se na javnu raspravu, u trajanju od 20 dana, počev od 12.02.2021. godine do 03.03.2021.godine.
3. Centralna javna rasprava o Nacrtu Odluke i Nacrtu Studije održaće se 19.02.2021.godine sa početkom u 10h u Skupštinskoj sali Prijestonice Cetinje.
4. Javnu raspravu organizuje Sekretarijat za uređenje prostora i zaštitu životne sredine Prijestonice Cetinje, prema Programu javne rasprave koji je prilog ovog Zaključka.
5. Ovaj Zaključak stupa na snagu danom donošenja.

Broj: 05-322/21-38/3

Cetinje, 08.02.2021.godine

GRADONAČELNIK
mr Aleksandar KAŠČELAN

CRNA GORA

AGENCIJA ZA ZAŠTITU PRIRODE I ŽIVOTNE SREDINE

2020

Studija revizije statusa,
kategorije i režima zaštite za
“Park 13. jul” na Cetinju

Nacrt Studije

Januar -2021

OBRADIVAČ: AGENCIJA ZA ZAŠTITU PRIRODE I ŽIVOTNE SREDINE CRNE GORE

NARUČILAC: Prijestonica Cetinje

Projekat: Postupak revizije zaštićenog prirodnog dobra (čl. 35 i član 114 stav 2, Zakona o zaštiti prirode, „Sl. list Crne Gore“ br. 54/16)

Studija revizije: čl. 35 i član 114 stav 2, Zakona o zaštiti prirode („Sl. list Crne Gore“ br. 54/16).

Koordinator izrade Studije
dr Dragan Roganović, dipl.biolog

Saradnici u izradi Studije:

Vesna Jovović, dipl.ing.pejz.arh.,
Dijana Borozan, dipl. istoričar umjetnosti,
Mr Duško Mrdak, dipl.geograf,
mr Izeta Trubljanin, dipl.biolog,
dr Gordana Kasom, mikolog,
mr Biljana Telebak, malakolog,
dr Dragan Roganović, entomolog,
dr Sead Hadžiablahović, botaničar,
Darko Saveljić, ornitolog

Fotografije: Dijana Borozan, Izeta Trubljanin, Biljana Telebak, Duško Mrdak, Dragan Roganović, Gordana Kasom, Sead Hadžiablahović.

Tehnički pripremila i uredila: Milica Jovanović

Direktor
Nikola Medenica

Sadržaj

1. UVOD	4
2. ISTORIJAT „PARKA 13. jul“	5
3. PROCEDURA POSTUPKA ZAŠTITE I UPRAVLJANJA	6
4. OSNOVNI PODACI O ZAŠTIĆENOM PRIRODNOM DOBRU	7
5. OPIS PRIRODNIH, PREDIONIH I STVORENIH ODLIKA	12
5.1. Prirodne odlike	12
5.1.1. Geografski položaj	12
5.1.2. Geomorfološke odlike terena	12
5.1.3. Geološka građa terena	13
5.1.4. Pedološke karakteristike terena	15
5.1.5. Hidrološke i klimatske karakteristike	16
5.1.6. Florističko vegetacijske karakteristike	17
5.1.7. Gljive	22
5.1.8. Faunističke karakteristike	25
5.1.8.1. Insekti – entomofauna	25
5.1.8.2. Puževi - Gastropoda (Mollusca)	27
5.1.8.3. Ptice – Ornitofauna	28
5.2. Predione karakteristike	31
5.3. Stvorene odlike - Kulturno-istorijsko nasljeđe	34
6. OCJENA STANJA ŽIVOTNE SREDINE	41
7. POSTOJEĆE STANJE PRIRODNIH RESURSA SA PROCJENOM VALORIZACIJE	48
8. KATEGORIJA, VRSTA I REŽIM ZAŠTITE ZAŠTIĆENOG PRIRODNOG DOBRA	52
9. KONCEPT ZAŠTITE, UNAPRJEĐENJA I MOGUĆE PERSPEKTIVE ODRŽIVOG RAZVOJA	56
10. UPRAVLJANJE ZAŠTIĆENIM PRIRODNIM DOBROM	60
11. LITERATURA	62

1. UVOD

Fragmentacija urbanih zelenih površina, gubitak pojedinih vrijednih stabala, kao i gubitak faune, su prijetnja ekološkom integritetu i funkcionisanju urbanih i prirodnih ekosistema, što se direktno odražava na kvalitet života u urbanim sredinama. "Park 13. jul" zaštićen je 1965. godine, Rješenjem o zaštiti objekata prirode (Rješenje br. 01-300 od 28.04.1965.), kao hortikulturni objekat.

Položaj Parka, značajno prisustvo dendroflora, koncept kompozicione vrijednosti i kulturno-istorijski elementi, predstavljaju jedinstveni prostor u istorijskom jezgru Cetinja. Osobnosti "Parka 13. jul" su sadržane u istorijskom nastanku i značaju, u znamenitosti istorijskih ličnosti koje su ga formirale, održavale i ostavile novim generacijama, a sa druge strane u činjenici da je to među prvim javnim parkovskim površinama na Cetinju.

"Park 13. jul" je stavljen pod zaštitu radi očuvanja prostorno-ambijentalnih, botaničkih, bioekoloških, predionih i kulturno-istorijskih vrijednosti grada, kao i očuvanja reprezentativnog identiteta užeg gradskog jezgra i održavanja i unaprijeđenja ukupnog stanja bioloških, estetskih i turističkih vrijednosti Prijestonice.

Zbog neadekvatnog održavanja i neplanskih rekonstrukcija, danas su u Parku prisutna određena obilježja koja nijesu dio identiteta Parka ovog tipa i značaja.

Jedan od prvih koraka u cilju očuvanja od dalje devastacije je izrada Studije revizije koja daje smjernice zaštite, očuvanja i unaprijeđenja ukupne vrijednosti Parka.

2. ISTORIJAT „PARKA 13. JUL“

Prvobitna parkovska površina formirana je u periodu od 1891. do 1894. godine, kada se obrazovanjem aleje, platoima, brojnim pješačkim stazama i slobodno posađenim biljnim kulturama dobija manir koji odgovara engleskom stilu pejzažnog uređenja. Pozicioniran sjeveroistočno od zgrade bivšeg Đevojačkog instituta “Carice Marije” i jugoistočno od bivšeg dvora prijestolonasljednika Danila, gdje je i obrazovana glavna aleja, uspostavlja komunikaciju sa dvorom i nekadašnjim Dvorskim parkom, čineći pejzažno jedinstvo koje se dalje prostire prema Vladičinoj bašti i završava vizurom na Orlov krš. Shodno raspoloživoj dokumentaciji, odnosno, sačuvanom računu narudžbe: *“Varoški park naručuje 368 komada raznih konifera u visini od 80 cm - 1 m, 82 komada divljih koštanja, 30 komada solitiranog drveća, 100 ružica za krajeve parka i 2400 akacija za ogradu oko cijelog parka”*, stičemo uvid u raznovrsnost biljnih kultura koje su oplemenjivale parkovsku površinu. Zatim, na starim fotografijama uočavamo da je istaknuto mjesto u parku bio paviljon, gdje je crnogorska vojna muzika održavala koncerte, i to tri puta neđeljno, izvodeći komade poznatih kompozitora. Danas ovaj paviljon ne postoji, već je ostala scena čija namjena nije u skladu sa prvobitnom.

Panorama Cetinja sa izgledom Gradskog parka, kraj XIX vijeka

Nekadašnji Gradski (Varoški) park, a kasnije “Park 13. jul” zaštićen je Rješenjem o zaštiti objekata prirode (Rješenje br. 01-300 od 28.04.1965.) kao hortikulturni objekat.

3. PROCEDURA POSTUPKA ZAŠTITE I UPRAVLJANJA

Ukoliko se na osnovu naučnih saznanja utvrdi da je došlo do promjene na pojedinim vrstama zaštićenih područja, pokreće se postupak revizije (član 35 Zakona o zaštiti prirode "Sl.list CG" br. 54/16). Postupak se pokreće na osnovu zahtjeva Ministarstva, organa lokalne uprave ili upravljača. Zahtjev se podnosi organu uprave i sadrži razloge pokretanja postupka.

Uz zahtjev se prilažu rezultati istraživanja i druge informacije od značaja za pokretanje postupka revizije. Ukoliko se za zaštićeno prirodno dobro koje je upisano u registar zaštićenih područja utvrdi da ne postoje podaci o granicama, ciljnim staništima i vrstama, organ uprave je u obavezi da obavijesti organ nadležan za donošenje akta o proglašavanju o potrebi pokretanja postupka revizije za to zaštićeno područje. Revizija zaštićenog područja pokreće se izradom studije revizije.

Sredstva za izradu studije revizije se obezbjeđuju u skladu sa članom 28 Zakona o zaštiti prirode.

Prema članu 114 Zakona o zaštiti prirode Postupak revizije zaštićenih područja u skladu sa članom 35 (stav 5) trebalo je pokrenuti u roku od dvije godine od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Za prirodno dobro za koje se na osnovu studije zaštite utvrdi da ima svojstva zaštićenog prirodnog dobra donosi se akt o proglašavanju njegove zaštite. Akt o proglašavanju zaštite objavljuje se u "Službenom listu Crne Gore", odnosno u "Službenom listu Crne Gore - Opštinski propisi". (član 32 Zakona o zaštiti prirode, "Sl. list CG" br. 54/16)

Zaštićena prirodna dobra mogu se koristiti u skladu sa Prostornim planom i Planom upravljanja zaštićenog prirodnog dobra. Za korišćenje zaštićenog prirodnog dobra pravno ili fizičko lice plaća naknadu upravljaču zaštićenog prirodnog dobra.

Zaštićenim prirodnim dobrom upravlja upravljač koji ispunjava uslove (čl. 55 Zakona o zaštiti prirode, "Sl.list CG" br. 54/16). Članom 32 Zakona, utvrđeno je da se upravljač zaštićenog prirodnog dobra određuje Aktom o proglašenju. U skladu sa članom 57 Zakona o zaštiti prirode ("Sl.list CG" br. 54/16), sredstva za zaštitu i razvoj zaštićenog prirodnog dobra obezbjeđuju se iz budžeta Crne Gore, odnosno budžeta jedinice lokalne samouprave u skladu sa godišnjim programima, planovima i projektima u oblasti zaštite prirode, od naknada za korišćenje zaštićenog prirodnog dobra, donacija i drugih izvora u skladu sa Zakonom.

Plan upravljanja je planski dokument kojim se planiraju mjere i aktivnosti zaštite i očuvanja zaštićenog prirodnog dobra koji predstavlja plansku osnovu za upravljanje i korišćenje prirodnog dobra za ekološke, ekonomske i socijalne namjene. Plan upravljanja donosi se na period od 5 godina i ostvaruje se kroz donošenje godišnjeg programa upravljanja. Za Spomenik prirode, Plan upravljanja donosi nadležni organ jedinice lokalne samouprave uz saglasnost Ministarstva.

4. OSNOVNI PODACI O ZAŠTIĆENOM PRIRODNOM DOBRU

Naziv zaštićenog prirodnog dobra

“Park 13. jul”

Vrsta zaštićenog prirodnog dobra

Spomenik prirode

Kategorija zaštićenog prirodnog dobra

III Kategorija

Kategorija zaštićenog prirodnog dobra prema klasifikaciji Svjetske Unije za zaštitu prirode (IUCN)

Kategorija III - Prirodni spomenik ili obilježje

Kategoriju III zaštićenih područja čini određena prirodna vrijednost, koja može biti reljefni oblik, morska hrid ili špilja, geološka posebnost poput speleološkog objekta ili živi objekat poput stabla visoke starosti. Ovo su po površini najčešće mali lokaliteti koji mogu imati velik značaj za posjećivanje.

Međunarodni status zaštite

“Park 13. jul” se ne nalazi na Međunarodnim listama zaštićenih ili ugroženih prirodnih vrijednosti.

Monumentalni značaj

“Park 13. jul” na Cetinju predstavlja jednu od najstarijih parkovski oblikovanih zelenih površina u Crnoj Gori, čija je temeljna vrijednost njegova dendroflora u kojoj su prisutni primjerci značajnih dimenzija i starosti. Park je uređen u slobodnom pejzažnom stilu, u maniru engleskih parkova.

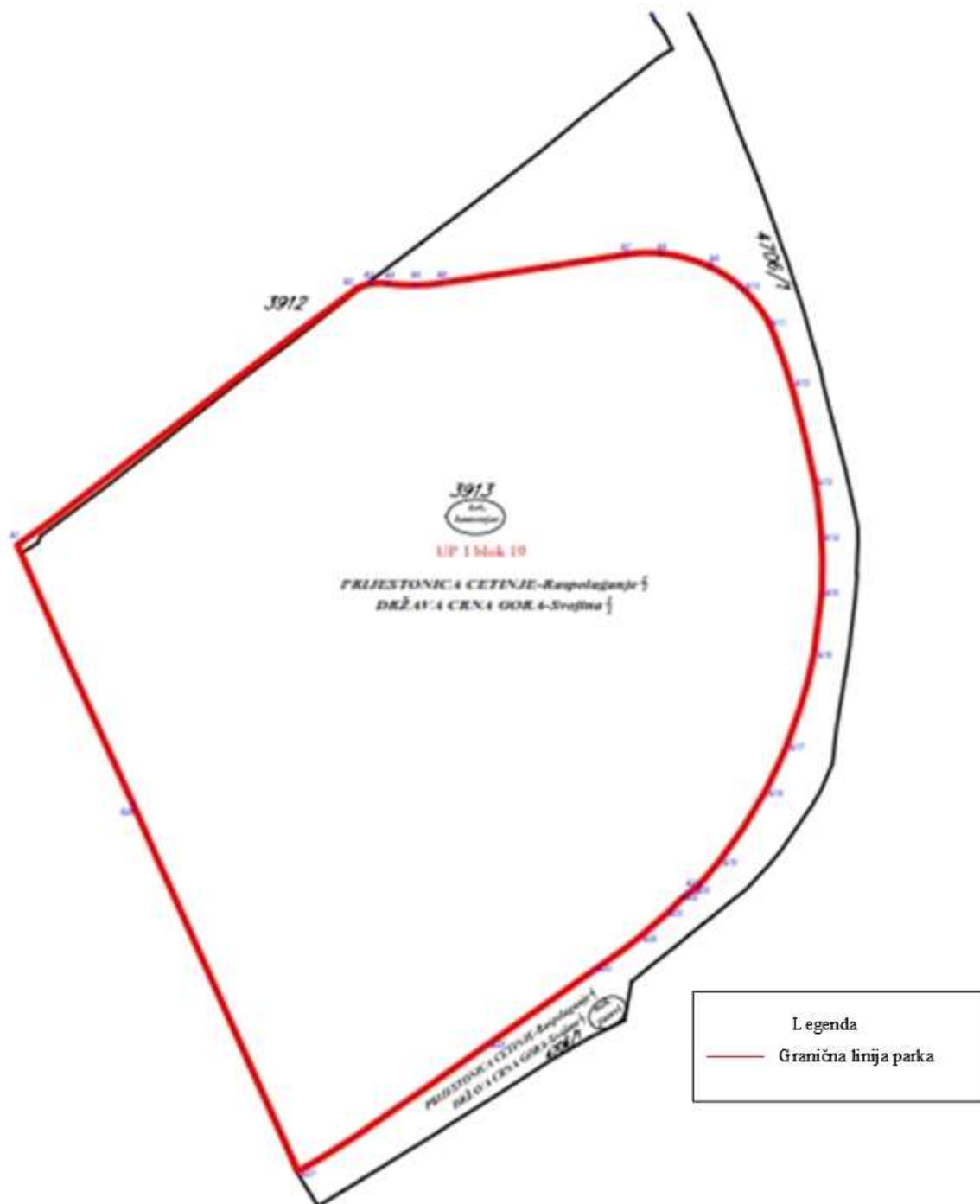
Danas je to javna zelena površina koja je zadržala duh prošlih vremena.

Položaj

“Park 13. jul” se nalazi u Prijestonici, odnosno pripada dijelu historijskog jezgra Cetinja koji je lociran na N 42.38619° i E 18.92801° (Tabela 1, Grafik 1). U administrativnom smislu pripada KO Cetinje 1, Opština Cetinje. Park se prostire u pravcu: sjever–jug, u horizontalnoj osnovi dužine 181 m, i istok-zapad u horizontalnoj osnovi širine 196 m. Park se nalazi na nadmorskoj visini od 656 mnm. Gabaritne koordinate zaštićenog prirodnog dobra su date u Tabeli 2.

Tabela 1. Koordinate centralne tačke

Centralna tačka	Po Griniču		Po Gauss–Krüger-u	
	N	E	Y	X
	42.38619 ⁰	18.92801 ⁰	6576820.74	4693984.70
Nadmorska visina	656 mnm			

Grafik 1. Prikaz granice zaštićenog prirodnog dobra

Tabela 2. Gabaritne koordinate prirodnog dobra

Granične tangente	po Griniču		Po Gauss-Krüger-u	
	N	E	Y	X
SL Južna granična linija	42.38492 ⁰	18.92752 ⁰	6576781.72	4693843.31
NL Sjeverna granična linija	42.38702 ⁰	18.92778 ⁰	6576801.02	4694076.33
WL Zapadna granična linija	N	E	Y	X

	42.38641 ⁰	18.92664 ⁰	6576708.01	4694007.76
EL Istočna granična linija	N	E	Y	X
	42.38636 ⁰	18.92921 ⁰	6576919.47	4694004.19

GRANICA ZAŠTIĆENOG PRIRODNOG DOBRA

Opis granice

Početna tačka opisa granice je tačka A1 (Y=6576708.01 X=4694007.76) koja se nalazi na sjeverozapadnoj strani parka u Njegoševoj ulici. Granična linija se nastavlja prema sjeveroistoku, prolazeći pored studentskog doma, do tačke A2 (Y=6576796.98 X=4694074.94) u ulici Baja Pivljanina. Zatim se lomi i nastavlja istočno, prolazeći kroz tačke A3 (Y=6576801.02 X=4694076.33), A4 (Y=6576805.30 X=4694076.39), A5 (Y=6576812.38 X=4694075.96), A6 (Y=6576819.45 X=4694076.54), A7 (Y=6576868.01 X=4694084.02), A8 (Y=6576876.98 X=4694084.31), A9 (Y=6576889.89 X=4694080.83), A10 (Y=6576898.78 X=4694074.82) do tačke A11 (Y=6576905.33 X=4694066.33) u ulici Vuka Mićunovića. Zatim se granična linija nastavlja ulicom Vuka Mićunovića, prolazeći kroz tačke A12 (Y=6576911.29 X=4694049.97), A13 (Y=6576917.47 X=4694024.67), A14 (Y=6576919.20 X=4694010.47), A15 (Y=6576919.34 X=4693995.53), A16 (Y=6576917.34 X=4693979.34), A17 (Y= 6576910.17 X=4693955.24), A18 (Y=6576904.53 X=4693943.14), A19 (Y=6576892.48 X=4693924.81) do tačke A20 (Y=6576886.61 X=4693917.82). U Tački A20 se lomi do tačke A21 (Y=6576886.49 X=4693917.98), a zatim nastavlja istom licom (Vuka Mićunovića), prolazeći kroz tačke A22 (Y=6576882.85 X=4693915.24), A23 (Y=6576878.60 X=4693911.05), A24 (Y=6576871.92 X=4693905.21), A25 (Y=6576859.81 X=4693896.34), A26 (Y=6576831.94 X=4693876.85) do tačke A27 (Y=6576781.72 X=4693843.31). Granična linija u tački A27, koja se nalazi na jugozapadnoj strani parka, se lomi i nastavlja prema sjeverozapadu (Njegoševa ulica), prolazeći kroz tačku A28 (Y=6576738.46 X=4693939.72) i spaja se sa početnom tačkom A1 (Grafik 2).

Zaštićeno prirodno dobro obuhvata sljedeće katastarske parcele:

3913, 4706 u površini od 257,14m², 3912 u površini od 131,14m² i 4705 u površini od 17,65m².

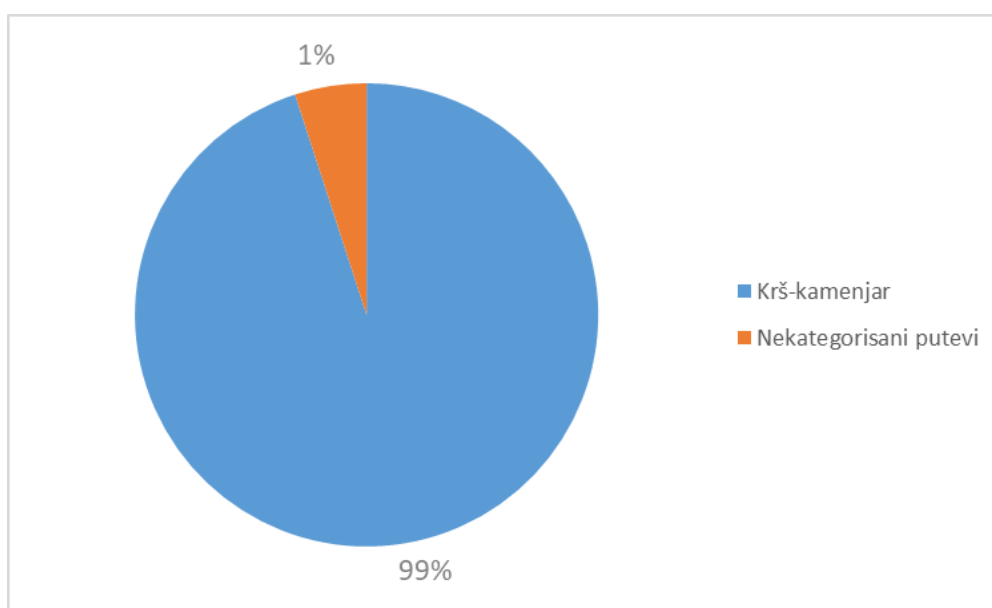
Grafik 2. Prikaz zaštićenog prirodnog dobra

Površina

Zaštićeno prirodno dobro zahvata površinu od 32.937 m² i prostire se na teritoriji opštine Cetinje (KO Cetinje 1). U tabeli 3 je prikazana struktura površina po namjeni (Grafik 3).

Tabela 3. Struktura površina po namjeni - kulturi u ZPD "Park 13. jul".

Kultura	Površina (m ²)	Udio (%)
Krš-kamenjar	32531	99
Nekategorisani putevi	406	1
Ukupno	32937	100.0

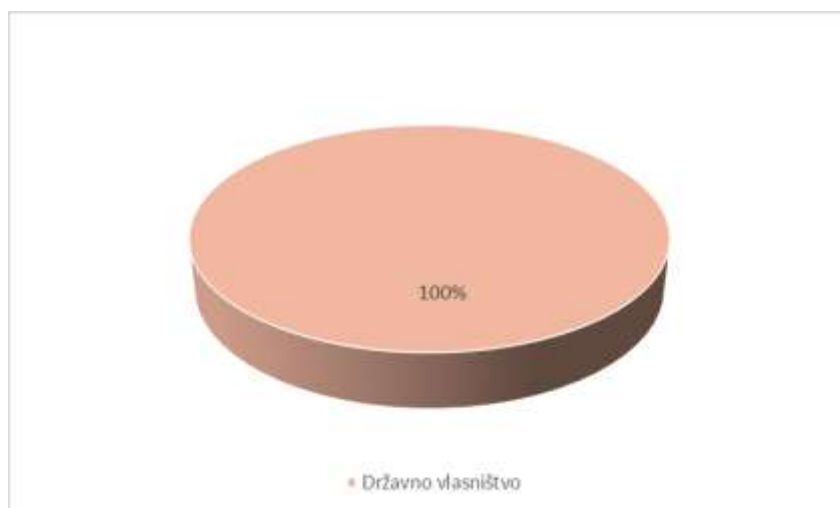
Grafik 3. Prikaz površina u zaštićenom prirodnom dobru iskazanih po namjeni (kulturi)

Vlasništvo

Zaštićeno prirodno dobro se nalazi u državnom vlasništvu (Tabela 4, Grafik 4).

Tabela 4. Strukture površina prikazanih po obliku svojine

Oblikn svojine	m ²	%
DRŽAVNO	32937	100
PRIVATNO	/	/
Ukupno:	32937	100.00

Grafik 4. Struktura površina prikazana po obliku svojine

5. OPIS PRIRODNIH, PREDIONIH I STVORENIH ODLIKA

5.1. Prirodne odlike

Terenski rad i obrada podataka lokaliteta i područja urađena je u skladu sa standardnom metodologijom i u skladu sa zakonskim odredbama.

5.1.1. Geografski položaj

„Park 13. jul“ na Cetinju je smješten u Cetinjskom polju, koje je u širem geografskom smislu dio Katunskog krša. Dužina polja u pravcu sjeverozapad-jugoistok iznosi 5 km, dok mu je širina 1,5 km. Površina polja je 4,6 km². Cetinje kao grad je prostorno raširen na cijelo polje. „Park 13. jul“ se nalazi u samom centru grada.

Cetinjsko polje nalazi se u podnožju planine Lovćen, a vode koje se dreniraju na površini Cetinjskog polja odvoje se prema Skadarskom jezeru, Rijekom Crnojevića i drugim izvorima nastalim po obodu jezera. Možemo reći takođe da se Cetinjsko polje nalazi u blizini dva nacionalna parka ili između njih. Zapadni dio opštine Cetinje pripada NP Lovćen, dok istočni djelovi teritorije opštine pripadaju NP Skadarsko jezero. Sa saobraćajne tačke gledišta, Cetinje je povezano magistralnim putem Podgorica-Cetinje-Budva, zatim regionalnim putem Cetinje-Njeguši-Kotor i Cetinje-Čevo-Nikšić. Isto tako, postoji plan o aktiviranju žičare od Kotora preko Njeguša do Cetinja. Cetinje je udaljeno 45 km od Aerodroma Golubovci i 50 km od Aerodroma Tivat. Uzevši sve u obzir, možemo reći da je Cetinje saobraćajno dobro povezano.

5.1.2. Geomorfološke odlike terena

Geomorfološke karakteristike istraživanog terena su posljedica litološko-facijalnih promjena, geotektonskog sklopa i rada egzogenih sila, koje su snažno djelovale na formiranje današnjeg izgleda reljefa.

U geomorfološkom smislu ovaj dio terena pripada zaravni visokog krša, koja prema nekim autorima predstavlja najtipičniji predio karsta na svijetu, jer se odlikuje tipičnim karstnim reljefom, na kome su zastupljeni svi površinski i podzemni karstni oblici. U sjeverozapadnom dijelu sliva izvora Rijeke Crnojevića nalazi se Cetinjsko polje. To je karstna uvala, veličine oko 4 km², zaravnjena fluvio-glacijalnim nevezanim materijalom, koji je nanesen u polje prvenstveno spuštanjem lovćenskih glečera. Cetinjsko polje je izduženo po dinarskom pracu pružanja, tj. po pravcu sjeverozapad-jugoistok. Kao karakteristični podzemni karstni oblici izdvajaju se pećine, koje imaju impresivan razvoj u epikraškom sistemu. Najrazvijenije su Cetinjska pećina, Lipska pećina i Obodska pećina.

U formiranju kraškog reljefa važnu ulogu su imali hidrometeorološki uslovi. Od pliocena pa kroz kvartar, obilje hladnih voda zajedno sa glečerima modelirali su ove terene, stvarajući istovremeno moćan epikraški sistem podzemnih komunikacija, velikih dimenzija. S obzirom na činjenicu da ova oblast danas spada u područje sa najvećim godišnjim padavinama u Evropi, karstni proces se i dalje razvija, bilježeći evidentno napredovanje i u istorijskom vremenu. Dokaz za to je Cetinjska rijeka koja je tekla pravcem Lovćen-Cetinjsko polje-Dobro selo-Crnojevića rijeka, ali je evolucijom karstnog procesa, spuštena u podzemlje. Njeni ostaci su današnja Obodska vrela. Intenzivna karstifikacija razorila je površinsku mrežu i spustila je u podzemlje, tako da sada egzistiraju u kišovitom periodu godine, samo kratkotrajno kraći površinski tokovi. O postojanju Cetinjske rijeke u relativno bliskoj prošlosti postoje i istorijski zapisi.

Na zapadnom obodu Cetinjskog polja u karbonatnim sedimentima Škrka je pećina na koti oko 650 m, dok je kote samog polja na njegovom jugoistočnom obodu gdje se nalaze poznati ponori padaju i ispod kote 640 m. Sa istočnih padina Lovćena morenski i fluvijalni materijal je

zaplavio Cetinjsko polje.

Od Cetinjskog polja kote terena dalje prema jugoistoku u početku rastu za oko 100 m. Da bi se brzo i dosta naglo spuštale u Dobrsko selo i dalje postepeno opadale sve do Obodske pećine koja je na koti oko 70 m. Iznad dobrskog sela poznata je Lipska pećina sa ulazom na koti oko 525 m.

Odmah ispred ulaza u Obodsku pećinu stalan je i znatne izdašnosti izvor Rijeke Crnojevića. Korito Rijeke Crnojevića brzo gubi visinu, da bi već poslije oko 500 m bilo plavljeno maksimalnim vodama Skadarskog jezera, koje su nešto ispod 10 mnm.

Ukratko rečeno, područje je bez površinskih tokova, čine ga tipični karstni tereni sa svim odlikama koje karakterišu holokarst.

5.1.3. Geološka građa terena

Brojna geološka istraživanja izvedena na teritoriji Crne Gore rezultirala su izradom Osnovne geološke karte 1:100 000 sa Tumačem, koja predstavlja osnovnu podlogu za definisanje geološke građe (list „Kotor“) izučavanog područja (Grafik 5).

Stratigrafsko – litološki sastav terena

Sa geološke karte se može uočiti da u geološkoj građi terena uglavnom učestvuju karbonatne stijene trijasko i jurske starosti. Pored njih zastupljene su i kvartarne tvorevine predstavljene fluvio-glacijalnim i glacijalnim sedimentima kojima je zapunjeno Cetinjsko polje, kao i crvenica kojom su zapunjene brojne vrtače na ovom krečnjačkom terenu.

Trijas

Trijaske tvorevine na istraživanom terenu imaju dominantno rasprostranjenje. Razvijene su kroz srednji i gornji trijas.

Srednji trijas – anizijski kat (T_2^1) – Sedimenti anizijskog kata zastupljeni su u južnom dijelu sliva u području sela Ugnji. Predstavljene su flišnom facijom preko koje je u gornjim slojevima razvijena i krečnjačka facija. Anizijski fliš je izgrađen od konglomerata, pješčara, alevrolita, pjeskovitih laporaca. Preko anizijskog fliša na istraživanom terenu leže normalno krečnjaci. Oni su bankoviti do masivni, rjeđe slojeviti.

Srednji trijas – ladinski kat (T_2^2) – Ladinski kat je razvijen u južnom dijelu istraživanog terena, a predstavljen je vulkanogeno sedimentnom serijom. U okviru ove serije ulaze vulkanske stijene (dijabazi i porfiriti), tufovi i tufiti, vulkanske breče, rožnaci, laporci, pješčari i u najvišim djelovima pločasti krečnjaci.

Gornji trijas (T_3 i T_3^1) – Sedimenti gornjeg trijasa imaju dominantno rasprostranjenje na istraživanom području. Oni su predstavljeni uglavnom bankovitim, slabo slojevitim i masivnim dolomitima, debelim do 500 m i krečnjacima debelim od 15-50 m, u koje dolomiti naviše postepeno prelaze i sa kojima se najčešće završava gornjetrijaska serija slojeva. Ponekad se dolomiti naizmjenično smjenjuju sa krečnjacima. U gornjotrijaskoj seriji teško se izdvajaju katovi, naročito kada je ona razvijena u vidu jednoličnih dolomita, pa su u tom slučaju katovi prikazani zajedno. Jedino ako su razvijeni megalodonski krečnjaci u najgornjem dijelu serije onda su oni posebno izdvojeni (T_3^1).

Jura

Jurske tvorevine su zastupljene u sjevernom dijelu istraživanog područja, a razvijene su u okviru donje jure, i srednje i gornje jure.

Donja jura (J_1 i J_1^2) – Sedimenti donje jure su izgrađeni od bankovitih, često oolitičnih krečnjaka, dolomita, laporovitih krečnjaka i rožnaca. Crveni krečnjaci sa amonitima su izdvojeni kao donji dio lijasa (J_1), a ostali laporovito-rožni slojevi sa brahiopodama kao gornji dio lijasa (J_1^2). Debljina ovih slojeva kreće se do 600m.

Gornja jura (J_{2+3}) – Srednjeljurski slojevi su često oskudni fosilima, pa je njihovo razdvajanje od gornjeljurskih bilo nemoguće, zato su oni prikazani zajedno. Predstavljene su pločastim laporovitim krečnjacima i laporcima koji naviše postepeno prelaze u žute oolitične krečnjake

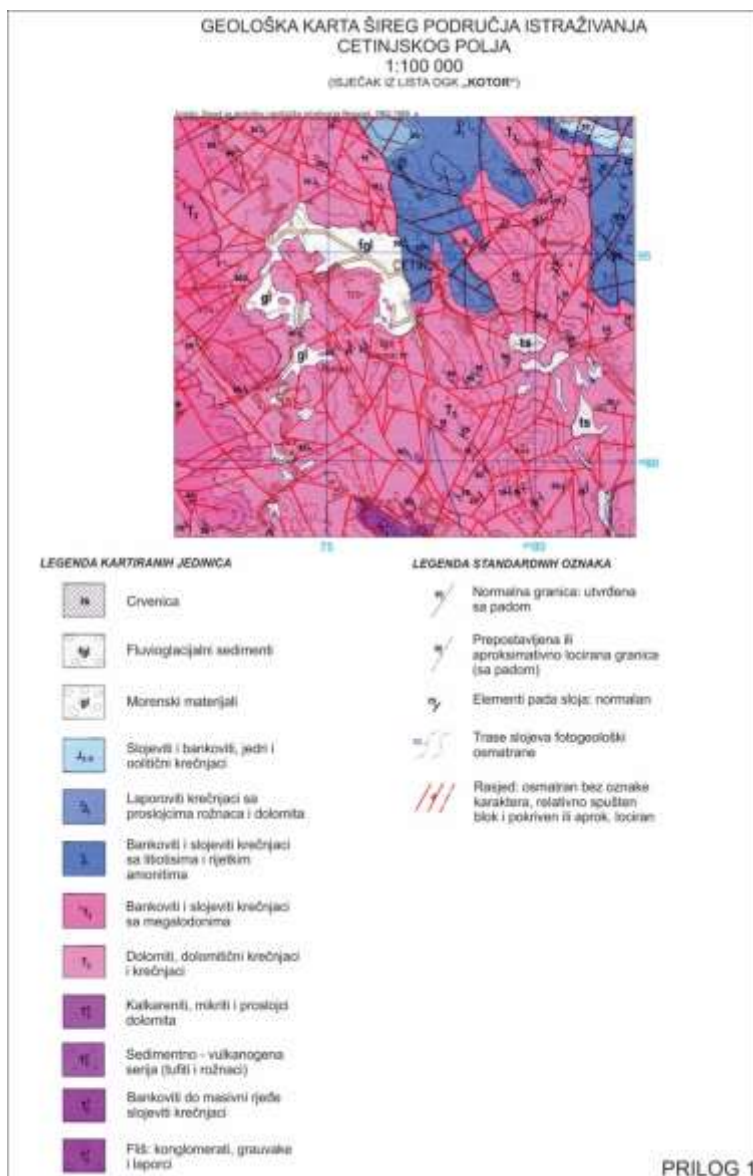
bez fosila. Debljina ovih slojeva se kreće oko 400-500 m.

Kvartar

Fluvioglacialni sedimenti (fgl) – Cetinjsko polje je zapunjeno fluvioglacialnim sedimentima, koje čine pjeskoviti šljunkovi, mjestimično zaglinjeni, debljine do 20 m.

Morene (gl) – Morenski materijal je nataložen ispod padina Lovćena, a čine ga glinovito-pjeskovite stijene prožete komadima i blokovima karbonatnih stijena.

Crvenica (ts) – Dna vrtača i karstnih uvala ispunjena su obradivom zemljom - crvenicom.

Grafik 5. Osnovna geološka karta područja istraživanja

Tektonski sklop terena

Prema podacima štampanih osnovnih hidrogeoloških karti 1:100.000 (listovi „Kotor“, „Bar“, „Titograd“, „Nikšić“ i „Budva“) karstni tereni opštine Cetinje pripadaju geotektonskoj jedinici – Starocrnogorska kraljušt.

Generalno pružanje slojeva u okviru ove geotektonske jedinice je sjeverozapad-jugoistok sa padom prema sjeveroistoku pod uglom od 15-20°.

Ovaj dio terena ispresijecan je brojnim regionalnim i lokalnim rasjedima među kojima je najmarkantniji Cetinjski rasjed, koji ima značajnu hidrogeološku funkciju. On označava

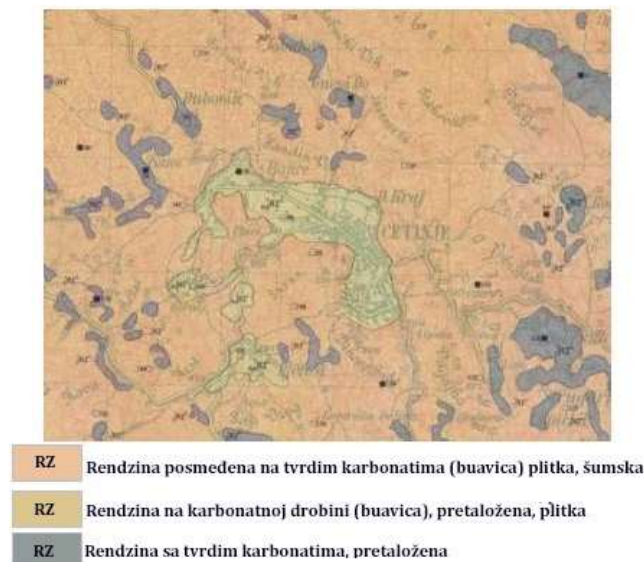
tektonski kontakt dolomita i dolomitičnih krečnjaka gornjotrijaske starosti i skaršćenih veoma ispucalih krečnjaka donjojurske starosti i usmjerava izdanske vode iz sliva Cetinjskog polja prema izvorištu Crnojevića rijeke. Istočno krilo rasjeda spušteno je za preko 500 m, i to samo u dijelu V. Čelinca do Cetinjskog polja, što se može zaključiti otkrivanjem jurskih sedimenata na znatnoj površini istočnog krila rasjeda, gdje su lijaske tvorevine dovedene u isti nivo sa gornjetrijaskim dolomitima i krečnjacima zapadnog krila rasjeda.

Pored rasjeda generalnog pravca pružanja sjeverozapad-jugoistok, koji se poklapaju sa pravcem pružanja slojeva, značajni su i brojni rasjedi upravni na slojevitost.

Ukratko, na osnovu tektonsko-strukturnog sklopa terena može se zaključiti da su ovi karstni tereni, tokom geološke evolucije bili zahvaćeni intezivnom tektonskom aktivnošću, koja je dijelom uslovlila i složene hidrogeološke odlike terena na istraživanom području.

5.1.4. Pedološke karakteristike terena

Kao glavne podloge za upoznavanje sa pedološkim karakteristikama posmatranog terena korišćena je Pedološka karta Crne Gore 1:50000, list „Cetinje 1“ (Zavod za unapređenje poljoprivrede - Titograd, 1970) i monografija „Zemljišta Crne Gore“ (Fuštić B., Podgorica, 2004) (Grafik 6). Zemljišta na području Prijestonice Cetinje, po svojoj genetskoj povezanosti i redosljedu evolucije, spadaju u evoluciono-genetsku seriju zemljišta na krečnjacima i dolomitima (manju površinu pokrivaju hidrogena zemljišta u rukavcima Skadarskog jezera i Rijeke Crnojevića).

Grafik 6. Pedološka karta šireg okruženja lokacije

Spoljašnju morfologiju zemljišta u ovoj oblasti karakteriše kamenitost, jer kamen izbija na površinu i prekriva, u vidu stijena ili gromada, često i više od 90% površine. Na krečnjačkoj i krečnjačko-dolomitnoj podlozi razvila su se plitka, humusna zemljišta, najčešće AC građe profila koja pripadaju tipu rendzine (buavice). Kod stvaranja buavica u inicijalnoj fazi, zemljišni rastvor je zasićen jonima kalcijuma, tako da se prilikom razlaganja organske mase stvara blagi i stabilni humus tipa kalcijum-humata. Na taj način su i postale poznate osobine buavice u pogledu humoznosti, strukture i ostalih fizičkih osobina.

Polazeći od navedenog, na širem području lokacije mogu se izdvojiti sljedeća zemljišta:

- plitka šumska posmeđena rendzina na tvrdim karbonatima (buavica)
- pretaložena plitka rendzina na karbonatnoj drobinu (buavica)
- pretaložena rendzina na tvrdim karbonatima (buavica).

Zemljišta rendzine tipično su mrkokafene boje, troškasto-mrvičaste strukture. Takođe, redovno su beskrečne, a po kiselosti slabo do umjereno kisjele. U nižim djelovima rendzina je

podloga za rast hrasta, jasena i graba, a u višim bukve, smrče, jele ili javora. Pogodne su za rast šumskog drveća koja nijesu osjetljiva na veliki sadržaj karbonata u njima.

5.1.5. Hidrološke i klimatske karakteristike

S obzirom da se Cetinjsko polje nalazi usred Katunskog krša u podnožju Lovćena, površinskog oticanja vode skoro da i nema, osim u slučajevima ekstremnih padavina. Zahvaljujući velikoj prosječnoj godišnjoj količini padavina od (3319mm), podzemna voda otiče vrlo aktivno ispod površine polja i drenira se prema Obodskoj pećini, iz koje izvire Rijeka Crnojevića. Možemo zaključiti da dobar dio padavina koje se izluče na teritoriji planine Lovćen i Katunskog krša su hidrološki povezani sa slivom Skadarskog jezera.

Formiranje polja u graničnom pojasu između dolomita i krečnjaka pomogla je Cetinjska rijeka čiji su izvori u sjeverozapadnom obodu polja, a ponori u jugoistočnom. Cetinjska rijeka je imala stalan tok do kraja 17. vijeka, a od tada se javlja povremeno u vrijeme obimnih padavina. Izgradnjom naselja u Cetinjskom polju, i zatrpavanje ponora donekle je spriječilo oticanje atmosferskih padavina do ponora, i kroz glavni ponor. To je dovelo do poplava koje su se dešavale u donjem dijelu polja u vrijeme obimnijih padavina. Tako su zabilježene velike poplave 1644, 1908, 1964. i 1986. godine (Radojičić, 2008).

Na klimu Cetinja je uticalo nekoliko geografskih činioca: nadmorska visina od 671 m, blizina mora i podnožje planine Lovćen. Uzevši sve to u obzir, Cetinje ima umjereno kontinentalnu klimu, koju odlikuju sušna i topla ljeta sa prosječnom temperaturom od 20°C, uz blage i vlažne zime sa prosječnom temperaturom od 2.1°C.

Temperatura

Višegodišnja mjerenja temperatura pokazuju da je januar najhladniji mjesec sa prosječnom temperaturom od 0,9°C. Niske prosječne temperature bilježe decembar 2,1°C i februar 1,6°C. Srednja godišnja temperatura Cetinja je 10,1°C. Najtopliji mjesec je jul, čija je prosječna temperatura vazduha 20,2°C.

Temperatura (°C)

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	G
0,9	1,6	4,8	9,0	14,1	17,8	20,2	19,5	14,9	10,2	5,8	2,1	10,1

Relativna vlažnost vazduha

Prosječna godišnja vlažnost vazduha za Cetinje je visoka i iznosi 80%. Najveća relativna vlažnost vazduha javlja se na prelazu iz jeseni u zimu kada se izlučuje i najviše padavina. U novembru i decembru dostiže 86%. Visoke vrijednosti relativne vlažnosti vazduha u Cetinju su posljedica temperature vazduha i pojačane ciklonske aktivnosti.

Relativna vlažnost (%)

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	G
85	84	80	78	77	75	70	72	80	84	86	86	80

Padavine

Područje Cetinja odlikuje se izrazito velikom godišnjom količinom padavina i višegodišnji prosjek je 3319 mm. Sa ovim prosjekom Cetinje spada u najkišovitije gradove Evrope. Najviše padavina se izluči u novembru i decembru, prosječno 488 mm, odnosno 492 mm. Ljeta su suva, a najmanje padavina bilježi jul, sa prosječnih 56 mm.

Količina padavina (mm)

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	G
411	364	334	275	153	100	56	108	213	321	488	492	3319

Oblačnost i insolacija

Oblačnost je povezana ciklonskom aktivnošću, promjenom temperature i relativne vlažnosti vazduha. Prosječna godišnja oblačnost iznosi 5/10. Najmanja oblačnost Cetinja je u julu i avgustu, kada iznosi 3/10, dok se najveća bilježi u zimskom dijelu godine, od novembra do aprila, prosječno oko 6/10. U drugoj polovini januara i u februaru česte su pojave temperaturnih inverzija koje uzrokuju povećan broj dana sa maglom u dolinskim djelovima. S obzirom na nadmorsku visinu i broj kišnih dana područja, insolacija je jedna od najvećih u Crnoj Gori, odmah iza primorskih gradova i Podgorice. Prosječna godišnja vrijednost kreće se preko 2.400 časova sunčevog sjaja.

Oblačnost – desetinama

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	G
6	6	6	6	5	4	3	3	4	5	6	6	5

Vjetrovi

Broj dana sa pojavom jakog vjetra je mali (prosječno 1 dan u toku zime), a ljeti veoma rijetko. Kotlinski položaj Cetinjskog polja za posljedicu ima 58% vremena bez ikakve pojave vjetra. Pravac pružanja polja uslovio je da najčešće duvaju vjetrovi: jugoistočnog smjera 11,4% i sjeverozapadnog smjera 8,7%.

Učestalost vjetrova na Cetinju

Pravac	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	Tišine
Učestalost u %	1,5	3,7	2,3	11,4	3,8	7	3,7	8,7	57,9

5.1.6. Florističko vegetacijske karakteristike

Uvod

Područje Cetinja, zajedno sa svojom okolinom, u vegetacijskom smislu pripada klimatogeno šumskoj zajednici sveze *Ostryo-Carpinifolio orientalis*, sa asocijacijama *Carpinetum orientalis croaticum* H-ić (1939) i *Seslerio – Ostryetum* Ht et H-ić (1950) (Tomić-Stanković K., 1970).

Nema istorijskih (pisanih) zapisa o tome kakva je bila prirodna (šumska) vegetacija Cetinjskog polja, ali, uzimajući u obzir zaravnjen teren Polja, permanentno taloženje materijala i aktivnu drenažu vode sa okolnih terena, može se pretpostaviti da su na tom području nekada bile prisutne šume u kojima su bile zastupljene vrste kao što su brijest, bijeli jasen, lipa itd., koje uz bukvu predstavljaju ostatke nekadašnje dendroflore Cetinjskog polja.

Današnji gradski parkovi Cetinja datiraju od 19 vijeka. Dva hortikulturno oblikovana gradska parka i danas predstavljaju najznačajnije objekte pejzažne arhitekture na Cetinju. "Njegošev park" i Park "13. jul" su razdvojeni Njegoševom ulicom (Slika 1). U njima je prisutno više desetina vrsta parkovskog drveća (lišćara i četinara) velikih dimenzija i nerazdvojivi su dio istorijskog gradskog jezgra Cetinja.

Podaci dati u ovom prilogu nastali su direktnim radom na terenu u periodu jul – oktobar 2020 i predstavljaju inventar zatečenog (recentnog) stanja dendroflora "Parka 13. jul".

Pored uobičajenih tehnika vizuelnog osmatranja i determinacije vrsta¹, terenska istraživanja su uključila i utvrđivanje brojnosti (zastupljenosti) pojedinih vrsta drveća i žbunja.

Slika 1. Njegoševa ulica

Dendroflora "Parka 13. jul"

Dendrofloru "Parka 13. Jul" čine 34 drvenaste biljne vrste od kojih su većina autohtone/nativne vrste predstavljene sa 605 primjeraka ili 76,29%, dok od alohtonih vrsta ima 188 primjeraka ili 23,71%. U parku sa prostorno-kompozicijskim rasporedom u vidu manjih grupa, aleja i solitera, visoka stabla lišćarskih vrsta su zastupljenija od četinarskih.

U dendroflori ovog prostora prisutna je tisa (*Taxus baccata*) koja je zakonom zaštićena vrsta. Tisa je zimzeleni grm ili nisko stablo koje može da naraste od 12 do 15 m visine. Gradi široku zaobljenu, grmoliku krošnjju. Raste pojedinačno ili u manjim skupinama u područjima listopadnih ili zimzelenih šuma brdskog i planinskog pojasa do 1700 mnv. Često se koristi u hortikulturi i uzgaja u parkovima.

Parkovsku cjelinu "parka 13. jul" sadržajno i estetski formira bogata dendroflora (Tabela 5 i 6). U tabeli 5 je dato i procentualno učešće zastupljenih vrsta drveća.

Tabela 5. Prisutne vrste i njihovo procentualno učešće u dendroflori "Parka 13. jul"

Naziv vrste	Familija	Zatečeni broj stabala	Procentualno učešće stabala vrste (%) u ukupnom broju stabala	Pripadnost vrste: Autohtona / Alohtona

¹Determinacijauradena prema: - Tutin et al. (1964-1980, 1993): Flora Europaea: [Volume 1](#), [Volume 2](#), [Volume 3](#), [Volume 4](#), uz konsultovanje: (i) Rohlena J. (1942): *Conspectus Florae Montenegrinae*, Preslia (Praha) 20-21:1-506, (ii) Pulević, V (2005): *Gradja za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna „Conspectus Florae Montenegrinae”* J.Rohlena, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica. Posebna izdanja, knjiga 2, (iii) [Stešević D. i Caković D. \(2013\): Katalog vaskularne flore Crne Gore. Tom I: 1-351. CANU, Podgorica](#) i (iv) [Šilić Č. \(1973\): Atlas drveća i grmlja. SP "Svjetlost". Sarajevo, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd. 1-196.](#) Nomenklatura je data u skladu sa Euro+Med (2006), [Med-Check listi](#) i Flora Europaea. Zakonom zaštićene vrste date su u skladu sa [Rješenjem o stavljanju pod zaštitu rijetkih, prorijedjenih, endemičnih i ugroženih biljnih i životinjskih vrsta](#) („Sl. list CG“, br. 76/06).

<i>Fraxinus excelsior</i> L. Bijeli jasen	Oleaceae	130	16,39%	Autohtona
<i>Acer platanoides</i> L. Javor mliječ	Aceraceae	121	15,26%	Autohtona
<i>Tilia tomentosa</i> Moench Srebrnolisna lipa	Tiliaceae	114	14,38%	Autohtona
<i>Tilia platyphyllos</i> Scop. Širokolisna lipa	Tiliaceae	83	10,47%	Autohtona
<i>Robinia pseudoacacia</i> L. Obični bagrem	Fabaceae	43	5,42%	Alohtona
<i>Aesculus hippocastanum</i> L. Obični divlji kesten	Hippocastanaceae	39	4,92%	Alohtona
<i>Tilia cordata</i> Mill. Malolisna lipa	Tiliaceae	29	3,66%	Autohtona
<i>Chamaecyparis lawsoniana</i> (A.Murray) Parl. Lavsonov pacempres	Cupressaceae	29	3,66%	Alohtona
<i>Ulmus minor</i> Mill. Gorski brijest	Ulmaceae	24	3,03%	Autohtona
<i>Juglans nigra</i> L. Američki crni orah	Juglandaceae	20	2,52%	Alohtona
<i>Pinus nigra</i> J. F. Arnold Crni bor	Pinaceae	15	1,89%	Autohtona
<i>Prunus laurocerasus</i> L. (Lovorvišnja)	Rosaceae	14	1,77%	Alohtona
<i>Acer pseudoplatanus</i> L. Gorski javor	Aceraceae	14	1,77%	Autohtona
<i>Prunus cerasifera</i> Ehrh. Džanarika	Rosaceae	14	1,77%	Autohtona
<i>Abies alba</i> Mill. Obična jela	Pinaceae	13	1,64%	Autohtona
<i>Taxus baccata</i> L. Obična tisa	Taxaceae	12	1,51%	Autohtona
<i>Picea abies</i> (L.) H. Karst. Obična smreka	Pinaceae	9	1,13%	Autohtona
<i>Sambucus nigra</i> L. Crna zova	Adoxaceae	9	1,13%	Autohtona
<i>Fagus sylvatica</i> L. Obična bukva	Fagaceae	7	0,88%	Autohtona
<i>Juniperus chinensis</i> Stricta Kineska borovica	Cupressaceae	6	0,76%	Alohtona
<i>Pseudotsuga menziesii</i> (Mirb.) Franco Američka duglazija	Pinaceae	6	0,76%	Alohtona
<i>Betula pendula</i> Roth Obična breza	Betulaceae	6	0,76%	Autohtona
<i>Gleditsia triacanthos</i> L. trnovac	Fabaceae	5	0,63%	Alohtona
<i>Larix europaea</i> DC. Evropski aris	Pinaceae	5	0,63%	Alohtona
<i>Quercus rubra</i> L. Crveni hrast	Fagaceae	5	0,63%	Alohtona
<i>Thuja orientalis</i> L. Istocnjacka tuja	Cupressaceae	4	0,50%	Alohtona
<i>Thuja occidentalis</i> L. Zapadnjacka tuja	Cupressaceae	3	0,38%	Alohtona
<i>Mahonia aquifolium</i> (Pursh.) Nutt. mahonija	Berberidaceae	3	0,38%	Alohtona
<i>Acer negundo</i> L.	Sapindaceae	3	0,38%	Alohtona

Negudovac				
<i>Corylus avellana</i> L. Obična lijeska	Betulaceae	2	0,25%	Autohtona
<i>Acer monspessulanum</i> L. Maklen	Sapindaceae	2	0,25%	Autohtona
<i>Cedrus atlantica</i> (Endl.) G.Manetti ex Carrière Atlaski cedar	Pinaceae	2	0,25%	Alohtona
<i>Picea pungens</i> Engelm. Bodljikava smrča	Pinaceae	1	0,13%	Alohtona
<i>Quercus cerris</i> L. Hrast cer	Fagaceae	1	0,13%	Autohtona

Unutar parkovskih površina su najčešće prisutne populacije jasena, te nekoliko vrsta javora (Slika 2) i nekoliko vrsta lipa (Slika 3), pojedinačno predstavljene sa nešto više od po 100 primjeraka. U pitanju su uglavnom lijepi visoki parkovski primjerci, dobre kondicije, koji uz stabla ostalih vrsta - divljeg kestena, crnog oraha, bukve, dugloazije, trnovca, breze, i dr, grade guste sklopove.

Slika 2. Primjerak gorskog javora

Slika 3. Primjerci širokolisne lipe

Četinarsko drveće je prisutno unutar parkovskih površina u manjem broju, u odnosu na lišćare. Soliterne stare primjerke crnog bora, uglavnom dobrog stanja, prate sa manjim brojem stabala jela, smrča, ariš, cer i dr.

Mlađa stabla Lausonovog pačempresa prosječne visine 6m prisutna su duž sjeverne strane parka, a mlađe sadnice na istočnoj strani parkovskih parcela. Evidentiran je veći broj žbunastih formi različite vitalnosti i dekorativnosti - *Mahonia aquifolium*, *Taxus baccata* (Slika 4), *Juniperus chinensis* *Stricta*, *Thuja occidentalis*, *Thuja orientalis* itd.

Tabela 6. Pregled konstatovanih vrsta drveća u "Parku 13. jul" po zastupljenosti biljnih familija:

Familija/vrsta	Familija/vrsta
Taxaceae	Sapindaceae
<i>Taxus baccata</i> L. (tisa)	<i>Acer pseudoplatanus</i> L. (gorski javor) <i>Acer platanoides</i> L. (platanoidni javor) <i>Acer monspessulanum</i> L. (makljen) <i>Aesculus hippocastanum</i> L. (divlji kesten)
Cupressaceae <i>Chamaecyparis lawsoniana</i> (A. Murray bis) Parl. (Lausonov pačempres)	Fabaceae

<i>Thuja occidentalis</i> L. (tuja)	
Pinaceae	<i>Robinia pseudaccacia</i> L. (bagrem)
<i>Abies alba</i> Mill. (jela obična) <i>Abies concolor</i> (Gordon) Hildebr. (dugoigličava jela) <i>Larix decidua</i> Mill. (ariš) <i>Picea abies</i> (L.) H. Karst. (smrča obična) <i>Pinus nigra</i> Arnold (crni bor)	Cesalpiniaceae
Fagaceae	<i>Gleditschia triacanthos</i> L. (gledičija)
<i>Fagus sylvatica</i> L. (bukva) <i>Quercus rubra</i> L. (crveni američki hrast)	Oleaceae
Corylaceae	<i>Fraxinus americana</i> L. (bijeli ili američki jasen) <i>Forsythia suspensa</i> (Thumb) Vahl. (forzicija) <i>Ligustrum vulgare</i> L. (obična kalina) <i>Syringa vulgaris</i> L. (jorgovan)
<i>Carpinus betulus</i> L. (grab) <i>Corylus avellana</i> L. (lijeska obična)	Juglandaceae
Betulaceae	<i>Juglans nigra</i> L. (orah)
<i>Populus tremula</i> L. (jasika trepetljika)	Berberidaceae
Ulmaceae	<i>Mahonia aquifolium</i> (Pursh) Nutt. (mahonija)
<i>Ulmus glabra</i> Hudson (gorski brijest)	Primulaceae
Araliaceae	<i>Cyclamen hederifolium</i> Aiton (ciklama)
<i>Hedera helix</i> L. (bršljan)	Rosaceae
Malvaceae	<i>Prunus laurocerassus</i> L. (lovor višnja) <i>Sambucus nigra</i> L. (zova) <i>Cotoneaster horizontalis</i> Dcne. (horizontalna mušmulica)
<i>Tilia platyphyllos</i> Scop. (lipa krupnolisna) <i>Tilia tomentosa</i> Mnch. (srebrna lipa)	

Slika 4. Markantni primjerak *Taxus baccata*

Od autohtonih biljaka, u prizemnoj flori je konstatovan određeni broj zeljastih vrsta: *Bellis sylvestris*, *Taraxacum officinale*, *Ranunculus neapolitanus*, *Viola tricolor*, *Achillea millefolium*, *Plantago lanceolata*, *P. major*, *Trifolium pratense*, te *Cyclamen hederifolium* (nacionalno zaštićena kao i međunarodno - Aneks II CITES konvencije) (Slika 5). U ranijim istraživanjima konstatovana je balkansko-endemična vrsta šafrana (*Crocus tommasinianus*).

Slika 5. U parku je u prizemnom sloju zastupljena zaštićena vrsta *Cyclamen hederifolium*

5.1.7. Gljive

Uvod

U zaštićenim gradskim parkovima analiza gljiva se prevashodno odnosi na sagledavanje prisustva određenih trofičkih grupa gljiva koje imaju značajnu ulogu u obezbjeđivanju povoljnog razvoja dendroflora parka. Naime, gljive su evolucijski razvile različite trofičke (prehrambene) strategije, pa se prema tome dijele na tri glavne grupe: saprotrofe, nekrotrofe i biotrofe, koje imaju različite ekološke funkcije u odvijanju života unutar ekosistema (Watkinson & al. 2016).

Saprotrofi se hrane mrtvom organskom materijom - uginulim djelovima biljaka (stablo, grane, grančice, otpalo lišće), izmetom životinja, odumrlim ostacima životinjskog ili gljivljeg porijekla - koju razgrađuju do neorganskih komponenti koje biljke ponovo koriste u procesu fotosinteze. Saprotrofne gljive posebno su značajne jer jedino one mogu razložiti lignin - organski polimer, koji je glavni konstitutivni dio biljnog tkiva i daje čvrstinu stablu (Watkinson & al. 2016).

Lignin mogu razlagati samo određene vrste gljiva, dok razlaganje celuloze, koja je takođe konstitutivni dio biljnog tkiva, je ograničeno na mali broj grupa u živom svijetu među kojima gljive zauzimaju važno mjesto (Uzelac & al. 1998).

Takođe, važno je istaći da na određenom supstratu, vremenom, dolazi do smjene različitih vrsta saprotrofa, npr. listovi biljaka se naseljavaju gljivama još dok su na stablu i tada već počinje razlaganje. Ove gljive nastavljaju razlaganje na otpalim listova, koristeći pravo prvenstva na zauzetom supstratu. Dalje na otpalom lišću se smjenjuju različite vrste gljiva iskorišćavajuće različite sastojke shodno svom enzimskom sistemu, tako da se mogu registrovati različite vrste iz rodova *Agaricus*, *Bovista*, *Marasmius*, *Clitocybe*, *Hydnum*, itd. (Uzelac & al. 1998).

Sličan slijed se javlja i na drvenastim djelovima biljaka, tako da se prve u nizu javljaju vrste koje predstavljaju parazite slabosti (koje pripadaju grupi nekotrofa), a koje napadaju prvo oslabljene grane i stabla živih drvenastih vrsta, kod kojih su opšte fiziološko stanje i mehanizmi odbrane prilično narušeni, npr. usljed oštećenja kore stabla i grana, smanjene osvjetljenosti ili

prisustvom određenog parazita. Zatim uginule drvenaste djelove biljaka naseljavaju različite vrste iz grupe saprotrofa koje su sposobne da razlažu lignin i/ili celulozu (Uzelac & al. 1998).

Nekrotrofi (paraziti) se nastanjuju u organizmu domaćina: biljnom, životinjskom ili gljivljem, i uzrokuju smrt određenih ćelija i tkiva. Najčešće napadaju stare, oslabljene ili oštećene organizme. U ovu grupu spadaju parazitske gljive mikroskopske veličine, kao i neke vrste sa makroskopskim plodonosnim tijelima. Paraziti često imaju značajnu ulogu u regulisanju dinamike populacija svojih domaćina (Watkinson & al. 2016).

Biotrofi (simbionti) su vrste gljiva koje učestvuju u mutualističkim odnosima sa biljkama. U ovu grupu spadaju mikorizne gljive koje su veoma važne za brži i bolji rast i otpornost biljnih vrsta. Mikoriza je odnos između biljaka i gljiva koji se zasniva na razmjeni materije između korijenskog sistema biljke i micelije gljive. Mikorizna gljiva apsorbira mineralne materije (uglavnom azot i fosfor) i vodu iz tla pomoću razgranate micelije i predaju je svom biljnom partneru. Zauzvrat biljka gljivu snabdijeva produktima fotosinteze (ugljenim hidratima) i vitaminima (Tkalčec & al. 2008).

Iz svega navedenog jasno je da gljive imaju važnu ulogu u funkcionisanju ekosistemima na Zemlji. One naseljavaju gotovo sve djelove biosfere, ali ih ipak ima najviše na kopnim staništima. Relativno mali broj vrsta živi u slatkim vodama i moru. Šumska staništa su najbogatija vrstama gljiva, prije svega saprotrofnim i mikoriznim vrstama. Takođe, gljivljim vrstama su bogati travnata i žbunasta staništa te cretovi. Tlo s biljnim ostacima je najvažniji supstrat za život gljiva koje imaju važnu ulogu u pedogenezi i dinamici tla (Watkinson & al. 2016).

Ovaj park do sada nije bila predmet značajnijih mikoloških istraživanja. U radu Kasom (2013) dat je podatak za jednu vrstu gljive, mednjaču (*Armillaria mellea*) iz razdjela Basidiomycota, koja predstavlja parazitnu vrstu.

Metode rada na terenu

Terenska istraživanja za potrebe izrade Studije revizije za spomenik prirode "Park 13. jul" na Cetinju sprovedena su od maja do novembra 2020. godine, u okviru pet terenskih dana. Tokom ovih istraživanja pažnja je bila usmjerena na identifikaciju vrsta gljiva koje svojim životnom strategijom odnosno načinom života kao saprotrofi, nekrotrofi i biotrofi ukazuju na stanje dendroflora parka. Posebna pažnja se posvetila evidentiranju vrsta koje se javljaju kao paraziti ili paraziti slabosti (nekrotrofi) i utiču na dendofloru ovog područja, ali i na vrste koje imaju povoljan uticaj na stanje dendroflora parka zbog njihove ekološke uloge kao saprotrofa ili biotrofa.

Sakupljeni mikološki materijal tokom ovih istraživanja je obrađen standardnim terenskim i laboratorijskim metodama (Erb & Matheis, 1983; Moser, 1983). Identifikacija vrsta je urađena na osnovu sljedećih ključeva: Bernicchia (2005); Calonge (1998); Hansen & Knudsen (1997); Ryvarden & Gilbertson (1993, 1994).

Ocjena stanja lokaliteta

Na osnovu literaturnih podataka (Kasom, 2013) i naših istraživanja u „Parku 13. jul“ na Cetinju konstatovano je 8 vrsta gljiva koje pripadaju razdjelu *Basidiomycota*, od čega je tokom naših istraživanja utvrđeno prisustvo 7 vrsta: *Amanita vaginata*, *Auricularia mesenterica*, *Bjerkandera adusta*, *Lycoperdon pratense*, *Schizophyllum commune*, *Stereum hirsutum* i *Trametes versicolor* (Tabela 7).

Tokom naših istraživanja nije zabilježena ranije konstatovana vrsta *Armillaria mellea* (mednjača). Takođe, tokom naših istraživanja nijesu registrovane vrste koje predstavljaju parazite slabosti.

Vrste *Auricularia mesenterica*, *Bjerkandera adusta*, *Lycoperdon pratense*, *Schizophyllum commune*, *Stereum hirsutum* i *Trametes versicolor* (Slika 6) su registrovane na uginulim biljnim djelovima, panjevima ili otpalom lišću (Tabela 7). Vrste *Amanita vaginata* je biotrofi i žive u simbiozi, mikorizi sa korijenom drvenastih biljnih vrsta (Tabela 7). U parku je registrovana zadovoljavajuća količina panjeva različitih vrsta drveća koji predstavljaju važan supstrat za razvoj lignikolnih vrsta gljiva.

Tabela 7. Pregled vrsta gljiva u Parku 13. jul sa trofičkim (prehrambenim) statusom vrste i mjestom (supstratom) nalaza

Latinski i narodni naziv vrste	Trofički status vrste	Mjesto nalaza vrste
<i>Amanita vaginata</i> (Bull.) Lam. 1783	Biotrof	Na zemlji, u stelji
<i>Armillaria mellea</i> (Vahl) P. Kumm. 1871 (mednjača)	Nekrotrof	Lit. podatak: Cetinje, gradski park 13. jul, na listopadnom panju, brojna populacija (Kasom, 2013: 88)
<i>Auricularia mesenterica</i> (Dicks.) Pers. 1822	Saprotrof	Na lišćarskom panju
<i>Bjerkandera adusta</i> (Willd.) P. Karst. 1879	Saprotrof	Na lišćarskom panju
<i>Lycoperdon pratense</i> Pers. 1794	Saprotrof	Na zemlji, u travi
<i>Schizophyllum commune</i> Fr.	Saprotrof	Nabukovom deblu
<i>Stereum hirsutum</i> (Willd.) Pers. 1800	Saprotrof	Na lišćarskom panju
<i>Trametes versicolor</i> (L.) Lloyd 1920	Saprotrof	Na lišćarskom panju

Slika 6. *Trametes versicolor* na lišćarskom panju

5.1.8. Faunističke karakteristike

5.1.8.1. Insekti – entomofauna

Uvod

Kada je fauna tvrdokrilaca u pitanju, glavni fokus ovih istraživanja je bio usmjeren na vrste koje su značajne sa aspekta zaštite na nacionalnom i međunarodnom nivou, kao i na vrste koje ugrožavaju dendrofloru parka.

Tokom istraživanja, uglavnom na obodima parka, registrovano je 38 vrsta faune dnevnih leptira, od ukupno 192 registrovane vrste u Crnoj Gori (Franeta, 2018). Nastavkom istraživanja, očekuje se prisustvo većeg broja vrsta.

Materijal i metod

Inventarizacija zaštićenih vrsta tvrdokrilaca (Coleoptera) i dnevnih leptira (Lepidoptera) u Parku je obavljena metodom linijskog transeкта. Primjerci su fotografisani na osnovu čega je pripremljena fotodokumentacija. Determinacija materijala je vršena standardnim entomološkim metodama.

Terenski rad za potrebe izrade ove Studije obavljen je u više navrata, počev od maja do septembra 2020. godine. Vrste entomofaune koje ugrožavaju dendrofloru parka, detektovane su na terenu. Osim toga sakupljan je materijal (djelovi stabla i grane) kako bi se izvršilo odgajivanje prisutnih vrsta. U nastavku slijedi prikaz konstatovanih vrsta tvrdokrilaca (Coleoptera) i dnevnih leptira (Lepidoptera) (Tabela 8).

Tabela 8 . Pregled vrsta insekata konstatovanih tokom istraživanja na lokaciji Parka.

Taksonomija	IUCN CRVENA LISTA (kategorija)	IUCN CRVENA LISTA (kriterijum)	HABITAT DIREKTIVA (ANEKSI)	BERNSKA KONVENCIJA (DODACI)	NACIONALNA CRVENA LISTA
COLEOPTERA:					
CERAMBYCIDAE					
<i>Cerambyx cerdo</i> Linnaeus, 1758	VU	A1c +2c	II/IV	II	
<i>Ruptela maculata</i> (Poda,1761)	NE				
<i>Anastrangalia sanguinolenta</i> Linnaeus, 1761	NE				
LUCANIDAE					
<i>Lucanus cervus</i> Linnaeus,1758	LC		II	III	DA
SCARABAEIDAE					
<i>Oryctes nasicornis</i> Linnaeus, 1746	NE				DA
<i>Cetonia aurata</i> (Linnaeus, 1758)	NE				
LEPIDOPTERA					
<i>Iphiclides podalirius</i> Linnaeus,1758	LC				DA
<i>Papilio machaon</i> (Linnaeus, 1758)	LC				DA

Vrste od međunarodnog i nacionalnog značaja

Red Coleoptera

Cerambyx cerdo Linnaeus, 1758 - velika hrastova strižibuba (Fototablica 1)

Međunarodna i nacionalana zaštita: IUCN kategorija VU. Habitat Direktiva 92/43 EEC, anex II/IV, Bernska Konvencija, dodatak II. Vrsta je rasprostranjena u Evropi.

Ekologija: Ima trogodišnju generaciju što je čini vrlo osjetljivom na promjene uslova staništa. Pored hrastovog, larva u određenim uslovima može nastanjivati i stabla brijesta, graba itd.

Razlozi ugroženosti: uništavanje stabala pogodnih za razvoj vrste (sječa stabala, požari itd.).

Lucanus cervus Linnaeus, 1758 - jelenak - (Fototablica 1)

Međunarodna i nacionalana zaštita: IUCN kategorija LC. Vrsta se nalazi se na dodatku II Habitatne direktive, dodatku III Bernske konvencije i na nacionalnoj listi zaštićenih vrsta (Riješenje o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta, Sl. list RCG br. 76/06).

Ekologija: Larveni period traje 6-8 godina i uspjehnost razvića isključivo zavisi od prisustva trulih debala, primarno hrasta. Jelenak igra ključnu ulogu u početnoj fermentaciji i razlaganju drveta u raspadanju (Mihajlović, 2008).

Razlozi ugroženosti: Neadekvatnim upravljanjem došlo bi do narušavanja staništa i dostupnosti trulih debala što bi u značajnoj mjeri uticalo na smanjenje brojnosti ove vrste.

Oryctes nasicornis Linnaeus, 1746 - nosorožac - (Fototablica 1)

Međunarodna i nacionalna zaštita: Nalazi se na na listi zaštićenih vrsta u Crnoj Gori.

Ekologija: vrsta živi na mozaičnim staništima gdje se unutar šuma (uglavnom hrastovih) pojavljuju otvorene površine (Harde, 2000). Vrsta je aktivna noću, ali se može vidjeti i tokom dana, najčešće u šupljinama drveća, ispod panjeva, drvene građe...

Razlozi ugroženosti: uništavanje stabala povoljnih za razvoj vrste (sječa stabala, požari itd.).

Fototablica 1. Pregled zaštićenih vrsta insekata (Coleoptera i Lepidoptera) konstatovanih u Parku

Nosorožac – *Oryctes nasicornis*

Jelenak *Lucanus cervus* (m)

Velika hrastova strižibuba– *Cerambyx cerdo*

Prugasti jedrilac – *Iphiclides podalirius*

Red Lepidoptera:

Iphiclides podalirius Linnaeus, 1758 – prugasti jedrilac (Fototablica 1.)

Međunarodna i nacionalana zaštita - IUCN kategorija LC. Vrsta se nalazi na listi zaštićenih vrsta u Crnoj Gori (Riješenje o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta, Sl. list RCG br. 76/06).

Ekologija - Rasprostranjena je širom Evrope. Prisustvo *Iphiclides podalirius* je pokazatelj dobre očuvanosti kserotermnih travnih staništa sa šumskom vegetacijom. Uništavanjem staništa smanjuje se i populacija ove vrste. Zakonom je zaštićena u značajnom broju zemalja Evrope (Colinns & Collins, 1985).

Razlozi ugroženosti - Uništavanje (destrukcija) prirodnih staništa.

Papilio machaon Linnaeus 1758 - lastin repak (Fototablica 1)

Međunarodna i nacionalana zaštita - IUCN kategorija LC. Vrsta se nalazi na listi zaštićenih vrsta u Crnoj Gori. U mnogim zemljama Evrope se nalazi na listi zaštićenih vrsta kao što su Austrija, Češka, Slovačka, Mađarska, Rumunija i Moldavija (Colinns & Collins, 1985).

Ekologija -Vrsta je rasprostranjena u Palearktičkom regionu Evrope i Azije. Na nižim nadmorskim visinama leptiri lete od marta do septembra dok na višim nadmorskim visinama period leta kraće traje (Higgins & Riley, 1970).

Razlozi ugroženosti - Zbog svog atraktivnog izgleda, leptir je često meta kolekcionara.

5.1.8.2. Puževi - Gastropoda (Mollusca)

Uvod

Puževi su organizmi prilagođeni na različite tipove staništa, kako prirodna, tako i na staništa koja su pretrpjela određene promjene djelovanjem antropogenog faktora.

Neke vrste puževa uspijevaju da se održe i pri određenom djelovanju čovjeka na prirodna staništa. Tako, npr., parkovske površine, sa estetskim pečatom antropogenog karaktera, osim što čovjeku služe kao odmarište i mjesto za rekreaciju, dobro pogoduju i noću aktivnim životinjama - puževima. To govori koliko je zapravo ova grupa organizama stabilna u pogledu izmjene njihovih prirodnih staništa, samo zahvaljujući tome što posjeduju široku ekološku valencu. Ovo je bio dobar razlog da se kao ogledna površina odabere jedan gradski park, sa ciljem da se utvrdi kvalitativno-kvantitativna zastupljenost puževa u njemu. Tokom 2020. godine vršena su istraživanja čiji je cilj bio konstatovanje broja vrsta puževa u gradskoj zoni Cetinja, jedan od istraživanih lokaliteta bio je i Park 13. jul na Cetinju. Tokom ljeta i jeseni 2020. godine na ovom lokalitetu, u tri navrata po sezoni, sakupljan je malakološki materijal.

Materijal i metode

Jedinke su uglavnom sakupljane u obodnom dijelu parka u kome su zastupljeni polegli djelovi pojedinih stabala, koji obezbjeđuju skrovište i povoljne uslove za njihovo bitisanje. Takođe su konstatovani i na kori stabala kao i ispod kamenja.

Veći primjerci puževa sakupljeni su pojedinačno ispod trulog lišća, na kamenju i ispod njega, u stelji, na kori stabala, ispod nalegih drvenih predmeta. Sakupljene su prazne kućice, a i živi materijal uglavnom puževi golaći.

Rezultati

„Park 13“ jul na Cetinju do sada nije bio predmet značajnijih malakoloških istraživanja. Na osnovu naših istraživanja do sada je konstatovano 6 vrsta puževa (tri vrste puževa golaća i tri vrste puževa sa ljušturam) iz 6 rodova odnosno 6 familija (Tabela 9).

Tabela 9. Klasa Gastropoda - Puževi

	Latinski naziv vrste (narodni naziv vrste) lokalitet nalaza	Narodni naziv vrste		Nacionalni status zaštite
1.	<i>Deroceras reticulatum</i> O. F. Müller, 1774	Mrežasti poljski golać		
2.	<i>Limax maximus</i> Linnaeus, 1758	Veliki puž golać		
3.	<i>Tandonia sowerbyi</i> (A.Férussac, 1823)	Žučkasta grebenka		
4.	<i>Xerolenta obvia</i> Menke. 1828	Bijela livadnica		
5.	<i>Helicigona serbica</i> (Kobelt, 1872)	Srpski stijenaš		
6.	<i>Pomatias elegans</i> (O. F. Müller, 1774)	Lijepi poklopčar		

5.1.8.3. Ptice – Ornitofauna

Uvod

Iako ornitološki atraktivni, cetinjski parkovi nijesu privlačili ornitologe, niti je za bilo kojim ostao ornitološki pisan trag. Jedini ornitološki objavljen rad o pticama parkova Cetinja je onaj koji se odnosi na planiranu izgradnju početne stanice uspinjače Cetinje-Ivanova korita, gdje su obrađene vrste registrovane na livadi ispod Cetinjskog manastira². Jedini zasebni ornitološki podatak je 60 žutokljunih galica *P.graculus* iz januara 2006. godine.

Tokom sezone gniježđenja 2020., nakon više obilazaka parka urađen je popis ptica gnjezdarica i njega čini 21 vrsta, od čega se 18 vrsta gnijezdi u parkovima a tri vrste (čioipa, seoska i gradska lasta) gnijezde na okolnim zgradama. U nastavku (Tabela 10) je dat spisak konstatovanih vrsta ptica u Parku i grafički prikaz (Grafik 6) prostorne detekcije u parku.

Tabela 10. Lista konstatovanih vrsta ptica u Parkovima na Cetinju

² (E.C.O. Institut für Ökologie (2008). Elaborat: Environmental risk assessment of the Lovćen Cable Car. Saveljić, D: Birds of Lovćen. E.C.O. Institut für Ökologie. Jungmeier GmbH. Klagenfurt. Austria)

Taksonomija	IUCN CRVENA LISTA (kategorija)	DIREKTIVA O PTICAMA (DODACI)	BERNSKA KONVENCIJA (DODACI)	NACIONALNA LISTA ZAŠTIĆENIH VRSTA
Crna čiopa - <i>Apus apus</i> Linnaeus, 1758	LC	I		+
Obična kukavica <i>Cuculus canorus</i> Linnaeus, 1758	LC	I		+
Divlji golub - <i>Columba livia</i> Gmelin, 1789	LC	II		Zaštićena lovostajem
Vijoglava - <i>Jynx torquilla</i> Linnaeus, 1758	LC	I		+
Srednji detlič- <i>Dendrocoptes medius</i> Linnaeus, 1758	LC	I		+
Sirijski djetlič - <i>Dendrocopos syriacus</i> (Hemprich & Ehrenberg, 1833)	LC	I		+
Zelena žuna - <i>Picus viridis</i> Linnaeus, 1758	LC	I		+
Svračak - <i>Lanius collurio</i> Linnaeus, 1758	LC	I	II	+
Kreja - <i>Garrulus glandarius</i> Linnaeus, 1758	LC	II	III	
Svraka - <i>Pica pica</i> Linnaeus, 1758	LC	II	III	
Sjenica - <i>Poecile palustris</i> (Linnaeus, 1758)	LC	I	II	
Velika sjenica - <i>Parus major</i> Linnaeus, 1758	LC	I	II	+
Seoska lasta - <i>Hirundo rustica</i> Linnaeus, 1758	LC	I		+
Gradska lasta - <i>Delichon urbicum</i> Linnaeus, 1758	LC	I		+
Brgljev puzavac - <i>Sitta europaea</i> Linnaeus, 1758	LC	I	II	+
Kos - <i>Turdus merula</i> Linnaeus, 1758	LC	I		+
Domaći vrabac - <i>Passer domesticus</i> (Linnaeus, 1758)	LC	I	III	+
Pliska - <i>Motacilla alba</i> Linnaeus, 1758	LC	I	II	+
Obična zeba - <i>Fringilla coelebs</i> Linnaeus, 1758	LC	I		+
Zelentarka - <i>Chloris chloris</i> (Linnaeus,	LC	I	II	+

1758)				
Štiglić - <i>Carduelis carduelis</i> (Linnaeus, 1758)	LC	I	II	+

Dominantne gnjezdarice su kos *T.merula*, zeba *F.coelebs* i brgljez *S.europea*. Vrlo vjerovatno, po obodu parkova moguće je registrovati ćuka *O.scops*, legnja *C.europaeus*, čvorka *S.vulgaris* i njima, u ekološkim zahtjevima sličnih vrsta, naviklih na život uz čovjeka.

Ornitološki kvantitativno i kvalitativno, parkovi se nikada ne mogu upoređivati sa prirodnim staništima, posebno ne male površine kakve su cetinjski parkovi. Ali su oni sa aspekta gradskih parkova bogati i, ako se analiziraju vrste u njima, prilično dinamični. Gnježđenje dvije vrste djetlića i zelene žune, te ostalih insektivornih ptica, ukazuju da su parkovi vrijedni objekti za opstanak ptica. S toga, veoma je važno očuvati svako stablo, čak i ona koja imaju sasušene grane ili vrhove, jer su značajni za ishranu ptica.

Grafik 6. Detektovani (trenutni) prostorni raspored registrovanih vrsta u "Parku 13. jul" (Via observation.org) tokom obilaska parka

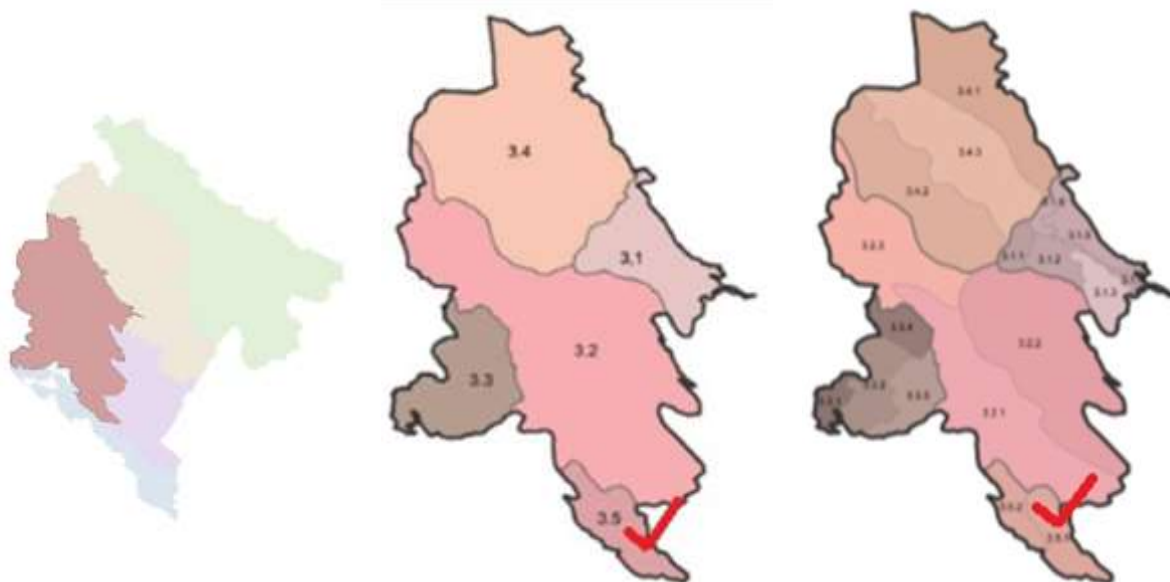
Fringila coelebs - zeba

Turdus merula - kos

5.2. Predione karakteristike

Prethodna istraživanja

Prema predionoj regionalizaciji Crne Gore³, Cetinje se nalazi u okviru *Predjela kraškog regiona*. Na regionalnom nivou pripada području karaktera predjela 3.5 *Predjeli lovćenskog područja*, a na lokalnom nivou području 3.5.1 *Niži planinski predjeli Bajica, Zabrdā i Ljubotinja* (Grafik 7).

Grafik 7: Karakterizacija predjela područja Cetinja – nacionalni, regionalni i lokalni nivo

U području karaktera predjela 3.5.1 *Niži planinski predjeli Bajica, Zabrdā i Ljubotinja* reflektuju se prirodne vrijednosti podrčja, veza sa prošlošću i promjene nastale kao rezultat antropogenih uticaja i različitih načina korišćenja prostora. Unutar područja su na osnovu gustine i tipologije izgrađenosti prepoznati kulturni tipovi predjela koji diferenciraju prostorno-funkcionalnu cjelinu *Kraškog cetinjskog polja*, kao posebnog tipa predjela, i to: *Semiurbana naselja* i *Urbano naselje grada Cetinja*.

Karakterizacija Urbanog predjela grada Cetinja

Ključne karakteristike:

- Ravan predio u istoimenom kraškom polju, prosječne nadmorske visine 671 m, u podnožju planine Lovćen, zatvoren krečnjačkim uzvišenjima koja se iznad njega strmo uzdižu.
- Umjerno kontinentalna klima sa toplim i sušnim ljetima (prosječne temperature od 20°C), hladnim i vlažnim zimama (prosječne temperature 2°C), kišovitim proljećem i jeseni.
- Polje je pokriveno grubim nanosima aluvijalno-deluvijalnog porijekla (šljunkom, oblucima krečnjaka, konglomeratima i pijeskom) sa kavernama i rupama značajnih dimenzija.
- Poljem je proticala ponornica Cetina, čiji tragovi korita postoje u Gornjem polju. U vrijeme velikih padavina dešava se da prorade povremeni potoci i bujice i poplavi Donje polje.
- Prirodnu šumsku vegetaciju obodnih brda čine zajednice crnog graba (*Seslerio-Ostryetum carpinifoliae*) i bjelograbića (*Rusco-Carpinetum orientalis*).
- Neizgrađene otvorene površine livada i obradivog zrnlišta, različite veličine, fragmentisane drugim namjenama, u rubnim djelovima Gornjeg i Donjeg polja.

³ Mapiranje i tipologije predjela Crne Gore, Republički zavod za urbanizam i projektovanje - Podgorica, 2015.

- Razvijena zelena mreža zatvorenih (dvorišta individualnih stambenih objekata) i otvorenih prostora (javno zelenilo - drvoredi, parkovi, skverovi; stare zelene površine uz objekte administracije, kulture i zdravstva).
- Manje skupine autohtonog drveća obodom Donjeg polja.
- Sastojina crnog bora (*Pinus nigra*) nastala pošumljavanjem sjevernih padina Đinovog brda iznad Donjeg polja.
- Stambene četvrti i zone komercijalnih djelatnosti prostiru se duž blago nagnutog terena u pravcu sjeverozapad-jugoistok.
- Stanovanje malih gustina, manje grupacije objekata niske spratnosti, izgrađenih od lokalnih materijala, prvenstveno kamena.
- "Grad muzej" prepoznatljiv zbog svoje autentične arhitekture i velikog broja istorijskih građevina, relikvija, manastira, crkvi i muzeja.
- Zaštićeno Istorijsko jezgro grada.

Potencijali:

- Održivo upravljanje prostorom
- Zaštita prirode
- Prezentacija kulturnog naslijeđa
- Turizam (kulturni i vjerski).

Pritisci:

- Pogušćavanje izgradnje i širenje naselja
- Promjena tipologije stanovanja iz individualne u višestambenu i znatno veća izgrađenost parcela
- Izgradnja objekata neprimjerenog arhitektonskog izraza (dimenzija, oblika i forme)
- Promjena prostornih uzoraka i načina korišćenja prostora
- Infrastrukturni objekti.

Predio Istorijskog jezgra Cetinja

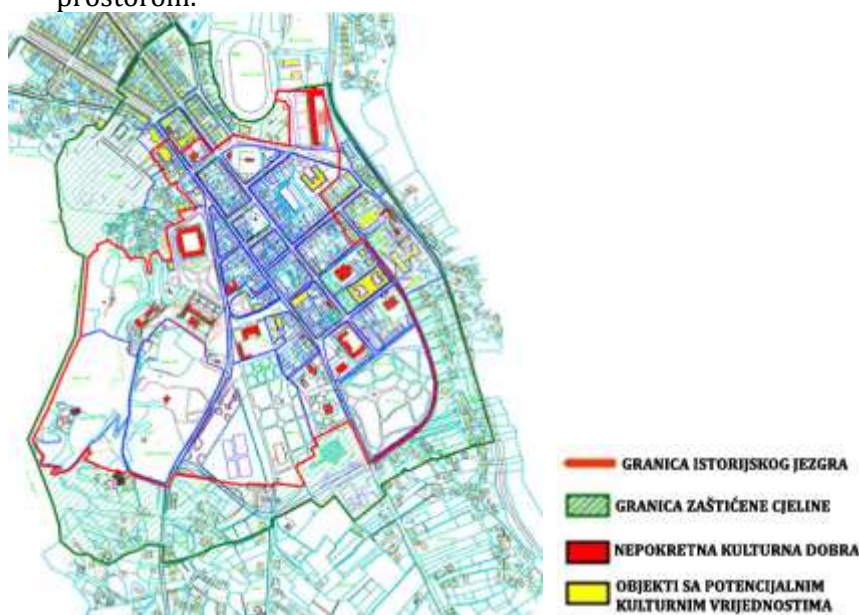
Daljom karakterizacijom, unutar *Urbanog predjela grada Cetinja* izdvojen je kao posebni tip predjela *Predio istorijskog jezgra Cetinja* koji predstavlja homogenu istorijsku cjelinu izuzetnih vrijednosti sa statusom kulturnog dobra od nacionalnog značaja.

Ključne karakteristike:

- Urbana cjelinu od izuzetnog značaja, karakteristična zbog skladnog spoja raznorodnih elemenata, pojedinačno zaštićenih objekata, parkovskih površina i pravilne urbane matrice.
- Očuvana ortogonalna urbanistička matrica grada sa mrežom gradskih ulica i zatvorenim urbanim blokovima koju je 70-ih godina XIX vijeka uspostavio trogirski arhitekta dr Josip Slade.
- Primjer jedinstvenog i autentično očuvanog urbanizma malih gradova, prilagođenog okruženju, sa arhitekturom visokog kvaliteta.
- Mjesto istorijskog i nacionalnog identiteta, pamćenja i trajanja.
- Istorijski kontinuitet razvoja Cetinja od prvobitnih tragova života i naseljavanja (prije 12 000 godina - pećina Koronjina u bližem zaleđu Cetinjskog polja), perioda podizanja Dvora (1482) i Manastira Ivana Crnojevića (1484) koji predstavlja početak formiranja Cetinja kao srednjovjekovnog naselja, preko perioda sedamdesetih godina XIX vijeka kada dobija fizionomiju grada sa pravilnim urbanim razmještanjem kuća do početka I svjetskog rata, te između dva rata.
- Intenzivnom urbanizacijom krajem XIX vijeku, poznati evropski arhitekti i graditelji tog vremena, mijenjaju arhitektonsku strukturu Cetinja koji postaje naselje urbanih osobnosti, grad eklektičke arhitekture, od neoromanike, neobaroka i ampira, do secesije i kubističkih arhitektonskih rješenja.
- Grad ambasada - poslanstava (krajem XIX i početkom XX vijeka, na najljepšim lokacijama na Cetinju, evropske države već imaju ili grade, rezidencije za svoja diplomatska

predstavništva: Bugarsko, Njemačko, Srpsko, Belgijsko, Tursko, Francusko, Rusko, Englesko). Veće zgrade ambasada imale su uređene vrtove čiji tragovi su još uvijek prisutni u vidu pojedinačnih stabala i manjih skupina drveća i očuvane parterne matrice.

- Nepokretnu kulturnu baštinu čini 41 nepokretno kulturno od nacionalnog značaja. Zaštićeni kulturno-istorijski objekti (arhitektonska djela): Ostaci Manastira Crnojevića na Ćipuru, Reljef Crne Gore, Tablja, Vladin Dom - Zgrada Vlade bivše Kraljevine Crne Gore, Zgrada Arhiva Crne Gore, Cetinjski manastir, Dvorska crkva na Ćipuru, Vlaška crkva, Mlin Ivana Crnojevića, Biljarda, Dvorac kralja Nikole, Grand hotel - bivša "Lokanda", Bolnica "Danilo I", Zgrada bivšeg Djevojačkog instituta "Carice Marije", Apoteka, Zgrada Narodnog pozorišta Zetski dom, Tursko poslanstvo u bivšoj Kraljevini Crnoj Gori, Plavi dvorac – bivši dvor prijestolonasljednika Danila, Zgrada bivšeg „Vojnog stana“, Rusko poslanstvo u bivšoj Kraljevini Crnoj Gori, Zgrada Crnogorske banke bivše Kraljevine Crne Gore, Francusko poslanstvo u bivšoj Kraljevini Crnoj Gori, Englesko poslanstvo u bivšoj Kraljevini Crnoj Gori, Grob vladike Danila na Orlovom kršu, Spomenik potopljenim dobrovoljcima kod Medove.
- Prirodna baština – „Njegošev park“, „Park 13. jul“ i „Park u dvorištu dječije bolnice na Cetinju“ (bolnica Danilo I) predstavljaju najvrijednije stare parkovske površine zaštićene zakonom. Ovi parkovi, zajedno sa Vladičinom baštom, Ljetnom pozornicom i padinama Orlovog krša, predstavljaju neodvojivi segment zatečenih spomeničkih i ambijentalnih vrijednosti i integralni dio istorijskog jezgra Cetinja.
- Od 54 ha zaštićene površine Istorijskog jezgra Cetinja, 21,23 ha čine parkovi, druge javne zelene površine i zaštitni pojasevi zelenila.
- Razvijena mreža uličnih drvoreda.
- Dvorišta u okviru zatvorenih blokova obezbjeđuju organsku povezanosti stanovnika sa prostorom.

Grafik 8. Istorijsko jezgro Cetinja (Izvor – Studija zaštite kulturnih dobara, UZZKD 2013.)

Potencijali

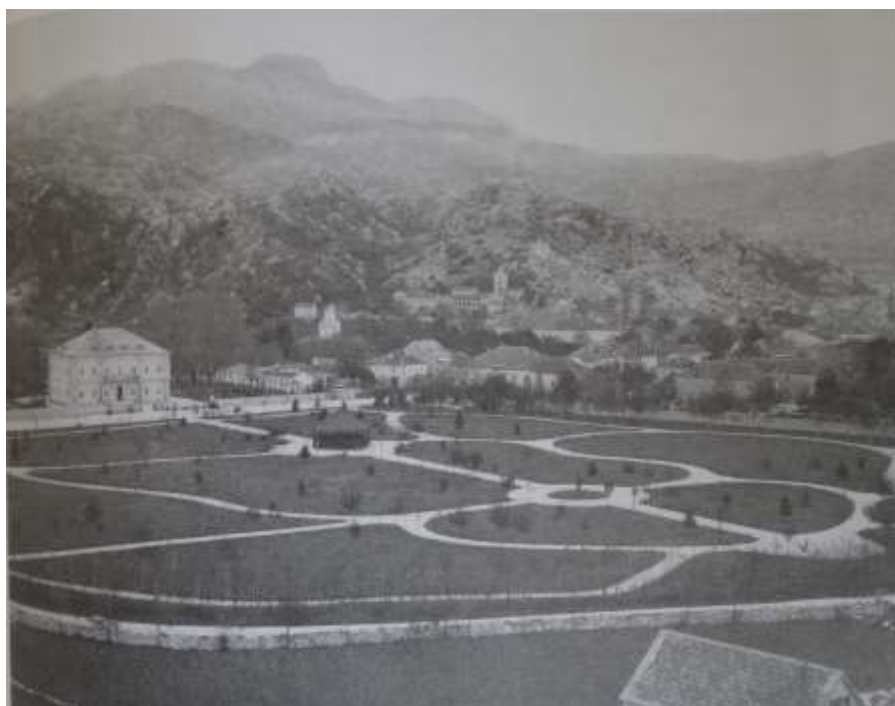
- Presentacija kulturnog naslijeđa
- Turizam (kulturni i vjerski)
- Naučno-istraživački i obrazovni rad
- Rekreacija
- Valorizacija i održivo korišćenje zaštićenih prirodnih dobara.

5.3. Stvorene odlike - Kulturno-istorijsko nasljeđe

Kulturno – istorijska cjelina (stari grad) Cetinja podijeljena je u 27 blokova, formirajući granice unutar kojih se nalaze nepokretna i pokretna kulturna dobra različite kategorije (po važnosti I, II, III kategorija) i značaja (međunarodni, nacionalni, lokalni). Takođe, unutar ovih blokova prepoznati su i kulturni pejzaži. Nekadašnji *Gradski park*, danas *Park 13. jul*, prepoznat je i definisan kao Blok 19 u Istorijskom jezgru. U nastavku kroz par fotografija prikazaćemo nekadašnji izgled *Gradskog parka*.⁴

Izgled parka početkom XX vijeka sa Plavim dvorom i bolnicom Danilo I

Izgled parka sa početka XX vijeka

⁴ Fotografije nekadašnjeg izgleda Gradskog parka i okruženja preuzete su iz T.Jović; A.Brkuljan, *Cetinja kroz vrijeme – početak urbanizacije*, DACG, Cetinje 2015.

Detalj panorame Cetinja iz 1910. godine gdje su vidljive forme pješačkih staza

Izgled paviljona sa početka XX vijeka

Panorama Cetinja sa kultivisanim parkom, početak XX vijeka

Današnji izgled parka umnogome se razlikuje od prvobitnog, kako po izgledu tako, donekle i po namjeni. Parkovske površine pretrpjele su brojne rekonstrukcije. Glavna matrica parkovske sheme se i dalje uočava, gdje su zadržane forme pješačkih staza i odvojenih cjelina (platoa), međutim sve površine su tretirane drugačije u odnosu na prvobitni izgled.

U neposrednoj blizini parka nalazi se:

Naziv kulturnog dobra:

Zgrada bivšeg Đevojačkog instituta "Carice Marije"

Lokacija, mjesto: Istorijsko jezgro Cetinje

Vrijeme nastanka: 1871. godine

Autor: austrijski inženjer Pakler

Ktitor: Ruska carica Marija Aleksandrovna

Vlasnik/držalac: Prijestonica Cetinje

Namjena: Profana

Akt o sticanju statusa kulturno dobro: Rješenje o stavljanju pod zaštitu broj 03-71/1 od 06.02.1960. godine Rješenje o uvođenju u Registar broj 01-846/1 od 18.07.1961. godine Rješenje o izvršenom uvođenju u Registar broj 01-846/2 od 18.07.1961. godine Dosije broj 52, Knjiga I, strana 103, 104. Prvi ženski srednjoškolski institut na Balkanu osnovan je na Cetinju 1869. godine. Sredstva za osnivanje i održavanje obezbijedila je ruska carica Marija Aleksandrovna, sa godišnjim prihodom od 5.500 srebrnih rubalja. Institut je radio pod neposrednim nadzorom kraljevske porodice Petrović, od kojih je najviše učešća imala Milena, žena kralja Nikole I Petrovića Njegoša. Vaspitavanje i obrazovanje djevojaka iz Crne Gore i

drugih južnoslovenskih krajeva teklo je u vremenskom razdoblju od 1869 – 1913. godine, sa kraćim prekidom za vrijeme crnogorskih oslobodilačkih ratova 1876 – 1878.

Prvobitna lokacija instituta bila je u Njegoševoj Biljardi, gdje je osim ženske škole bila smještena i Bogoslovija. S obzirom da prostor tadašnje škole nije bio adekvatan za ovu namjenu, ubrzo je sagrađen školski objekat u blizini nekadašnje Lokande (hotel srušen nakon razornog zemljotresa 1979. godine) na poljani "Romanovini". Sagrađen kao moderni objekat toga doba, useljen je u jesen 1872. godine.

Polaznice Instituta su bile djevojke starosti između 9 i 12 godina, sa osnovnom pismenošću. Na osnovu prvog nastavnog plana i programa školovanje je trajalo četiri godine, da bi se vremenom produžavalo na šest, sedam i na kraju 1901. godine utemeljio se program i do prestanka rada Instituta 1913. godine, školovanje je trajalo osam godina.

Polaznice su bile uglavnom iz imućnih porodica, međutim da bi se povećao broj vaspitanica, otvarala su se mjesta i za djevojke iz drugih južnoslovenskih krajeva, te se u listu "Crnogorac" iz 1871. godine nalazi tekst konkursa koji poziva "inostrane djevojčice" na upis, za školarinu od "100 talijera". Najuglednije srednjoškolsko učilište na Balkanu za četrdesetak godina postojanja pohađalo je oko 450 vaspitanica iz Crne Gore, Boke, Dalmacije, Bosne, Hercegovine, Hrvatske, Slavonije, Srbije, Slovenije, Albanije, Bugarske i Rusije.

Prvobitni izgled zgrade Instituta mnogo je drugačiji od današnjeg. Naime, "...o prvobitnom izgledu i položaju Spiridon Gopčević je 70-tih godina XIX vijeka zapisao: „Zadnja strana izlazi na zid od stijenja na kojima je izgrađena bolnica. Ona je srazmjerno dugačka, jer prednja strana sadrži 11 prozora, i osim toga i 2 krila. Jednospratna je i vrata i prozori su zeleno ofarbani. Jedan veliki zid okružuje pozadinu i strane instituta i zatvara time jedan vrt. Ispred čeonu strane nalazi se jedan mali niski zid koji jedna kapija prema ulazu vodi, koji je nekoliko stepenika viši“.... "Đevojački institut je objekat građen od kamena u obliku slova „U“. Po svojoj arhitekturi, sličan je knjaževom dvorcu ili većoj gospodskoj kući. Objekat je prvobitno i mao prizemlje i sprat. Krov je bio četvorovodan sa drvenom krovnom konstrukcijom, i pokriven prirodnom kanalicom. Malo naglašeni krovni vijenac izrađen je od prepuštenog reda kamenih ploča. Gabarit objekta prema ulici dužine 60m orjentisan je prema manjem trgu ispred zgrade Pošte i Lokande, a bočna krila prema dvorištu sa po 30 m. Ulazna kapija je bila kamena, naglašena sa dva stuba ukrašenih kapitela. Prizemni dio Instituta bio je namijenjen za školske prostorije (učionice), biblioteku, kuhinju, trpezariju, magacin i dr. ekonomske prostorije. Na spratu su bile dvije spavaće sobe za 25-30 učenica, radionica, dvije sobe za učiteljice, tri sobe za upraviteljicu, ambulanta, soba za posluđu i prostorija za religiozne potrebe. U prostorije se ulazilo iz dugačkog hodnika, orjentisanog prema dvorištu.”⁵

Izvorni izgled objekta nije ostao sačuvan zbog brojnih izmjena koje su tokom decenija vršene na njemu. U drugoj polovini XX vijeka fasade su omalterisane i uklonjen je ogradni zid. Nakon prestanka sa radom, 1913. godine, zgrada instituta koristila se kao Vojna bolnica, da bi od aprila 1949. do 1977. godine bila u funkciji Medicinske škole.

Zgrada bivšeg Đevojačkog instituta "Carice Marije" danas ima izgled objekta sa tri krila, koje imaju prizemlje, sprat i potkrovlje sa lučnim badžama na svim stranama krila, a nad glavnim ulazom postavljena je poluobličasta nadstrešnica. Prostor je adaptiran u službi stanovanja i od 1986. godine u ovoj zgradi je smještena JU „Dom učenika i studenata“.

• ⁵ G. Radović, *Arhitektura Cetinja od XV vijeka do drugog svjetskog rata*, CANU, Podgorica 2012.

Nekadašnji izgled Đevojačkog instituta

U parku zu zastupljena sljedeća nepokretna kulturna dobra:

Naziv kulturnog dobra: Bista Vuka Mandušića

Lokacija, mjesto: Istorijsko jezgro Cetinje

Vrijeme nastanka: 1958. godine

Autor: vajar Drago Đurović

Vlasnik/držalac: Država Crna Gora/ Prijestonica Cetinje

Namjena: memorijalna

Akt o sticanju statusa kulturno dobro: Rješenje o stavljanju pod zaštitu broj 280 od 22.04.1960. godine; Rješenje o uvođenju u Registar broj 01-743/1 – 61 od 05.07. 1961. godine; Rješenje o izvršenom uvođenju u Registar broj 01-743/2 – 61 od 05.07. 1961. godine, Dosije broj 18, Knjiga I, strana 35 - 36.

Bista Vuka Mandušića

Istaknutom junaku i uskočkom kapetanu, kojeg je u *Gorskom vijencu* Petar II Petrović Njegoš prikazao kao osobu u kojoj se prepliću junaštvo, ćudljivost, tajna ljubav prema udatoj ženi i dječaćka ljubav prema dragim stvarima, u sjevernom dijelu parka postavljena je spomen bista. O njegovom porijeklu brojne su teorije, te nalazimo podatke da je rođen u Petrovom polju, Velestovu te je hajdukovao po Dalmaciji. Zaharije Orfelin ga pominje 1771. godine (*Žitije i slavna*

djela Petra Velikog) kao jednog od predvodnika Crnogoraca u sukobima sa Osmanlijama i smatra se da je njegovo djelo inspirisalo Petra II Petrovića Njegoša da ga predstavi kao jednog od najvećih crnogorskih junaka u vrijeme Vladike Danila. O njegovoj pogibiji nalaze se podaci da je bio pogubljen od strane bega Vidimlić iz Glamoča, odnosno poginuo je 31. jula 1648. godine kod kule Zečevo.

Autor spomen biste je akademski vajar Drago Đurović. Pozicionirana na travnatom platou, u neposrednoj blizini asfaltiranih kraka parkovske staze, klupa, kante za otpatke, spomen bista je formirana od tri segmenta. Na betonskom postolju dimenzija 80x120x30cm, izdiže se postament od dva kamena elementa visine 122cm, izliven u betonu, spojen usko izvedenim fugama, u cementnom malteru, a koji dalje nosi bistu izlivenu u bronzi, visine 75cm. Lik Vuka Mandušića prikazan je u poprsju. Na postamentu je ćirilničnim slovima uklesan natpis: “Byк Мандушић” Spomenik je osvijetljen tera reflektorom.

Naziv kulturnog dobra: Bista Nikca od Rovina

Lokacija, mjesto: Istorijsko jezgro Cetinje

Vrijeme nastanka: 1958. godine

Autor: Drago Đurović

Vlasnik/držalac: Država Crna Gora/ Prijestonica Cetinje

Namjena: memorijalna

Akt o sticanju statusa kulturno dobro: Rješenje o stavljanju pod zaštitu broj 279 od 22.04.1960. godine Rješenje o uvođenju u Registar broj 01-745/1 od 05.07.1961. godine Rješenje o izvršenom uvođenju u Registar broj 01-745/2 od 05.07.1961. godine Dosije broj 20, Knjiga I, strana 39 - 40.

Bista Nikca od Rovina

Nikola Tomanović, opšteprihvaćen kako među narodom, tako i u literaturi kao Nikac od Rovina, od oca Đukana Tomanova i majke Vidosave rođene Kaluđerović iz Ćeklića, po predanju, rođen je krajem XVII vijeka u selu Rovine, pleme Cuce. Istaknut po junaštvu bio je inspiracija mnogim hroničarima, koji su njegove podvige poredili sa prvacima rimskog carstva, spartanskog, i pripovijedanja o njemu su prevazilazila naracije o Milošu Obiliću. Uprkos izgledu koji ne odaje karakteristike modela velikih junaka (zabilježeno je da je bio malog rasta, velikih crnih očiju, orlovskog nosa, snažnog tijela, širokih ramena, tankog vrata, nakostriješenih obrva i velikih brkova, tankih nogu...) bio je čovjek brilijantnog uma i izuzetno hrabar. Obrazovanje je stekao

od popa Abramovića iz Bjelica, kod kojeg je kao mladić naučio čitati i pisati. U sukobe protiv Turaka, za odbranu tadašnje teritorije i naroda Stare Crne Gore krenuo je vrlo mlad, te se po nekim izvorima navodi da je bio učesnik borbi na Carevom Lazu 1712. i protiv Ćuprilića 1714. godine. Crnogorska četa okupljala je najbolje junake u plemenu, te se Nikac svojim junaštvom vrlo rano izdvojio i postao četovođa. Nakon pola vijeka ratovanja (smatra se da je imao 65 godina kada je umro), 23. aprila 1757. godine poginuo je na Izvorima. Sahranjen je pred crkvom na Trnjinama. Svojim junačkim djelovanjem i odbranom slobode ostavio je neizbrisiv trag i istorijski primjer crnogorskog ratnika.

Memoriju o ovom crnogorskom heroju sačuvao je akademski vajar Drago Đurović, izlivši bistu koja prikazuje karakterne i fizičke crte, zabilježene u predanjima. Spomen bista je pozicionirana na travnatom platou, u neposrednoj blizini asfaltiranih krakova parkovske staze. Na betonskom postolju dimenzija 80x120x30cm, izdiže se postament od dva kamena elementa veličine 120x80x118cm, izliven u betonu, spojen usko izvedenim fugama, u cementnom malteru, a koji dalje nosi bistu izlivenu u bronzi, visine 66cm. Lik Nikca od Rovina prikazan je u poprsju. Na postamentu je ćiriličnim slovima uklesan natpis: “Никац од Ровина Томановић” Spomenik je osvijetljen tera reflektorom.

6. OCJENA STANJA ŽIVOTNE SREDINE

Efekti koji proističu iz negativnih uticaja, prema kojima se ocjenjuje trenutno stanje prirodnog dobra su prije svega uticaji na dendrofloru parka a zatim i uticaji na kulturnu baštinu, parkovski mobilijar, infrastrukturu i ostale sadržaje u Parku.

Manji broj grupa stabala visokih lišćara se odlikuje slabom vitalnošću i dekorativnošću. Na dva stara stabla gorskog javora i jedno stablo crnog oraha je prisutno sušenje vršnih grana, a stabla su obrasla mahovinom i bršljanom (Slika 7). Bršljan (*Hedera helix*) je konstatovan na većem broju stabala. Vrsta uzrokuje štete biljci na kojoj obrasta. Obrastanjem bršljanana, na drveću se smanjuje količina svjetlosti koja dopire do stabala i lišća, pri čemu je stablu smanjen dotok svjetlosti, pa dolazi do smanjenja procesa fotosinteze. Takođe, bršljan svojom težinom pravi problem stablu, koje i zbog toga jako trpi, što sve najčešće može dovesti do potpunog propadanja stabla. Ovakva stabla su podložnija infekciji od strane gljiva parazita slabosti.

Evidentiran je i određeni broj račvastih i krivih stabala, kao i krošnji nepravilnog oblika I slabe fiziološke kondicije kod jasena, javora , lipe i bukve čime se smanjuje životni vijek ovih stabala i povećava mogućnost vjetroizvala. Na dijelu parka, oko košarkaškog terena, vidljiva je i pojava „isplivavanja“ korijenovog sistema kod stabala visoke vegetacije (jasena(Slika 8), bukve i smrče).

Slika 7. Obraslost javora bršljanom

Slika 8. "Isplivavanje" korijenovog sistema

Od invazivnih vrsta biljaka, prisutne su bagrem (*Robinia pseudoacacia*) i negudovac (*Acer negundo*).

U pojedinim (rubnim) djelovima parka (sjeverna i istočna strana) konstatovano je je i veće prisustvo bagrema (43 stabla) (Slika 9).

Slika 9. Stabla bagrema u Parku

Tokom ranijih istraživanja, u parku je konstatovana patogena gljiva, mednjača (*Armillaria mellea*)

Kod biljaka koje su inficirane gljivom, prisutan je slab porast lastara, prevremeno žutilo i opadanje lišća koje se završava njenim sušenjem. Simptomi se obično pojavljuju na jednoj ili dvije grane, a za dvije do tri godine biva zahvaćeno cijelo stablo. Najpre se suši jedno stablo, a zatim se patogen širi koncentrično na susedna stabla koja izumiru. Sušenje obično zahvata najprije korijen a zatim se patogen širi ispod kore duž stabla do 1 m visine ili višine. Između sasušene kore i drvenastog dijela pojavljuje se bijela ili žućkasta lepezasta micelija (Karadžić 2015). Osim bjeličaste micelije tipičan znak bolesti jeste formiranje tamno-mrkih ili crnih žiličastih vrpca sačinjenih od mnogobrojnih micelija (rizomorfi). One se šire iz korijena u okolnu zemljišnu sredinu. U prizemnom dijelu izumrlog stabla javljaju se pečurke – karpofore boje meda „mednjače“ koje rastu ili na stablu ili u blizini korijena.

Na manjem broju stabala u parku registrovano je ozlijeđivanje. To je preduslov da ozlijeđena stabla budu inficirana gljivama, parazitima slabosti.

U parku je evidentirano odsusvo stabilnog sloja stelje (supstrat na tlu sa biljnim ostacima, npr., sa otpalnom količinom otpalog lišća). Zbog potpunog odstranjivanja iz parka umanjena je mogućnost razvoja saprotrofnih i biotrofnih vrsta gljiva koje su značajne za dendrofloru parka. Tlo sa biljnim ostacima je važan supstrat za život gljiva koje imaju važnu ulogu u pedogenezi i dinamici tla (Watkinson & al. 2016).

Na primjercima kestena *Aesculus hippocastanum* konstatovan je miner lista *Cameraria ochridella* (Slika 10). *C.ochridella* ima trostruku generaciju. Leptiri se prvi put roje tokom aprila, zatim u junu i u avgustu. Gusjenice treće generacije razvijaju se do početka novembra kada formiraju kokon u mini, hrizalidiraju i prezimljavaju u opalom lišću (Mihajlović, 2008).

Slika 10. Simptomi napada minera lista kestena

Kulturno dobro - Bista Vuka Mandušića je u lošem stanju očuvanosti. Evidentna su oštećenja nastala usljed uticaja atmosferalija manifestovana u vidu tamnih patrija na površini postamenta. Takođe, prisutna su i mehanička oštećenja. Fuge su skoro u potpunosti otpale. Primjetna je pojava lišajeva i mahovina. Boja na slovima je u potpunosti izblijeđela ili je nema. Na bronzi je prisutna oksidacija, koja se usljed uticaja atsmosferalija dalje sliva na postament (Slika 11).

Slika 11. Izgled prednje i zadnje strane biste

Kulturno dobro Bista Nikca od Rovina je u lošem stanju očuvanosti. Evidentna su oštećenja nastala usljed uticaja atmosferalija manifestovana u vidu tamnih patrija na površini postamenta. Takođe, prisutna su i mehanička oštećenja, gdje nedostaju određeni segmenti. Fuge su skoro u potpunosti otpale. Primjetna je pojava lišajeva i mahovina. Boja na slovima je u potpunosti izbledjela ili je nema. Na bronzi je prisutna oksidacija, koja se usljed uticaja atsmosferalija dalje sliva na postament (Slika 12).

Slika 12. Izgled i pozicija spomen biste

Osim zaštićenih kulturnih dobara u parkovskom prostoru se nalaze i:

- ostaci česme iz 1930. godine (Slika 13). Česma je zidana od kamena sa izliven nosačem od betona, omalterisana i neadekvatno obojena bordo bojom, kao i sokl obližnjeg ugostiteljskog objekta. Na česmi piše godina „1930“. Nije u funkciji.
- ugostiteljski objekat (Slika 14), omalterisan i obojen bijelom i bordo bojom. Neugledan i neadekvatan.
- ostaci nekadašnjeg paviljona (Slika 15). Ostala je scena (plato) (Slika 16), zidana od kamena i omalterisana sa jednokrakim stepeništem od tri gazišta. U lošem je stanju očuvanosti, sa evidentnim mehaničkim oštećenjima i raznim nečistoćama. Danas je u funkciji, djelimično, kao podijum za dodjelu nagrada (održavaju se međunarodne izložbe pasa) i slobodne aktivnosti.
- info tabla o donatorima (doniranje sadnica za pošumljavanje parka 2013. godine) (Slika 17).
- dječje igralište (Slika 18)
- košarkaški teren, pozicioniran je u sjeverozapadnom dijelu parka. Oštećena i neadekvatno izlivena podloga (Slika 19).

Slika 13. Izgled nekadašnje česme sa prednje i zadnje strane

Slika 14. Ugostiteljski objekat

Slika 15. Ostaci nekadašnjeg paviljona

Slika 16. Izgled scene sa oštećenjima i stepeništem

Slika 17. Donatorska tabla

Slika 18. Dječje igralište

Slika 19. Košarkaški teren

Mobilijar u parku čine drvene klupe na metalnim profilima (Slika 20), koji su fiksirani u izlivenom betonu na zemlji. Djelimično su devastirane i pozicionirane su kako u okviru platoa, tako i duž hodnih staza. Kante za otpatke su metalne i viseće, kao i samostojeće od betona (Slika 21).

Slika 20. Parkovska klupa sa metalnom kantom za otpatke

Slika 21. Betonska kanta

Hodne staze su asfaltirane sa ivičnjacima od kamena, pravougaonih profila. Na pojedinim dionicama asfalt je ispucao, nedostaje (Slika 22), neadekvatno postavljen (pogotovo oko drveća, Slika 23). U sjeverozapadnom dijelu parka duž hodne linije postavljeni su kontejneri za odlaganje otpada (Slika 24), čiji izgled narušava utisak o parkovskoj površini.

Slika 22. Oštećenja asfalta na hodnim linijama i neadekvatno postavljeni ivičnjaci

Slika 23. Asfalt hodne linije oko drveta

Slika 24. Neadekvatno pozicionirani kontejneri

7. POSTOJEĆE STANJE PRIRODNIH RESURSA SA PROCJENOM VALORIZACIJE

Prirodna i kulturna baština čine dio osnovnih elementa identiteta šireg područja Prijestonice, a prirodne i predione karakteristike kao i njihova raznovrsnost, ambijentalna vrijednost i očuvanost definišu prostor i čine ga prepoznatljivim. Pored utvrđenog kulturno-istorijskog nasljeđa na relativno malom prostoru nalazimo i vrijedne elemente biodiverziteta kao i specifičnost dendroflora što je uzrokovalo formiranje karakteristične predione prepoznatljivosti.

"Park 13. jul" na Cetinju predstavlja jednu od najstarijih parkovski oblikovanih zelenih površina u Crnoj Gori. Nekadašnji *Gradski park*, prepoznat je i definisan kao Blok 19 u Istorijskom jezgru Prijestonice.

Dendrofloru "Parka 13. Jul" čine 34 drvenaste biljne vrste od kojih su većina autohtone/nativne vrste predstavljene sa 605 primjeraka ili 76,29%, dok od alohtonih vrsta ima 188 primjeraka ili 23,71%. U parku sa prostorno-kompozicijskim rasporedom u vidu manjih grupa, aleja i solitera, visoka stabla liščarskih vrsta su zastupljenija od četinarskih. Od prisutnih vrsta, po brojnosti je najzastupljeniji bijeli jasen (*Fraxinus excelsior*) sa 130 primjeraka ili 16,39%, zatim javor mliječ sa 121 primjerkom ili učešćem od 15,26% i srebrnolisna lipa (*Tilia tomentosa*) sa 114 primjeraka ili 14,38%. Dendrofloru Parka karakteriše prisustvo tise (*Taxus baccata*) koja je zakonom zaštićena vrsta. U prizemnoj flori je zastupljena vrsta *Cyclamen hederifolium* koja je zaštićena po osnovu nacionalnog zakonodavstva i nalazi se na dodatku II CITES konvencije.

Na osnovu literaturnih podataka i istraživanja za potrebe izrade Studije zaštite, u Parku je konstatovano 8 vrsta gljiva koje pripadaju razdjelu *Basidiomycota*. Od ukupnog broja konstatovanih vrsta, tokom ovogodišnjih istraživanja utvrđeno je prisustvo 6 vrsta koje pripadaju grupi saprotrofa: *Auricularia mesenterica*, *Bjerkandera adusta*, *Lycoperdon pratense*, *Schizophyllum commune*, *Stereum hirsutum* i *Trametes versicolor*. Ove vrste su registrovane na uginulim biljnim djelovima, panjevima ili otpalom lišću, dok je *Amanita vaginata*, koja pripada grupi biotrofa, odnosno živi u simbiozi (mikorizi) sa korijenom drvenastih biljnih vrsta, konstatovana u stelji zemljišta.

Od konstatovanih vrsta insekata u parku su registrovane vrste tvrdokrilaca i dnevnih leptira koje su zaštićene nacionalnim zakonodavstvom kao i međunarodnim propisima. Od tvrdokrilaca u parku je prisutna velika hrastova strižibuba (*Cerambyx cerdo*), koja je prema IUCN kriterijumima ugroženosti u kategoriji (VU-ranjiva), nalazi se na dodacima II I IV Evropske direktive o staništima (HD 92/43 EEC) i na dodatku II Bernske konvencije. Zatim, u parku je konstatovan i jelenak (*Lucanus cervus*) koji se nalazi na listi zaštićenih vrsta u Crnoj Gori, kao i na dodatku II Habitatne direktive i dodatku III Bernske konvencije. Park odlikuje i prisustvo nosorožca (*Oryctes nasicornis*) koji je zaštićen po osnovu domaće legislative. U parku je konstatovano 38 vrsta dnevnih leptira od kojih se vrste lastin repak (*Papilio machaon*) i prugasti jedrilac (*Iphioides podalirius*) nalaze na listi zaštićenih vrsta Crne Gore.

U parku je konstatovano šest vrsta puževa: *Deroceras reticulatum*, *Limax maximus*, *Tandonia sowerbyi*, *Xerolenta obvia*, *Helicigona serbica* i *Pomatias elegans*.

Tokom sezone gniježdenja, nakon više obilazaka parkova, urađen je popis ptica gnjezdarica i njega čini 21 vrsta, od čega 18 vrsta gnijezdi u parkovima a tri vrste (čioipa, seoska i gradska lasta) gnijezde na okolnim zgradama. Od ukupnog broja konstatovanih vrsta ptica, vrste: *Apus apus*, *Cuculus canorus*, *Jynx torquilla*, *Dendrocoptes medius*, *Dendrocopos syriacus*, *Picus viridis*, *Lanius collurio*, *Poecile palustris*, *Parus major*, *Hirundo rustica*, *Delichon urbicum*, *Sitta europaea*,

Turdus merula, Passer domesticus, Motacilla alba, Fringilla coelebs, Chloris chloris i *Carduelis carduelis* se nalaze na dodatku I Evropske directive o pticama. Tri vrste, *Columba livia, Garrulus glandarius* i *Pica pica* se nalaze na dodatku II Ptičje direktive. Vrste *Lanius collurio, Poecile palustris, Parus major, Sitta europaea, Motacilla alba, Chloris chloris* i *Carduelis carduelis* se nalaze na dodatku II Bernske konvencije, dok se vrste, *Garrulus glandarius, Pica pica* i *Passer domesticus* nalaze na dodatku III Bernske konvencije. Vrste, *Apus apus, Cuculus canorus, Jynx torquilla, Dendrocoptes medius, Dendrocopos syriacus, Picus viridis, Lanius collurio, Parus major, Hirundo rustica, Delichon urbicum, Sitta europaea, Turdus merula, Passer domesticus, Motacilla alba, Fringilla coelebs, Chloris chloris* i *Carduelis carduelis* se nalaze na listi zaštićenih vrsta Crne Gore, dok je vrsta *Columba livia* Zaštićena lovostajem.

Unutar Urbanog predjela grada Cetinja izdvojen je kao posebni tip predjela Predio historijskog jezgra Cetinja koji predstavlja homogenu historijsku cjelinu izuzetnih vrijednosti sa statusom kulturnog dobra od nacionalnog značaja. Urbanu cjelinu od izuzetnog značaja, karakteriše spoj raznorodnih elemenata, pojedinačno zaštićenih objekata, parkovskih površina i pravilne urbane matrice.

Od kulturnih dobara u parku su zastupljene: Spomen bista Vuka Mandušića i spomen Bista Nikca od Rovina. U neposrednoj blizini parka nalazi se Zgrada bivšeg Đvojačkog instituta "Carice Marije".

Karakteristike odnosno vrijednosti lokaliteta

Determinisanje parka kao značajnog i njegovo vrjednovanje u cilju zaštite vršeno je u okviru standardne procedure sa stanovišta potreba i ciljeva zaštite prirode.

Vrijednost ovog lokaliteta ocijenjena je i u kontekstu potencijala za razvoj opštih funkcija parka kao zaštićenog. Opšte funkcije su: **naučna, kulturna, obrazovno-vaspitna, estetska, rekreativna i turistička**. Na osnovu izvršene analize konstatovanih vrijednosti i funkcija zaštite, utvrđen je visok stepen međusobne zavisnosti i uslovljenosti elemenata prostora koji se predlaže za zaštitu.

Osnovna vrijednost je prisustvo 43 vrste drveća u gradskoj sredini. Zbog svoje uloge, strukturnih i ekoloških karakteristika park predstavlja **lokalitet** od velikog značaja za Prijestonicu.

Kao takva, prisutna vegetacija Parka predstavlja stanište **zaštićenim vrstama flore i faune** koje su od nacionalnog i međunarodnog značaja.

Prostor Parka je u određenoj mjeri sačuvan u **izvornom obliku**.

Značenje pojma ili kategorije „**rijetkost**“ ispoljava se kroz prisustvo oblika i pojava žive i nežive prirode. Pojedini elementi (prije svega sastav dendroflora) utvrđeni u Parku, ali i faunistički nalazi kao cjelina, predstavljaju rijetkost (posebnost) svojom strukturnom kompozicijom.

Njegova **raznolikost** uključuje prostornu varijabilnost fenomena i procesa fizičko-geografskih činilaca i jedinstvenost živog svijeta, i može se ocjenjivati kao zasebna vrijednost ili kao estetska vrijednost predionog lika i uklopljenosti kompleksa u fizionomiju prostora. Spomenik prirode „Park 13. jul“ pokazuje značajan stepen raznolikosti (u mjeri u kojoj to urbani uslovi dozvoljavaju), prije svega elemenata sastava dendroflora i biodiverziteta.

Kada je u pitanju **pejzažna atraktivnost**, Park (Istorijsko jezgro Prijestonice) je izdvojen kao pejzažna cjelina posebne vrijednosti, u okviru prostorno-funkcionalne cjeline Kraškog cetinjskog polja, kao posebnog tipa predjela kroz semiurbana naselja i Urbano naselje grada Cetinja.

Ovaj prostor determiniše vrijedno i značajno kulturno-istorijsko nasljeđe, **koje svjedoči o ljudskom stvaralaštvu** u prošlosti i njegovom prisustvu u prostoru i vremenu.

Cjelovitost je bitna odrednica prostornog okvira zaštite. Celovitost zaštićenog Parka cijeni se sa praktičnog stanovišta kao skup realnih mogućnosti da se granicama zaštite obuhvate suštinske vrijednosti jednog prostora (prirodne, predione i kulturne) koje su međusobno povezane i tako obezbjeđe uslovi njihove zaštite i razvoja. Pri određivanju granica uzeti su u obzir ovi kriterijumi, tako da se može reći, da je skup osnovnih vrijednosti Spomenika prirode homogenizovan, prostorno uobličen i lako prepoznatljiv sa stanovišta utvrđivanja okvira zaštite.

Estetika parka posebno dolazi do izražaja zbog mogućnosti široke vizuelne percepcije i kontrasta čitavog prostora u odnosu na uže gradsko tkivo Cetinja, čime doprinosi predionoj raznovrsnosti i čini ukupan pejzaž atraktivnijim. Saznanje o značaju ovog zaštićenog prirodnog dobra umnogome će doprinijeti da se očuva estetika predjela i pored značajno prisutnih negativnih trendova.

Mišljenje o stavljanju prirodnog dobra pod zaštitu

Temeljne vrijednosti Parka ogledaju se u:

- položaju u urbanoj strukturi (prostorna i strukturna veza zelenih kompleksa gradske i vangradske zone);
- postojanju vrijedne parkovske dendroflore;
- jedinstvenim estetskim i oblikovnim karakteristikama što se ogleda u ublažavanju oštih arhitektonskih linija i stvaranju ambijenta prijatnijim - predstavlja vizuelni kontrast izgrađenom prostoru i unapređuje estetski kvalitet urbane sredine;
- regulaciji i poboljšanju uslova sredine za boravak;
- poboljšanju klimatskih karakteristika grada i mikroklimata prostora, modifikovanju temperaturnih kolebanja;
- korišćenju za odmor i rekreaciju i
- očuvanju urbanog i biološkog diverziteta i zaštiti zemljišta.

Osnovne vrijednosti, namjena, uslovi i ciljevi zaštite cjelokupnog prostora parka zahtevaju poseban pristup u sprovođenju mjera zaštite i dozvoljenih načina korišćenja prostora kompleksa dendroflore i kulturno-istorijskog nasljeđa.

Prostor koji obuhvata "Park 13. jul" predstavlja jedan od ključnih elemenata u sistemu zelenih površina Prijestonice i sponu između gradske i vangradske zone zelenila. Prostorno i funkcionalno, povezana je u sistem gradskog zelenila. Od neprocjenljivog je značaja za stanovnike Istorijskog jezgra Prijestonice, ali i sve one koji je koriste za odmor i rekreaciju. Dragocjenost postojanja ove prirodne oaze ogleda se u estetskom i zdravstvenom uticaju, u regulaciji lokalnih klimatskih uslova, izolovanju stambenih djelova grada od antropogenih uticaja, kao i potrebi u značajnom likovno-arhitektonskom i hortikulturnom oblikovanju sredine. Oplemenjivanje i humanizacija gradske sredine za rad, boravak i odmor predstavlja jednu od veoma značajnih uloga ovog zelenog kompleksa. Značajan je sa ekološkog i rekreaciono-zdravstvenog aspekta, pruža utisak potpune izolovanosti od grada a ima i relaksacioni uticaj na posjetioce.

Zbog prisustva i izraženosti pomenutih obilježja, "Park 13. jul" ispunjava uslove za zaštitu u smislu odredaba člana 25, člana 29 i člana 30 Zakona o zaštiti prirode („Sl. list CG" br. 54/16).

Funkcije zaštićenog prirodnog dobra

➤ Naučno istraživačka i razvojna funkcija

Spomenik prirode "Park 13. jul" može imati značaj za naučni rad iz oblasti biologije, ekologije pejzažne arhitekture, istorije umjetnosti i arhitekture. Postoji prostor koji omogućava saradnju sa naučno-stručnim institucijama koje se bave navedenim oblastima istraživanja.

➤ Vaspitno-obrazovna funkcija

Vaspitno-obrazovna funkcija ogleda se u mogućnosti edukacije o karakteristikama Parka, o značaju njegove zaštite i očuvanja kao i jačanja svijesti stanovništva o potrebi i značaju očuvanja Parkova u urbanim uslovima.

➤ Kulturno-istorijski značaj

"Park 13. jul" predstavlja biološku komponentu kulturnog predjela i istovremeno predstavlja svojevrsni pečat vjekovnog trajanja unutar urbanog jezgra Prijestonice.

8. KATEGORIJA, VRSTA I REŽIM ZAŠTITE ZAŠTIĆENOG PRIRODNOG DOBRA

8.1. Kategorija zaštićenog prirodnog dobra

Na osnovu suštinskih odlika i vrijednosti kao i značaja i funkcija koje ima Park, izvršena je analiza njegovog ukupnog stanja, na osnovu čega se zaključuje da Park ispunjava uslove za stavljanje pod zaštitu kao ljudskim radom formirana botanička vrijednost. Predlog kategorije zaštite je određen u skladu sa članom 29 i članom 30 Zakona o zaštiti prirode, odnosno na osnovu kriterijuma vrednovanja i postupku kategorizacije zaštićenih prirodnih dobara.

Razmatranjem kriterijuma za vrednovanje i utvrđenih kategorija, konstatovano je da "Park 13. jul" ima vrijednost od interesa za Prijestonicu Cetinje i prema tome je utvrđeno da se zaštićeno prirodno dobro **svrstava u III kategoriju**.

Kategorija predmetnog prirodnog dobra određena je primjenom propisanih kriterijuma za vrednovanje zaštićenih prirodnih dobara (član 29 Zakona o zaštiti prirode) na prethodno identifikovane prirodne vrijednosti i utvrđeno stanje prirodnih resursa zaštićenog prirodnog dobra. U vezi sa tim, konstatovano je da su prirodne vrijednosti Parka obezbjedile ispunjavanje sljedećih propisanih kriterijuma:

- svojstva zaštićenog prirodnog dobra, odnosno njegove autentičnosti i autohtonosti, izvornosti, reprezentativnosti, jedinstvenosti u svojoj vrsti, rijetkosti, raznolikosti, integralnosti, odnosno funkcionalnog jedinstva, pejzažne atraktivnosti, starosti i relativno dobre očuvanosti;
- funkcije i značaja prirodnog dobra: ekološke, kulturno-istorijske, obrazovne, naučno-istraživačke i razvojne;
- ugroženosti zaštićenog prirodnog dobra.

Prirodno dobro ima veću vrijednost ukoliko je jedinstveno, rijetko u svojoj vrsti ili pojavi, odnosno ima manju geografsku rasprostranjenost, ukoliko je tipičan predstavnik svoje vrste po pojavi ili obliku u određenom prostoru i vremenu, odnosno očuvano u izvornom obliku.

8.2. Vrsta zaštićenog prirodnog dobra

Spomenik prirode je područje kopna ili mora, odnosno kopna i mora u kojem se nalazi jedan ili više prirodnih ili prirodno-kulturnih oblika, koji imaju ekološku, naučnu, estetsku, kulturnu ili obrazovnu vrijednost.

Spomenik prirode može biti na prirodnom, poluprirodnom ili antropogenom području.

Na spomeniku prirode i u njegovoj neposrednoj okolini, koja čini sastavni dio zaštićenog prirodnog dobra, zabranjeno je vršiti radnje, aktivnosti i djelatnosti koje ugrožavaju obilježja, vrijednosti i ulogu spomenika prirode.

8.3. Režim zaštite zaštićenog prirodnog dobra

Osnovni cilj zaštite Parka je očuvanje njegove dendroflоре i prisutnih komponenti biodiverziteta prvenstveno sprječavanjem procesa degradacije, unaprijeđivanjem njegovog statusa kroz stručni pristup koji podrazumijeva proučavanje i praćenje stanja tokom vremena. Jedan od ciljeva je da se novim sadržajima unaprijedi u mjeri i na način kojim se neće narušiti njegove temeljne

vrijednosti. Ovi sadržaji treba da budu u skladu sa određenom namjenom i korišćenjem prostora javnog karaktera (kulturni, edukativni, turistički, informativni sadržaji i sl.).

Režim zaštite jeste skup mjera i uslova kojima se određuje način i stepen zaštite, korišćenja, uređenja i unaprjeđenja zaštićenog prirodnog dobra.

Određivanje stepena režima zaštite izvršeno je u odnosu na postojeće vrijednosti. Na zaštićenom prirodnom dobru Spomenik prirode "Park 13. jul" uspostavlja se režim zaštite II stepena koji je propisan članom 31 Zakona o zaštiti prirode (Sl. list CG, br. 54/16). Režim zaštite II stepena - aktivni režim zaštite, sprovodi se na zaštićenom području u kome su djelimično izmijenjene osobine prirodnih staništa ali ne do nivoa da ugrožavaju njihov ekološki značaj, uključujući vrijedne predjele i objekte geonasljeđa.

U zoni zaštite II sa aktivnim režimom zaštite mogu se:

- sprovoditi intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unaprijeđenja zaštićenog prirodnog dobra;
- vršiti kontrolisano korišćenje prirodnih resursa, bez posljedica po primarne vrijednosti njihovih prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obilježja predjela i objekata geonasljeđa.

U granici zaštite Spomenik prirode "Park 13. jul" zabranjuju se svi radovi koji bi mogli imati negativan uticaj na osnovne vrijednosti zaštićenog lokaliteta, tj. na njegove prirodne i pejzažne vrijednosti.

Zabranjeno je:

- Sjeći (kidati) stabla, lomiti grane, kidati lišće, oštećivati koru i preduzimati bilo kakve radove koji mogu narušiti vitalnost stabala,
- izvođenje zemljanih radova koji mogu oštetiti podzemni dio biljaka,
- Izvođenje građevinskih radova, osim u svrhu adaptacije postojećih objekata i sadržaja (prema planu, odnosno programa upravljanja),
- Svaka promjena postojeće morfologije terena,
- Narušavanje i degradacija kulturno-istorijskih vrijednosti parka,
- Rastjerivanje, hvatanje, uznemiravanje i ubijanje životinjskih vrsta prisutnih u parku,
- Unošenje alohtonih vrsta i novih vrsta drveća, šiblja i perena koje po konceptu i estetskim kriterijumima ne odgovaraju prostoru prirodno-kulturne baštine;
- Prevođenje vazdušnih i podzemnih, elektro i telefonskih vodova kroz i preko zaštićenog lokaliteta,
- Uređenje i sadnja dendroflora, osim na osnovu plana upravljanja, projekta pejzažnog uređenja u skladu sa ciljevima zaštite,
- Upotreba otvorenog plamena i loženje vatre,
- Postavljanje medijske infrastrukture: reklamnih „bilbord“ panela i stubova,
- Korišćenje i parkiranje prevoznih sredstava unutar zaštićenog prirodnog dobra,
- Ukucavanje reklamnih tabli, metalnih djelova i druge slične neprimjerene radnje koje narušavaju vitalnost i dekorativnost stabala,
- Odlaganje i deponovanje smeća i svih vrsta otpadnih materija,
- Upotreba materija koje bi ugrozile kvalitet zemljišta i podzemnih voda,
- Preduzimanje svih radova koji bi doveli do narušavanja ili degradacije pejzažnih vrijednosti.

Ograničava se:

- Upotreba hemijskih sredstava i to samo u slučajevima i na način predviđen zakonom,

- Obavljanje naučno-istraživačkih, obrazovnih, informativno-edukativnih i drugih aktivnosti koje ne ugrožavaju prirodne i stvorene vrijednosti.

8.4. Mjere očuvanja i unaprjeđenja

Zaštićeno prirodno dobro "Park 13. jul" je potrebno očuvati, unaprijediti i redovno održavati, na osnovu plana upravljanja i godišnjih programa upravljanja, što podrazumijeva sprovođenje mjere njege i zaštite dendroflora parka i ukupnog biodiverziteta.

Dozvoljava se:

- ✓ Propisno obilježavanje zaštićenog prirodnog dobra;
- ✓ Valorizacija i ograničeno korišćenje Spomenika prirode;
- ✓ Postavljanje informativnih tabli na ulaznim kapijama Parka;
- ✓ Permanentno praćenje zdravstvenog stanja dendroflora i preduzimanje mjera zaštite od eventualnih napada gradogenih vrsta insekata i patogenih gljiva;
- ✓ Sprovođenje preventivnih mjera u cilju spriječavanja mogućih prizemnih požara i mehaničkog oštećenja stabala;
- ✓ Praćenje obezbjeđenosti zemljišta mineralnim i organskim materijama i regulisanje njihovog optimalnog sadržaja dodavanjem organskih i mineralnih materija u zemljište;
- ✓ Uređenje staza i objekata unutar parka (za koje je neophodna izrada idejnog rješenja i dozvola organa uprave nadležnog za zaštitu kulturnih dobara i organa uprave nadležnog za zaštitu životne sredine);
- ✓ Mjere konzervacije zaštićenih kulturnih dobara na osnovu smjernica i dozvole Organa Uprave za zaštitu kulturnih dobara;
- ✓ Postavljanje novih elemenata parkovskog mobilijara kao i popravka postojećih (postavljanje novih klupa, korpi za otpatke, itd. u skladu sa planom upravljanja);
- ✓ Održavanje postojećih travnih površina, uklanjanje samoniklog podrasta, korovskih, poluparazitnih i invazivnih vrsta biljaka;
- ✓ Naučna istraživanja, kartiranje staništa i vrsta i praćenje prirodnih procesa;
- ✓ Posjete u turističke, obrazovne, rekreativne i opštekulturne svrhe;
- ✓ Sprovođenje zaštitnih i sanacionih mjera prema Planu (Programu) upravljanja;
- ✓ Interventne mjere na zaštiti Parka u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, pojave biljnih i životinjskih bolesti, prenamnoženja gradogenih vrsta insekata i izvale stabala (uz pripremu detaljnog izvještaja o sprovedenim aktivnostima).

Osim mjera njege i zaštite, potrebno je sprovoditi i sljedeće aktivnosti:

- Promovisati zaštitu u edukativne svrhe, kao što je obavljanje naučnih istraživanja, zatim turističke posjete, kao i rekreativne i kulturne aktivnosti koje ne ugrožavaju osnovnu namjenu prirodnog dobra;
- Održavanje kulturnih manifestacija tradicionalnog tipa;
- Uraditi projekat dekorativnog, promotivnog, funkcionalnog i simboličnog osvjetljavanja prostora, pojedinih primjeraka biljaka i biljnih kompozicija i objekata, naročito na glavnim linijama kretanja (na osnovu mjera i uslova nadležnih organa uprave za zaštitu prirode i kulturnih dobara).

Upravljanje zaštićenim prirodnim dobrom sprovodi se na osnovu Plana upravljanja i godišnjih programa upravljanja.

Radovi i aktivnosti koji su ograničeni, a ugrožavaju neku od temeljnih vrijednosti zaštićenog prirodnog dobra, zabranjuju se u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita prirode i zaštita kulturnih dobara, te Aktom o proglašenju zaštićenog prirodnog dobra.

U slučaju akcidentnih situacija i u slučajevima ugrožavanja temeljnih vrijednosti i objekata na prostoru zaštite, definisaće se posebni uslovi za sanaciju.

Za preduzimanje bilo kakvih radnji na zaštićenom prirodnom dobru a koje mogu neposredno ili posredno prouzrokovati promjenu oblika, izgleda ili osobenosti neophodno je pribaviti odobrenje nadležnog organa uprave.

Svi granski i drugi planovi moraju se usaglasiti sa mjerama i uslovima zaštite prirode utvrđenim pravnim aktom kojim se štiti "Park 13. jul".

Bliže uslove održavanja reda i ponašanja korisnika i posjetilaca na zaštićenom prirodnom dobru utvrdiće Upravljač posebnim aktom.

U skladu sa kriterijumima i ciljevima zaštite pejzažnih i drugih stvorenih vrijednosti prostora i objekata treba primijeniti utvrđene opšte mjere zaštite zbog čega se:

- Zabranjuje upotreba i korišćenje zaštićenog prirodnog dobra u svrhe koje nisu u skladu sa njegovom prirodom, namjenom, značajem ili na način koji može dovesti do narušavanja svojstava zaštićenog prirodnog dobra.

9. KONCEPT ZAŠTITE, UNAPRJEĐENJA I MOGUĆE PERSPEKTIVE ODRŽIVOG RAZVOJA

9.1. Koncept zaštite

Gradski parkovi, poput "Parka 13. jul" čine noseće elemente u sistemu zelenih površina grada. Prostor u okviru predmetnih granica ima posebnu prirodnu i kulturno-istorijsku vrijednost za čitavo područje Cetinjske opštine. Sa ekološkog aspekta predstavlja vezu između gradskog i vangradskog zelenila.

Prema Međunarodnoj Uniji za konzervaciju prirode (IUCN), zaštićeni Park je svrstan u kategoriju III (Prirodni spomenik ili obilježje / Natural monument or feature). Kategorijom III zaštićenih prirodnih dobara se štiti određena prirodna vrijednost, koja može biti reljefni oblik, morska hrid ili špilja, geološka posebnost poput speleološkog objekta ili živa pojava kao što je stablo visoke starosti. Ovo su lokaliteti površinom mali, no mogu imati velik značaj za posjećivanje. U tom smislu podrazumijeva se aktivna uloga čovjeka u cilju očuvanja vrijednosti monumentalnog stabla.

Generalni koncept zaštite, unapređenja i upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom "Park 13. jul" zasnovan je na zaštiti i očuvanju Parka sprovođenjem redovnih mjera njege i zaštite. Kako bi se obezbjedila zaštita, zabranjene su sve aktivnosti koje imaju negativan uticaj na zdravstveno stanje, odnosno fiziološku kondiciju dendroflora Parka. Propisane mjere njege i zaštite imaju primarni cilj da se umanje negativni uticaji na zaštićeno prirodno dobro, a sa druge strane se obezbjeđuje očuvanje i unapređenje statusa dendroflora primjenom odgovarajućih mjera održavanja. Pored toga daju se smjernice za dalji razvoj i revitalizaciju zaštićenog prirodnog dobra.

9.2. Smjernice za unapređenje

Očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti predstavlja osnovu za usmjeravanje aktivnosti na zaštiti, razvoju, uređenju i upravljanju prirodnim dobrom, što u prvom redu podrazumijeva monitoring ukupnog stanja zaštićenog prirodnog dobra, kao i edukaciju i popularizaciju njegovih vrijednosti i značaja.

U cilju zaštite i unapređenja zaštićenog prirodnog dobra potrebno je:

- sprovoditi redovan monitoring dendroflora,
- izraditi Studiju boniteteta parka (geodetsko snimanje dendroflora sa opisom stanja i mjerama za revitalizaciju svakog stabla pojedinačno),
- podsticati i sprovoditi naučna istraživanja u cilju unapređenja zaštićenog prirodnog dobra,
- koristiti prirodno dobro u edukativne i turističke svrhe,
- sprovoditi odgovarajuće mjere njege i zaštite, primjerene zaštićenom prirodnom dobru,
- promovisati prirodne vrijednosti područja,
- vršiti popularizaciju integralne zaštite prostora,
- poštovati mjere zaštite propisane Studijom zaštite kulturnih dobara Istorijaskog jezgra Prijestonice,
- sve intervencije unutar Istorijaskog jezgra i njegove zaštićene okoline, sprovesti u skladu sa prethodno izdatim konzervatorskim uslovima, a nakon dobijanja saglasnosti na konzervatorski projekat od strane Uprave za zaštitu kulturnih dobara,
- sprovesti konzervatorske mjere sanacije na loše očuvanim kulturnim dobrima i evidentiranim dobrima sa potencijalnim kulturnim vrijednostima,

- urbani mobilijar kao što su klupe, korpe za otpatke, žardinjere i suncobrani, moraju biti formom, materijalizacijom i dimenzijama prilagođeni i primjereni Istorijskom jezgru, korišćenjem prirodnih materijala, drvo i kamen, stim da suncobran treba biti, takođe od drvene konstrukcije sa platnom u boji (napuljsko žuta – bež), maksimalne površine pokrivanja 6,5 m²,
- ukoniti neadekvatan asfalt sa staza i zamijeniti odovarajućim materijalima, koji odgovaraju uređenju parkovskih prostora,
- dati namjenu objektima bez funkcije,
- omogućiti sticanje relevantnih znanja o vrijednostima i značaju, obezbjeđivanja uslova da, shodno svojoj namjeni, služi naučnoj, kulturnoj i edukativnoj potrebi pojedinaca i društva.

Istraživačku aktivnost treba regulisati i uskladiti sa Planom, odnosno Programom upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom čije je donošenje zakonska obaveza Upravljača (čl. 56 i čl. 58. Zakona o zaštiti prirode, "Sl. list CG" br. 54/16). Naučna ili stručna istraživanja mogu vršiti pravna ili fizička lica na osnovu dozvole organa uprave. Pravno ili fizičko lice koje je obavilo istraživanja, dužno je da organu uprave dostavi podatke o rezultatima istraživanja, u roku od tri mjeseca od dana završetka istraživanja (član 74 Zakona o zaštiti prirode, "Sl. list CG" br. 54/16).

Radovi koji nisu zabranjeni, kao i radovi van prostora koji se predlaže za zaštitu, za koje se osnovano pretpostavlja da mogu imati štetne posljedice za zaštićeno prirodno dobro, podliježu proceduri obezbjeđenja analize uticaja i dobijanja saglasnosti i dozvola u skladu sa zakonom.

Na osnovu prikazanih odlika, predložene kategorizacije i režima zaštite zaštićenog prirodnog dobra "Park 13. jul", a na bazi prirodnih i stvorenih resursa, razvoj i unaprjeđenje prirodnog dobra ostvarivalo bi se kroz:

- valorizaciju i ograničeno korišćenje Spomenika prirode,
- zaštitu lokaliteta, odnosno parka, valorizacijom njegovih vrijednosti i izradom Plana (Programa) upravljanja, čime će se stvoriti uslovi za nesmetano funkcionisanje uspostavljenih odnosa između pojedinih vrsta u ekološkom lancu (npr. broj dubećih, trulih i natrulih stabala optimalnih dimenzija i ekspozicije),
- očuvanje stabala većih dimenzija i starosti kao i optimalnog broja panjeva kojim bi bila očavana staništa za vrste kojima pogoduje ovaj tip staništa,
- redovno održavanje zelenih površina, uz zadržavanje optimalne količine biljnog materijala na tlu u cilju očuvanja uslova za razvoj određenih grupa organizama koje imaju značajnu ulogu u pedogenezi i dinamici tla,
- funkcionalno integrisanje prirodnog okruženja sa zaštićenim prirodnim dobrom,
- unaprjeđenje statusa Spomenika prirode u cilju bolje zaštite, uređenja i korišćenja. U tom smislu treba organizovati korišćenje prostora tako da se maksimalno očuvaju njegove prirodne vrijednosti. Zato je neophodno, u skladu sa uspostavljenim režimom zaštite, uskladiti potrebe posjetilaca i korišćenje prostora,
- popularizaciju i prezentaciju Spomenika prirode uspostavljanjem posebne internet strane o zaštićenom lokalitetu, priloga i članaka u štampanim i elektronskim medijima sa posebnim akcentom na "Park 13. jul" u sklopu ukupnog predstavljanja Prijestonice Cetinje,
- edukaciju i informisanje lokalnog stanovništva u vezi sa zaštićenim prirodnim dobrom,
- uključivanje lokalnog stanovništva u sistem zaštite i korišćenja razvojnih potencijala,
- obezbjeđivanje uslova za dalja istraživanja čiji bi rezultati podigli nivo značaja "Parka 13. jul" i unaprijedili naučna saznanja o njemu,
- formiranje baze podataka o zaštićenom lokalitetu, na osnovu detaljnih naučnih istraživanja i redovnog monitoringa,
- logističku i institucionalnu podršku na svim nivoima.

9.3. Moguće perspektive održivog razvoja

Spomenik prirode je površina sa posebnom prirodnom i kulturno-istorijskom vrijednošću, značajni i temeljni element zelenila grada. Planirana namjena vezana je za zaštitu i unapređenje prostora i njenu ulogu da bude mjesto turističke ponude sa nastavnom i naučno istraživačkom funkcijom. Kontrolisano korišćenje resursa predstavlja osnovnu mjeru zaštite.

U cilju preventivne zaštite Spomenika prirode, treba obezbijediti:

- Čuvanje Spomenika prirode od nekontrolisanog korišćenja i zloupotrebe,
- Praćenje ukupnog stanja dendroflora parka od eventualne pojave bolesti i insekatskih gradacija. U slučaju njihove pojave, potrebno je blagovremeno obavještanje nadležnih službi radi postavljanja tačnih dijagnoza i određivanja mjera za njihovu kontrolu i suzbijanje.

U namjeri održivog korišćenja prostora zaštićenog prirodnog dobra i njegove okoline postoje mogućnosti za razvoj privrede djelatnosti kao što je:

▪ Turizam

Turizam danas predstavlja neizbježan oblik razvoja svakog prirodnog dobra. Očuvana stabala velike starosti, koji predstavljaju rijetke prirodne oaze sa očuvanim prirodnim vrijednostima, zbog svojih specifičnih karakteristika istovremeno postaju dio turističke ponude. Širenje turističke ponude treba da obuhvata razvoj ekološko-edukativnog turizma, kao i uključivanje kulturno-etnografskih vrijednosti prirodnog dobra i njegove okoline. Neadekvatno korišćenje zaštićenog prirodnog dobra a za potrebe razvoja turizma, može izazvati degradaciju prirodnih vrijednosti. Eko-turizam podrazumijeva usklađenost posjeta sa pravilima zaštite i očuvanja prirodnog prostora. Ovaj pristup promoviše očuvanje prirode i omogućava korisnu aktivnu društveno-ekonomsku uključenost lokalnog stanovništva. Eko-turizam je komponenta u okviru oblasti održivog turizma i predstavlja prvenstveno održivu verziju turizma zasnovanog na prirodi, a uključuje i kulturne elemente turizma. Planiranje i razvoj turističke infrastrukture u eko-turizmu, njeno dalje poslovanje kao i njen marketing treba da se usredsrede na ekološke, društvene, kulturne i ekonomske kriterijume održivosti. Za ovaj prostor je imperativ očuvanje Spomenika prirode. Za potencijalne korisnike stepen atraktivnosti kvalitativno bi se uvećao pažljivo odabranim sadržajima kojima bi se afirmisali zatečeni prirodni potencijali zaštićenog prirodnog dobra.

Kao što je to bio i ranije običaj, kulturnim manifestacijama (izložbe) i obrazovnim programima (održavanje časova), mogu se prezentovati prirodne i kulturno-istorijske vrijednosti ovog prostora.

9.4. Posljedice koje će proisteci zaštitom Parka

Zaštita Parka kao Spomenika prirode mogla bi imati pozitivne posljedice na lokalno stanovništvo Prijestonice, jer bi mogla doprinijeti pospješivanju razvoja turizma, kao važnoj i glavnoj ekonomskoj aktivnosti ovoga kraja, njegovoj promociji i time otvoriti nove mogućnosti turističkog korišćenja ovoga prostora.

Spomenik prirode neće imati negativne posljedice na postojeće ekonomske aktivnosti. Naprotiv, pretpostavka je da će nakon zaštite i unaprjeđenja ukupnog ambijenta i njegove afirmacije, zaštita doprinijeti kvalitetu ekonomskih/turističkih aktivnosti kao i njihovom jačanju i obnovi.

Upravljač zaštićenog prirodnog dobra vrijednostima treba da podstiče i promoviše "Park 13. jul" kao turistički atraktivan lokalitet.

Proglašenje "Parka 13. jul" Spomenikom prirode omogućuje snažniji ekonomski, odnosno turistički, razvoj ovog prostora koji je integrisan u potrebe zaštite prirode.

Odredbe Zakona o zaštiti prirode ("Sl.list CG" br. 54/16) koji se tiču upravljanja i korišćenja zaštićenog prirodnog dobra:

Prema Članu 18 Zakona o zaštiti prirode, strategije, prostorni planovi, planovi postavljanja objekata privremenog karaktera, planovi i programi upravljanja i korišćenja prirodnih resursa moraju da sadrže Smjernice i uslove zaštite prirode.

Prema članu 39 Zakona o zaštiti prirode, Zaštićena prirodna dobra mogu se koristiti u skladu sa studijom zaštite odnosno prostornim planom posebne namjene, planom upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom i na osnovu dozvola u skladu sa ovim zakonom.

Zabranjeno je korišćenje zaštićenih prirodnih dobara na način koji prouzrokuje:

- oštećenje zemljišta i gubitak njegove prirodne plodnosti,
- oštećenje površinskih ili podzemnih geoloških, hidrogeoloških i geomorfoloških vrijednosti,
- osiromašenje prirodnog fonda divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva,
- smanjenje biološke i predione raznovrsnosti.

Prema članu 40 Zakona o zaštiti prirode, radnje, aktivnosti i djelatnosti u zaštićenim prirodnim dobrima, koje ne podliježu procjeni uticaja na životnu sredinu u skladu sa posebnim propisima, ocjeni prihvatljivosti, koje nijesu utvrđene planom upravljanja, mogu se vršiti na osnovu dozvole organa uprave.

10. UPRAVLJANJE ZAŠTIĆENIM PRIRODNIM DOBROM

Način upravljanja i obaveze upravljača

Upravljanjem se štite temeljne vrijednosti prirodnog dobra, istovremeno uz njegovo plansko unaprjeđenje i budući razvoj. Poseban dio upravljanja jeste prezentacija, odnosno promocija prirodnog dobra. Upravljanje zaštićenim prirodnim dobrom vrši se saglasno Zakonu, Aktu o zaštiti prirodnog dobra i Planu, odnosno Programu upravljanja. Zaštićenim prirodnim dobrima upravlja upravljač koji ispunjava uslove u pogledu stručne, kadrovske i organizacione osposobljenosti za obavljanje poslova zaštite, unaprjeđenja, promovisanja i održivog razvoja zaštićenog prirodnog dobra (čl. 55 Zakona o zaštiti prirode, "Sl.list CG" br. 54/16). Ispunjenost uslova utvrđuje Ministarstvo, odnosno organ lokalne uprave.

Plan upravljanja upravljač donosi za period od pet godina čiji je sadržaj propisan članom 59 Zakona o zaštiti prirode ("Sl.list CG" br. 54/16). Plan upravljanja ostvaruje se kroz donošenje godišnjih Programa upravljanja. (čl. 58 Zakona o zaštiti prirode, "Sl.list CG" br. 54/16).

Upravljanje se mora sprovoditi uz maksimalno poštovanje propisanih režima i mjera zaštite.

Na osnovu odredaba Zakona o zaštiti prirode predlaže se donošenje Akta o stavljanju pod zaštitu „Parka 13. jul“ kao Spomenika prirode. S obzirom da se prostor u predloženim granicama nalazi na području opštine Cetinje, Akt o zaštiti donosi Skupština Opštine Cetinje.

Nakon usvajanja Akta o zaštiti, zaštićeno prirodno dobro se upisuje u Centralni registar zaštićenih prirodnih dobara Crne Gore, koji vodi Agencija za zaštitu prirode i životne sredine.

U cilju sprovođenja mjera zaštite, uređenja i prezentacije Spomenika prirode „Park 13. jul“, a u skladu sa čl. 56 Zakona o zaštiti prirode ("Sl.list CG" br. 54/16), upravljač treba da:

- donese godišnji program upravljanja i akt o unutrašnjem redu,
- obezbijedi službu zaštite,
- donese finansijski plan zaštite i razvoja prirodnog dobra,
- donese godišnji plan razvoja i obuke kadrova,
- obezbijedi sprovođenje mjera zaštite prirode u skladu sa ciljevima zaštite, zonama i režimima zaštite,
- čuva, unaprjeđuje i promoviše zaštićeno prirodno dobro,
- obilježi zaštićeno prirodno dobro,
- osigura nesmetano odvijanje prirodnih procesa i održivog korišćenja zaštićenog prirodnog dobra,
- prati stanje u zaštićenom prirodnom dobru i dostavlja podatke organu uprave,
- dostavlja godišnji izvještaj Ministarstvu odnosno nadležnom organu lokalne uprave o realizaciji plana upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom odnosno godišnjeg programa upravljanja, sprovedenim mjerama, finansijskim sredstvima utrošenim za sprovođenje mjera,
- obavlja i druge poslove utvrđene zakonom i aktom o osnivanju.

Finansiranje

U skladu sa članom 57 Zakona o zaštiti prirode ("Sl. list CG" br. 54/16), sredstva za zaštitu i razvoj zaštićenog prirodnog dobra obezbjeđuju se iz budžeta Crne Gore, odnosno budžeta jedinice lokalne samouprave u skladu sa godišnjim programima, planovima i projektima u

oblasti zaštite prirode, kao i od naknada za korišćenje zaštićenog prirodnog dobra i donacija, odnosno drugih izvora u skladu sa Zakonom.

Procjena potrebnih sredstava za sprovođenje akta o proglašenju zaštićenog prirodnog dobra

Zaštita Spomenika prirode "Park 13. jul" će, u cilju revitalizacije zaštićenog prirodnog dobra, zahtijevati izdavanje određenih finansijskih sredstava. DOO "Komunalno" Cetinje će voditi brigu o Spomeniku prirode i raditi na zaštiti i unaprjeđenju ukupnog ambijenta.

Organizovanje zaštite u zaštićenom prirodnom dobru podrazumijeva:

1. Upravljanje:

- čuvanje i nadzor,
- obilježavanje,
- organizovanje i opremanje,
- donošenje akata, vođenje dokumentacije i obezbjeđivanje podataka,
- saradnju.

2. Zaštitu i korišćenje prirodnih vrijednosti – opšte i posebne mjere zaštite.

3. Razvoj osnovnih funkcija zaštićenog prirodnog dobra:

- naučno-istraživačku i stručnu aktivnost,
- informativno-edukativni rad,
- razvoj eko-turizma,
- promociju zaštite,
- uređivanje i opremanje prirodnog dobra.

Procjena neophodnih finansijskih sredstava odnosi se na mjere održavanja, uspostavljanje i sprovođenje mjera zaštite, izradu upravljačke dokumentacije (privremeni Program upravljanja tj. godišnji program za 2021. godinu, Izrada Plana upravljanja), kadrovsku i tehničku opremljenost.

Sredstva za uspostavljanje i sprovođenje akta o zaštiti prvenstveno se odnose na:

- obilježavanje granica i postavljanje informativnih tabli,
- izradu potrebne dokumentacije
- organizovanje službe asistencije u zaštićenom prirodnom dobru,
- izradu internet prezentacije i promociju zaštićenog prirodnog dobra.

Ukupna novčana sredstva za realizaciju navedenih radova: za Spomenik prirode "Park 13. jul" potrebno je izdvojiti oko 12.500,00 EUR.

Dalji troškovi će proisteći iz Plana odnosno Programa upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom, u skladu sa zakonskim odredbama.

11. LITERATURA

- Antonijević, R., Pavić, A., Karović, J., sa saradnicima (1969):** Tumač za listove „Kotor“ i „Budva“. Zavod za geološka i geofizička istraživanja, Beograd.
- Antonijević, R., Pavić, A., Karović, J., sa saradnicima (1973):** Osnovna geološka karta lista „Kotor“ 1:100 000. Zavod za geološka i geofizička istraživanja, Beograd.
- Bernicchia, A. (2005):** *Polyporaceae* s.l. – Fungi Europaei 10. Edizioni Candusso, pp. 808.
- Branko Radojičić, Crna Gora (2015):** Geografski Enciklopedijski Leksikon; Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet Nikšić, Nikšić.
- Branko Radojičić (1996):** Geografija Crne Gore- prirodna osnova, Unireks.
- Calonge, F. D. (1998):** *Gasteromycetes, I. Lycoperdales, Nidulariales, Phallales, Sclerodermatales, Tulostomatales.* – Flora Mycologica Iberica 3. Real Jardín Botánico & J. Cramer, Madrid-Berlin-Stuttgart, pp. 271.
- CANU (1994):** Cetinje 1482-1982.
- Colinns, N.M., Collins, M., G. (1985):** Threatened Swallowtails of the World: The IUCN red data book. IUCN Protected Area Programme series. Gland, Switzerland and Cambridge. U.K. Retrieved, October 2010.
- Collins, N.M. and Morris, M.G. (1985):** Threatened Swallowtail Butterflies of the World. The IUCN Red Data Book. IUCN, Gland and Cambridge.
- CONVENTION on the conservation of european wildlife and natural habitats - Bern Convention, 19/09/1979 Bern.**
- COUNCIL DIRECTIVE 92 /43 /EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora.**
- Dokumentacija Uprave za zaštitu kulturnih dobara.**
- Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu, „Zrnožit“ d.o.o. (2019):** – CETINJE, Elaborat br.: 146-11/19, Podgorica.
- Elaborat o revalorizaciji nepokretnog kulturnog dobra (2014):** Istorijsko jezgro Cetinje.
- Erb, B. & Matheis, W. (1983):** Pilzmikroskopie: Präparation und Untersuchung von Pilzen. Frankh'sche Verlagshandlung, W. Keller & Co., Stuttgart.
- Franeta, F. (2018):** Checklist of the butterflies (Lepidoptera: Papilionoidea) of Montenegro. Zootaxa 4392 (1): 128–148.
- Greuter, W., Burdet, H. M. & Long, G:** Med Checklist - Interactive Web page
- Hansen, L. & Knudsen, H., Eds (1997):** Nordic Macromycetes 3. Heterobasidioid, Aphylophoroid and Gasteromycetoid *Basidiomycetes.* – Nordsvamp, Copenhagen, pp. 444.
- Harde, K., W., (2000):** A field guide in colour to Beetles. Polygraphia. Prague.
- Higgins L.G. and Riley N.D. (1970):** A field guide to the butterflies of Britain and Europe. Collins ed, London.
- IUCN (2010):** IUCN Red List of Threatened Species.
- IUCN (2015):** IUCN Red List of Threatened Species.
- Izmjene i dopune Detaljnog urbanističkog plana i Urbanističkog projekta Istorijsko jezgro Cetinja (2015):** (CAU Centar za arhitekturu i urbanizam).
- Jovanović, B. (1995):** Diverzitet puževa (Gastropoda, Mollusca) Jugoslavije sa pregledom vrsta od medjunarodnog znafaja. In: Stevanović, V. & Vasić, V. (eds.): Biodiverzitet Jugoslavije sa pregledom vrsta od medjunarodnog znafaja. Biološki fakultet & Ecolibri, Beograd, 291-293.
- Jovančević R. i V. Đakonović (1989):** Sorte jabuka na Cetinjskom polju. Poljoprivreda i šumarstvo, XXXV, 3-4, 93-95. Titograd.
- Jović T., A.Brkuljan (2015):** Cetinje kroz vrijeme – početak urbanizacije, DACG, Cetinje.

- Karadžić, D. (2015):** Šumska fitopatologija. Univerzitetski udžbenik. Šumarski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Kasom, G. (2013):** Makromicete razdjela *Basidiomycota* Crne Gore. Doktorska disertacija. Prirodno–matematičkom fakultetu, Univerzitet Crna Gora, Podgorica, pp 251.
- Mapirnje i tipologija predjela Crne Gore**, Republički zavod za urbanizam i projektovanje - Podgorica, 2015.
- Martinović D. i U. (1980):** Cetinje spomenici arhitekture, Obod, Cetinje.
- Menadžment plan Istorijskog jezgra Cetinja**, Usvojen: Podgorica, maj, 2009. godine, Revidovan: Cetinje, decembar, 2014. godine, Vlada Crne Gore - Ministarstvo kulture.
- Mihajlović, LJ. (2008):** Šumarska entomologija. Univerzitetski udžbenik. Šumarski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Moser, M. (1983):** Die Röhrlinge und Blätterpilze (*Polyporales, Boletales, Agaricales, Russulales*). – Kleine Kryptogamenflora IIB/2. Gustav Fischer, Stuttgart - New York, pp. 533.
- Narodni heroji Jugoslavije (1975):** knjiga prva A-M, Mladost, Beograd.
- Prostorni plan Crne Gore do 2020. godine**, Ministarstvo za ekonomski razvoj Crne Gore, Podgorica, 2008
- Pedološka karta Crne Gore, 1:50000, Poljoprivredni instut, Podgorica
- Pulevic, V (2005):** Gradja za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna "Conspectus Florae Montenegrinae" J. Rohlena, Republicki zavod za zastitu prirode Crne Gore, Podgorica. Posebna izdanja, knjiga 2
- Radović G.(2012):** Arhitektura Cetinja od XV vijeka do drugog svjetskog rata, CANU, Podgorica.
- Radulović M. (2000):** Hidrogeologija karsta Crne Gore, JU Republički zavod za geološka istraživanja Podgorica, Posebna izdanja, Podgorica, 2000.
- Rješenje** o stavljanju pod zaštitu rijetkih, prorijedjenih, endemicnih i ugrozenih biljnih i životinjskih vrsta(Sl list CG br 76/06).
- Robinson, Wiliam H. (2005):** Urban Insects and Arachnids: A Handbook of Urban Entomology. Cambridge University press. Pp 247.
- Rohlena, J. (1942):** Conspectus Florae Montenegrinae, Preslia (Praha) 20-21:1-506.
- Roganović, D.,(2012):** Contribution to knowledge of downy oak (*Quercus pubescens* Willd.) entomofauna in Montenegro. – Agriculture & Forestry 58(1): 41-52.
- Ryvarden, L. & Gilbertson, R. L., Eds (1993):** European Polypores 1. – Synopsis fungorium 6. Fungiflora, Oslo, Norway, pp. 387.
- Ryvarden, L. & Gilbertson, R. L. (1994):** European Polypores 2. – Synopsis fungorium 7. Fungiflora, Oslo, Norway, pp. 388-743.
- Stešević, D. i Caković, D. (2013):** Katalog vaskularne flore Crne Gore. Tom I: 1-351. CANU, Podgorica
- Studija zaštite „Veliki gradski park u Tivtu“ (2014):** Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore.
- Studija zaštite kulturnih dobara Istorijskog jezgra Cetinja** (Uprava za zaštitu kulturnih dobara, 2014).
- Stupar, V. (2009):** Dendroflora parka "Univerzitetski grad" u Banjoj Luci. Glasnik Šumarskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, br.10, str.25-42
- Šilić Č. (1973):** Atlas drveća i grmlja. SP "Svjetlost", Sarajevo, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.1-196.
- Tomić-Stanković, K. (1970):** Vegetacija Lovćena u Crnoj Gori, Pristina

- Tutin et al. (1964-1980, 1993):** Flora Europaea: Volume 1, Volume 2, Volume 3, Volume 4
Vlada Crne Gore, Ministarstvo kulture (2014): Menadzment plan istorijskog jezgra Cetinja, Cetinje.
- Uzelac, B., Vukojević, J., Milićev, G., Krapež, A., Nikšić, M., Lazarev, V. (1998):** Carstvo gljiva. Građevinska knjiga, Beograd, str. 102.
- Vukićević, E. i Vučković, M. (1974):** Dendroflora Cetinja. Otisak iz Zbornika radova sa Simpozijuma povodom 100. godišnjice prve jugoslovenske dendrologije Josifa Pančića (Naučni skupovi Srpske akademije nauka i umjetnosti, knjiga I), Beograd. Pp 111-124.
- Zakon o zaštiti kulturnih dobara,** Službeni list Crne Gore, br. 049/10 od 13.08.2010, 040/11 od 08.08.2011, 044/17 od 06.07.2017, 018/19 od 22.03.2019.
- Watkinson, S. C., Boddy, L., Money, N.P. (2016):** The Fungi. 3rd ed. Academic Press, United Kingdom, 449 str.
- Whalley, P., Lewington., R. (1999):** The pocket guide to butterflies of Britain and Europe. Studio Mitchell and Beazlley. London.
- Wiktor, A. (1996):** The slugs of former Yugoslavia (Gastropoda terrestria nuda Arionidae, Milacidae, Limacidae, Agriolimacidae). Annales Zoologici 46: 1-110.
- Wiktor, A. (2000):** Agriolimacidae (Gastropoda: Pulmonata) – a systematic monograph. Annal. Zool. 49 (3), 347–590.
- Wohlberedt, O. (1907):** Kopneni mekušci Crne Gore (prilozi fauni Crne Gore). – Glasnik Zem. Mus. Bosn.Herc. 19,499-574.
- Wohlberedt, O. (1909):** Zur Fauna Montenegros und Nordalbaniens (Mollusken, Käfer, Isopoden, Chilopoden, Diplopoden). Wiss. Mitt. Bosnien u. Herzegowina, 11, 585–722.
- <http://www.meteo.co.me/>
<https://www.monstat.org/cg/>
<http://www.cetinje.me/>
<http://www.nekretnine.co.me/>
<http://prirodainfo.me/>

Na osnovu člana 33 Zakona o zaštiti prirode („Službeni list CG“, br. 54/16) člana 167 Zakona o lokalnoj samoupravi („Službeni list CG“, br. 02/18 i 38/19) i člana 122 Statuta Prijestonice Cetinje („Službeni list CG – opštinski propisi“, br. 49/18 i 09/19), Gradonačelnik Prijestonice donosi

ODLUKU

O PROGLAŠENJU ZAŠTIĆENOG PRIRODNOG DOBRA:

SPOMENIK PRIRODE „PARK U DVORIŠTU DJEČIJE BOLNICE“ NA CETINJU

I OPŠTE ODREDBE

Član 1

Ovom Odlukom stavlja se pod zaštitu prirodno dobro „Park u dvorištu Dječije bolnice“ na Cetinju.

Vrsta zaštićenog prirodnog dobra „Park u dvorištu Dječije bolnice“ na Cetinju je **spomenik prirode**.

„Park u dvorištu Dječije bolnice“ na Cetinju je **III kategorija zaštićenog prirodnog dobra**. Sastavni dio Odluke čini *Studija revizije statusa, kategorije i režima zaštite za „Park u dvorištu Dječije bolnice“* na Cetinju, koju je pripremila Agencija za zaštitu prirode i životne sredine.

II POLOŽAJ I PROSTORNE GRANICE ZAŠTIĆENOG PRIRODNOG DOBRA SA UTVRĐENIM REŽIMOM ZAŠTITE

Položaj i prostorne granice zaštićenog prirodnog dobra

Član 2

„Park u dvorištu Dječije bolnice“ se nalazi u Prijestonici, odnosno pripada dijelu istorijskog jezgra Cetinja koji je lociran na N 42.38917° i E 18.92799°. U administrativnom smislu pripada KO Cetinje I. Park se prostire u pravcu: sjever–jug, u horizontalnoj osnovi dužine 153m, i u pravcu istok–zapad, širine 45 m. Park se nalazi na nadmorskoj visini od 657m.

Kartografski prikaz i prikaz granica zaštićenog prirodnog dobra dat je u prilogu ove odluke i čini njen sastavni dio.

Koordinate centralne tačke spomenika prirode su:

- **po Griniču:** N 42.38917° E 18.92799°
- **po Gauss-Krüger-u:** Y6576815.24X4694315.60

U sljedećoj tabeli su date gabaritne koordinate prirodnog dobra:

Granične tangente	po Griniču		Po Gauss–Krüger-u	
	N	E	Y	X
SL Južna granična linija	42.38821°	18.92863°	6576869.68	4694209.09
NL Sjeverna granična linija	42.38946°	18.92779°	6576798.49	4694348.23
WL Zapadna granična linija	42.38816°	18.92851°	6576859.45	4694204.27
EL Istočna granična linija	42.38901°	18.92845°	6576853.51	4694298.16

Početna tačka opisa granica je tačka A1 (Y=6576859.45 X=4694204.27) koja se nalazi na jugozapadnoj strani parka u ulici Vuka Mićunovića. Granična linija se nastavlja prema sjeverozapadu ulicom Vuka mićunovića, prolazeći kroz tačke A2 (Y=6576849.03 X=4694221.93), A3 (Y=6576843.71 X=4694229.87), A4 (Y=6576836.26 X=4694241.61), A5 (Y=4694241.61 X=4694291.84) i A6 (Y=6576774.53 X=4694322.47). U Tački A6 se lomi prema sjeveroistoku do tačke A7 (Y=6576774.53X=4694326.12). Zatim ponovo nastavlja prema zapadu do tačke A8 (Y=6576773.14 X=4694327.70). Granična linija se u tački A8 lomi prema sjeveroistoku do tačke A9 (Y=6576798.49 X=4694348.23). U tački A9 se blago lomi prema istoku do tačke A10 (Y=6576805.85 X=4694350.32). U tački A10 se lomi prema jugoistoku i prolazeći kroz tačku A11 (Y=6576812.57 X=4694346.68) lomi se prema jugu i prolazi kroz tačke A12 (Y=6576829.62 X=4694325.29), A13 (Y=6576832.90 X=4694321.19), A14 (Y=6576839.35 X=4694314.58), A15 (Y=6576845.26 X=4694308.62), A16 (Y=6576848.02 X=4694305.09) i A17 (Y=6576849.49 X=4694304.06) i A18 (Y=6576853.51 X=4694298.16). U tački A18 se lomi prema zapadu do tačke A19 (Y=6576845.65 X=4694292.40), a zatim preko tačaka A20 (Y=6576844.09 X=4694292.29) i A21 (Y=6576842.84 X=4694292.61) se blago lomi prema sjeverozapadu. Od tačke A21 nastavlja prema sjeverozapadu do tačke A22 (Y=6576833.44X=4694304.96). Od tačke A22 do tačke A23 (Y=6576819.33 X=4694294.67) granična linija se lomi prema zapadu, a zatim u tački A23 se lomi prema jugoistoku prolazeći kroz tačke A24 (Y=6576847.07 X=4694256.96), A25 (Y=6576854.59 X=4694247.49) i A26 (Y=6576857.13 X=4694244.22). U tački A26 se lomi prema istoku prolazeći kroz tačku A27 (Y=6576866.25 X=4694239.38) i A28 (Y=6576870.53 X=4694240.63), a zatim u tački A28 ponovo nastavlja prema jugoistoku do tačke A29 (Y=6576874.09 X=4694236.93). U tački A29 se lomi i nastavlja prema jugozapadu do tačke A30 (Y=6576857.23 X=4694224.55), gdje se granična linija ponovo lomi prema jugoistoku prolazeći kroz tačke A31 (Y=6576864.16 X=4694215.16) i A32 (Y=6576864.56 X=4694215.45) do tačke A33 (Y=6576869.68 X=4694209.09). U tački A33 granična linija se lomi prema jugozapadu i povezuje sa početnom tačkom A1.

Zaštićeno prirodno dobro zahvata površinu od 4385 m².

Utvrđeni režim zaštite zaštićenog prirodnog dobra

Član 3

Režim zaštite jeste skup mjera i uslova kojima se određuje način i stepen zaštite, korišćenja, uređenja i unaprjeđenja zaštićenog prirodnog dobra.

Na zaštićenom prirodnom dobru Spomenik prirode "Park u dvorištu Dječije bolnice" uspostavlja se **režim zaštite II stepena**.

Režim zaštite II stepena – aktivni režim zaštite, sprovodi se na zaštićenom prirodnom dobru u kome su djelimično izmijenjene osobine prirodnih staništa, ali ne do nivoa da ugrožavaju njihov ekološki značaj, uključujući vrijedne predjele i objekte geonasljeđa.

III OPIS OSNOVNIH (CILJNIH) VRIJEDNOSTI ZAŠTIĆENOG PRIRODNOG DOBRA

Član 4

Uz „Njegošev park“ i „Park 13. jul“, „Park u dvorištu Dječije bolnice“ na Cetinju predstavlja jednu od najstarijih parkovski oblikovanih zelenih površina u Crnoj Gori. Smješten je u Istorijском jezgru Cetinja, u dvorištu Bolnice Danilo I.

"Park u dvorištu Dječije bolnice" se prvi put našao na listi zaštićenih prirodnih dobara Crne Gore 1965. godine kao botaničko-hortikulturni objekat (Registar zaštićenih područja i područja pod preventivnom zaštitom, Rješenje br. 01-298 od 07.05.1965.g.).

O istorijatu nastanka ovog parka nema preciznih i dokumentovanih podataka. Smatra se da je nastao krajem XIX vijeka, poslije izgradnje bolnice (1873) koja je ujedno i prvi objekat ove namjene u Crnoj Gori. Plan bolnice je uradio tadašnji dvorski ljekar G. Frilly iz Francuske koji je odredio i lokaciju, na manjem uzvišenju uz brdo Granica. Bolnički kompleks je vremenom dograđivan, a prvobitni objekat u kojem je kasnije smješteno Dječije odjeljenje, iako zaštićeni kulturno-istorijski objekat, je napušten i u lošem stanju.

Park je, najvjerovatnije, podignut u slobodnom pejzažnom stilu u prilog čemu svjedoči stoljetni, drvoredni zasad crnog bora (*Pinus nigra*) uz samu ogradu bolničkog kompleksa duž ulice Vuka Mićunovića.

Danas je to zelena površina specijalne namjene uz objekat zdravstva. U parku dominiraju visoka stabla lišćarskog i četinarskog drveća: *Pinus nigra*, *Acer pseudoplatanus*, *Tilia tomentosa*, *Tilia parvifolia* itd.

Na osnovu istraživanja u „Parku u dvorištu Dječje bolnice“ na Cetinju konstatovane su 4 vrste gljiva koje pripadaju razdjelu Basidiomycota: *Auricularia mesenterica*, *Lycoperdon pretense*, *Schizophyllum commune* i *Trametes versicolor* koje su registrovane na panjevima ili otpalom lišću tj. šumskoj stelji.

Od konstatovanih vrsta insekata u parku su registrovane četiri vrste tvrdokrilaca i 21 vrsta faune dnevnih leptira. Od konstatovanih vrsta dnevnih leptira, dvije vrste lastin repak (*Papilio machaon*) i prugasti jedrilac (*Iphiclides podalirius*) nalaze na listi zaštićenih vrsta Crne Gore.

U parku je konstatovano pet vrsta puževa: *Deroceras reticulatum*, *Limax maximus*, *Tandonia sowerbyi*, *Xerolenta obvia* i *Pomatias elegans*.

Tokom sezone gniježđenja, nakon više obilazaka parkova, urađen je popis ptica gnjezdarica i njega čini 21 vrsta, od čega 18 vrsta gnijezdi u parkovima a tri vrste (čioipa, seoska i gradska lasta) gnijezde na okolnim zgradama. Od ukupnog broja konstatovanih vrsta ptica, vrste: *Apus apus*, *Cuculus canorus*, *Jynx torquilla*, *Dendrocoptes medius*, *Dendrocopos syriacus*, *Picus viridis*, *Lanius collurio*, *Poecile palustris*, *Parus major*, *Hirundo rustica*, *Delichon urbicum*, *Sitta europaea*, *Turdus merula*, *Passer domesticus*, *Motacilla alba*, *Fringilla coelebs*, *Chloris chloris* i *Carduelis carduelis* se nalaze na dodatku I Evropske directive o pticama. Tri vrste, *Columba livia*, *Garrulus glandarius* i *Pica picase* nalaze na dodatku II Ptičje direktive. Vrste *Lanius collurio*, *Poecile palustris*, *Parus major*, *Sitta europaea*, *Motacilla alba*, *Chloris chloris* i *Carduelis carduelis* se nalaze na dodatku II Bernske konvencije, dok se vrste, *Garrulus glandarius*, *Pica pica* i *Passer domesticus* nalaze na dodatku III Bernske konvencije. Vrste, *Apus apus*, *Cuculus canorus*, *Jynx torquilla*, *Dendrocoptes medius*, *Dendrocopos syriacus*, *Picus viridis*, *Lanius collurio*, *Parus major*, *Hirundo rustica*, *Delichon urbicum*, *Sitta europaea*, *Turdus merula*, *Passer domesticus*, *Motacilla alba*, *Fringilla coelebs*, *Chloris chloris* i *Carduelis carduelis* se nalaze na listi zaštićenih vrsta Crne Gore, dok je vrsta *Columba livia* zaštićena lovostajem.

Unutar Urbanog predjela grada Cetinja izdvojen je kao posebni tip predjela predio istorijskog jezgra Cetinja koji predstavlja homogenu istorijsku cjelinu izuzetnih vrijednosti sa statusom kulturnog dobra od nacionalnog značaja. Urbanu cjelinu od izuzetnog značaja, karakteriše spoj raznorodnih elemenata, pojedinačno zaštićenih objekata, parkovskih površina i pravilne urbane matrice.

Nepokretno kulturno dobro koje se nalazi u ovoj zoni je bolnica Danilo I. Spomen obilježja pozicionirana ispred kulturnog dobra su memorije na ljekare koji su svojim učešćem i stručnošću uticali na razvoj bolničke prakse i obilježili istoriju crnogorske medicine i to: Milan Jovanović Batut, dr Božidar Perazić i dr Petar M. Miljanić. U okviru parka je i spomen bista Jelene Petrović Savojske.

Vrijednosti lokaliteta

Član 5

Vrijednost ovog lokaliteta ocijenjena je i u kontekstu potencijala za razvoj opštih funkcija parka kao zaštićenog. Opšte funkcije su: **naučna, kulturna, obrazovno-vaspitna, estetska, rekreativna i turistička**. Na osnovu izvršene analize konstatovanih vrijednosti i funkcija zaštite, utvrđen je visok stepen međusobne zavisnosti i uslovljenosti elemenata prostora koji se predlaže za zaštitu.

Osnovna vrijednost je prisustvo **43 vrste drveća** u gradskoj sredini. Zbog svoje uloge, strukturnih i ekoloških karakteristika park predstavlja lokalitet od velikog značaja za Prijestonicu.

Kao takva, prisutna vegetacija Parka predstavlja stanište zaštićenim vrstama flore i faune koje su od nacionalnog značaja.

Prostor Parka je u određenoj mjeri sačuvan u izvornom obliku.

- **Rijetkost** ispoljava se kroz prisustvo oblika i pojava žive i nežive prirode. Pojedini elementi (prije svega sastav dendroflora) utvrđeni u Parku, ali i faunistički nalazi kao cjelina, predstavljaju rijetkost (posebnost) svojom strukturnom kompozicijom.
- **Raznolikost** uključuje prostornu varijabilnost fenomena i procesa fizičko-geografskih činilaca i jedinstvenost živog svijeta, i može se ocjenjivati kao zasebna vrijednost ili kao estetska vrijednost predionog lika i uklopljenosti kompleksa u fizionomiju prostora. Spomenik prirode „Park u dvorištu Dječije bolnice“ pokazuje značajan stepen raznolikosti (u mjeri u kojoj to urbani uslovi dozvoljavaju), prije svega elemenata sastava dendroflora i biodiverziteta.
- **Pejzažna atraktivnost**, Park je izdvojen kao pejzažna cjelina posebne vrijednosti, u okviru prostorno-funkcionalne cjeline kraškog cetinjskog polja, kao posebnog tipa predjela kroz semi-urbana naselja i urbano naselje grada Cetinja.
- **Ljudsko stvaralaštvo** u prošlosti i njegovom prisustvu u prostoru i vremenu determiniše ovaj prostor kao vrijedno i značajno kulturno-istorijsko nasljeđe.
- **Cjelovitost** je bitna odrednica prostornog okvira zaštite. Celovitost zaštićenog Parka cijeni se sa praktičnog stanovišta kao skup realnih mogućnosti da se granicama zaštite obuhvate suštinske vrijednosti jednog prostora (prirodne, predione i kulturne) koje su međusobno povezane i tako obezbijede uslovi njihove zaštite i razvoja. Pri određivanju granica uzeti su u obzir ovi kriterijumi, tako da se može reći, da je skup osnovnih vrijednosti Spomenika prirode homogenizovan, prostorno uobličen i lako prepoznatljiv sa stanovišta utvrđivanja okvira zaštite.
- **Estetika** parka posebno dolazi do izražaja zbog mogućnosti široke vizuelne percepcije i kontrasta čitavog prostora u odnosu na uže gradsko tkivo Cetinja, čime doprinosi predionoj raznovrsnosti i čini ukupan pejzaž atraktivnijim. Saznanje o značaju ovog zaštićenog prirodnog dobra umnogome će doprinijeti da se očuva estetika predjela i pored značajno prisutnih negativnih trendova.

Temeljne vrijednosti Parka ogledaju se u:

- položaju u urbanoj strukturi (prostorna i strukturna veza zelenih kompleksa gradske i vangradske zone);
- postojanju vrijedne parkovske dendroflora;
- jedinstvenim estetskim i oblikovnim karakteristikama što se ogleda u ublažavanju oštih arhitektonskih linija i stvaranju ambijenta prijatnijim - predstavlja vizuelni kontrast izgrađenom prostoru i unapređuje estetski kvalitet urbane sredine;
- regulaciji i poboljšanju uslova sredine za boravak;
- poboljšanju klimatskih karakteristika grada i mikroklimata prostora, modifikovanju temperaturnih kolebanja;

- očuvanju urbanog i biološkog diverziteta i zaštiti zemljišta.

Prostor koji obuhvata "Park u dvorištu Dječije bolnice" predstavlja jedan od ključnih elemenata u sistemu zelenih površina Prijestonice i sponu između gradske i vangradske zone zelenila. Prostorno i funkcionalno, povezana je u sistem gradskog zelenila. Dragocjenost postojanja ove prirodne oaze ogleda se u estetskom i zdravstvenom uticaju, u regulaciji lokalnih klimatskih uslova, izolovanju stambenih djelova grada od antropogenih uticaja, kao i potrebi u značajnom likovno-arhitektonskom i hortikulturnom oblikovanju sredine. Oplemenjivanje i humanizacija gradske sredine za rad, boravak i odmor predstavlja jednu od veoma značajnih uloga ovog zelenog kompleksa. Značajan je sa ekološkog i sanitarno-zdravstvenog aspekta, pruža utisak djelimične izolovanosti od grada, a ima i relaksacioni uticaj na posjetioce.

IV NAČIN ZAŠTITE I RAZVOJA ZAŠTIĆENOG PRIRODNOG DOBRA

Član 6

Prema Međunarodnoj Uniji za konzervaciju prirode (IUCN), zaštićeni Park je svrstan u kategoriju III (Prirodni spomenik ili obilježje/Natural monument or feature).

Kategorijom III zaštićenih prirodnih dobara se štiti određena prirodna vrijednost, koja može biti reljefni oblik, morska hrid ili špilja, geološka posebnost poput speleološkog objekta ili živa pojava kao što je stablo visoke starosti. Ovo su lokaliteti površinom mali, no mogu imati velik značaj za posjećivanje. U tom smislu podrazumijeva se aktivna uloga čovjeka u cilju očuvanja vrijednosti ovog prirodnog dobra.

Generalni koncept zaštite, unapređenja i upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom "Park u dvorištu Dječje bolnice" zasnovan je na zaštiti i očuvanju Parka sprovođenjem redovnih mjera njege i zaštite. Kako bi se obezbjedila zaštita, zabranjene su sve aktivnosti koje imaju negativan uticaj na zdravstveno stanje, odnosno fiziološku kondiciju dendroflora Parka.

SMJERNICE RAZVOJA I UNAPRIJEĐENJA

Član 7

U cilju zaštite i unaprijeđenja zaštićenog prirodnog dobra potrebno je:

- sprovoditi redovan monitoring dendroflora,
- izraditi Studiju boniteteta parka (geodetsko snimanje dendroflora sa opisom stanja i mjerama za revitalizaciju svakog stabla pojedinačno),
- podsticati i sprovoditi naučna istraživanja u cilju unaprijeđenja zaštićenog prirodnog dobra,
- koristiti prirodno dobro u edukativne i turističke svrhe,
- sprovoditi odgovarajućemjere njege i zaštite, primjerene zaštićenom prirodnom dobru,
- promovisati prirodne vrijednosti područja,
- vršiti popularizaciju integralne zaštite prostora,
- poštovati mjere zaštite propisane Studijom zaštite kulturnih dobara Istorijskog jezgra Prijestonice,
- sve intervencije unutar Istorijskog jezgra i njegove zaštićene okoline, sprovesti u skladu sa prethodno izdatim konzervatorskim uslovima, a nakon dobijanja saglasnosti na konzervatorski projekat od strane Uprave za zaštitu kulturnih dobara,
- sprovesti konzervatorske mjere sanacije na loše očuvanim kulturnim dobrima i evidentiranim dobrima sa potencijalnim kulturnim vrijednostima,
- urbani mobilijar, mora biti formom, materijalizacijom i dimenzijama prilagođen i primjeren Istorijskom jezgru, korišćenjem prirodnih materijala, drvo i kamen,

- ukoniti neadekvatnu podlogu sa staza i zamijeniti odovarajućim materijalima, koji odgovaraju uređenju parkovskih prostora,
- dati adekvatnu namjenu objektima bez funkcije, a to se prije svega odnosi na staru bolnicu Danilo I kako bi se spriječilo njeno propadanje,
- omogućiti sticanje relevantnih znanja o vrijednostima i značaju, obezbjeđivanja uslova da, shodno svojoj namjeni, služi naučnoj, kulturnoj i edukativnoj potrebi pojedinaca i društva.

Istraživačku aktivnost treba regulisati i uskladiti sa Planom, odnosno Programom upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom čije je donošenje zakonska obaveza Upravljača. Naučna ili stručna istraživanja mogu vršiti pravna ili fizička lica na osnovu dozvole organa uprave. Pravno ili fizičko lice koje je obavilo istraživanja, dužno je da organu uprave dostavi podatke o rezultatima istraživanja, u roku od tri mjeseca od dana završetka istraživanja.

Radovi koji nisu zabranjeni, kao i radovi van prostora koji se predlaže za zaštitu, za koje se osnovano pretpostavlja da mogu imati štetne posljedice za zaštićeno prirodno dobro, podliježu proceduri obezbjeđenja analize uticaja i dobijanja saglasnosti i dozvola u skladu sa zakonom.

Na osnovu prikazanih odlika, predložene kategorizacije i režima zaštite zaštićenog prirodnog dobra "Parku dvorištu Dječije bolnice", a na bazi prirodnih i stvorenih resursa, razvoj i unaprijeđenje prirodnog dobra ostvarivalo bi se kroz:

- valorizaciju i ograničeno korišćenje Spomenika prirode,
- zaštitu lokaliteta, odnosno parka, valorizacijom njegovih vrijednosti i izradom Plana (Programa) upravljanja, čime će se stvoriti uslovi za nesmetano funkcionisanje uspostavljenih odnosa između pojedinih vrsta u ekološkom lancu (npr. broj dubećih, trulih i natrulih stabala optimalnih dimenzija i ekspozicije),
- očuvanje stabala većih dimenzija i starosti kao i optimalnog broja panjeva kojim bi bila očavana staništa za vrste kojima pogoduje ovaj tip staništa,
- redovno održavanje zelenih površina, uz zadržavanje optimalne količine biljnog materijala na tlu u cilju očuvanja uslova za razvoj određenih grupa organizamakoje imaju značajnu ulogu u pedogenezi i dinamici tla,
- funkcionalno integrisanje prirodnog okruženja sa zaštićenim prirodnim dobrom,
- unaprijeđenje statusa Spomenika prirode u cilju bolje zaštite, uređenja i korišćenja. U tom smislu treba organizovati korišćenje prostora tako da se maksimalno očuvaju njegove prirodne vrijednosti. Zato je neophodno, u skladu sa uspostavljenim režimom zaštite, uskladiti potrebe posjetilaca i korišćenje prostora,
- popularizaciju i prezentaciju Spomenika prirode uspostavljanjem posebne internet strane o zaštićenom lokalitetu, priloga i članaka u štampanim i elektronskim medijima sa posebnim akcentom na "Park u dvorištu Dječije bolnice" u sklopu ukupnog predstavljanja Prijestonice Cetinje,
- edukaciju i informisanje lokalnog stanovništva u vezi sa zaštićenim prirodnim dobrom,
- uključivanje lokalnog stanovništva u sistem zaštite i korišćenja razvojnih potencijala,
- obezbjeđivanje uslova za dalja istraživanja čiji bi rezultati podigli nivo značaja "Parka u dvorištu Dječije bolnice" i unaprijedili naučna saznanja o njemu,
- formiranje baze podataka o zaštićenom lokalitetu, na osnovu detaljnih naučnih istraživanja i redovnog monitoringa,
- logističku i institucionalnu podršku na svim nivoima.

V RADNJE, AKTIVNOSTI I DJELATNOSTI KOJE SE MOGU VRŠITI U OKVIRU USPOSTAVLJENOG REŽIMA ZAŠTITE

Član 8

Na zaštićenom prirodnom dobru Spomenik prirode "Park u dvorištu Dječije bolnice" uspostavlja se režim zaštite II stepena koji je propisan članom 31 Zakona o zaštiti prirode (Sl. list CG, br. 54/16). Režim zaštite II stepena - aktivni režim zaštite, sprovodi se na zaštićenom području u kome su djelimično izmijenjene osobine prirodnih staništa ali ne do nivoa da ugrožavaju njihov ekološki značaj, uključujući vrijedne predjele i objekte geonasljeđa.

U zoni zaštite II sa aktivnim režimom zaštite mogu se:

- sprovoditi intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unaprijeđenja zaštićenog prirodnog dobra;
- vršiti kontrolisano korišćenje prirodnih resursa, bez posljedica po primarne vrijednosti njihovih prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obilježja predjela i objekata geonasljeđa.

VI MJERE I USLOVI ZAŠTITE ZAŠTIĆENOG PRIRODNOG DOBRA

Član 9

U granici zaštite Spomenik prirode "Park u dvorištu Dječije bolnice" zabranjuju se svi radovi koji bi mogli imati negativan uticaj na osnovne vrijednosti zaštićenog lokaliteta, tj. na njegove prirodne i pejzažne vrijednosti.

U granici zaštite Spomenika prirode **zabranjeno je**:

- sjeći (kidati) stabla, lomiti grane, kidati lišće, oštećivati koru i preduzimati bilo kakve radove koji mogu narušiti vitalnost stabala,
- izvođenje zemljanih radova koji mogu oštetiti podzemni dio biljaka,
- izvođenje građevinskih radova, osim u cilju adaptacije postojećih objekata i sadržaja (prema planu, odnosno programu upravljanja),
- svaka promjena postojeće morfologije terena,
- narušavanje i degradacija kulturno-istorijskih vrijednosti parka,
- rastjerivanje, hvatanje, uznemiravanje i ubijanje životinjskih vrsta prisutnih u parku,
- unošenje alohtonih vrsta i novih vrsta drveća, šiblja i perena koje po konceptu i estetskim kriterijumima ne odgovaraju prostoru prirodno-kulturne baštine;
- prevođenje vazdušnih i podzemnih, elektro i telefonskih vodova kroz i preko zaštićenog lokaliteta,
- uređenje i sadnja dendroflora, osim na osnovu plana upravljanja, projekta pejzažnog uređenja u skladu sa ciljevima zaštite,
- upotreba otvorenog plamena i loženje vatre,
- postavljanje medijske infrastrukture: reklamnih „bilbord“ panela i stubova,
- korišćenje i parkiranje prevoznih sredstava unutar zaštićenog prirodnog dobra,
- ukucavanje reklamnih tabli, metalnih djelova i druge slične neprimjerene radnje koje narušavaju vitalnost i dekorativnost stabala,
- odlaganje i deponovanje smeća i svih vrsta otpadnih materija,
- upotreba materija koje bi ugrozile kvalitet zemljišta i podzemnih voda,
- preduzimanje svih radova koji bi doveli do narušavanja ili degradacije pejzažnih vrijednosti.

Ograničava se:

- upotreba hemijskih sredstava i to samo u slučajevima i na način predviđen zakonom,
- obavljanje naučno-istraživačkih, obrazovnih, informativno-edukativnih i drugih aktivnosti koje ne ugrožavaju prirodne i stvorene vrijednosti.

Zaštićeno prirodno dobro "Park u dvorištu Dječije bolnice" je potrebno očuvati, unaprijediti i redovno održavati, na osnovu plana upravljanja i godišnjih programa upravljanja, što podrazumijeva sprovođenje mjera njege i zaštite dendroflora parka i ukupnog biodiverziteta.

Dozvoljava se:

- propisno obilježavanje zaštićenog prirodnog dobra;
- valorizacija i ograničeno korišćenje Spomenika prirode;
- postavljanje informativnih tabli na ulaznim kapijama Parka;
- permanentno praćenje zdravstvenog stanja dendroflora i preduzimanje mjera zaštite od eventualnih napada gradogenih vrsta insekata i patogenih gljiva;
- sprovođenje preventivnih mjera u cilju spriječavanja mogućih prizemnih požara i mehaničkog oštećenja stabala;
- praćenje obezbjeđenosti zemljišta mineralnim i organskim materijama i regulisanje njihovog optimalnog sadržaja dodavanjem organskih i mineralnih materija u zemljište;
- uređenje staza i objekata unutar parka (za koje je neophodna izrada idejnog rješenja i dozvole organa uprave nadležnog za zaštitu kulturnih dobara i organa uprave nadležnog za zaštitu životne sredine);
- mjere konzervacije zaštićenih kulturnih dobara na osnovu smjernica i dozvole Organa Uprave za zaštitu kulturnih dobara;
- postavljanje novih elemenata parkovskog mobilijara kao i popravka postojećih (postavljanje novih klupa, korpi za otpatke, itd.);
- održavanje postojećih travnih površina, uklanjanje samoniklog podrasta, korovskih, poluparazitnih i invazivnih vrsta biljaka;
- naučna istraživanja, kartiranje staništa i vrsta i praćenje prirodnih procesa;
- posjete u turističke, obrazovne, rekreativne i opštekulturne svrhe;
- sprovođenje zaštitnih i sanacionih mjera prema Planu (Programu) upravljanja;
- interventne mjere na zaštiti Parka u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, pojave biljnih i životinjskih bolesti, prenamnoženja gradogenih vrsta insekata i izvale stabala (uz pripremu detaljnog izvještaja o sprovedenim aktivnostima).

Osim mjera njege i zaštite, potrebno je sprovoditi i **sljedeće aktivnosti:**

- promovisati zaštitu u edukativne svrhe, kao što je obavljanje naučnih istraživanja, zatim turističke posjete, kao i rekreativne i kulturne aktivnosti koje ne ugrožavaju osnovnu namjenu prirodnog dobra;
- održavanje kulturnih manifestacija tradicionalnog tipa;
- uraditi projekat dekorativnog, promotivnog, funkcionalnog i simboličnog osvjetljavanja prostora, pojedinih primjeraka biljaka i biljnih kompozicija i objekata, naročito na glavnim linijama kretanja (na osnovu smjernica i uslova nadležnih organa uprave za zaštitu životne sredine i kulturne baštine).

U slučaju akcidentnih situacija i u slučajevima ugrožavanja temeljnih vrijednosti i objekata na prostoru zaštite, definisaće se posebni uslovi za sanaciju.

Za preduzimanje bilo kakvih radnji na zaštićenom prirodnom dobru a koje mogu neposredno ili posredno prouzrokovati promjenu oblika, izgleda ili osobenosti neophodno je pribaviti odobrenje nadležnog organa uprave.

Svi lokalni planski dokumenti i drugi planovi moraju se usaglasiti sa mjerama i uslovima zaštite prirode utvrđenim pravnim aktom kojim se štiti "Park u dvorištu Dječije bolnice".

Bliže uslove održavanja reda i ponašanja korisnika i posjetilaca na zaštićenom prirodnom dobru utvrdiće Upravljač posebnim aktom.

U skladu sa kriterijumima i ciljevima zaštite pejzažnih i drugih stvorenih vrijednosti prostora i objekata treba primijeniti utvrđene opšte mjere zaštite zbog čega se:

- zabranjuje upotreba i korišćenje zaštićenog prirodnog dobra u svrhe koje nisu u skladu sa njegovom prirodom, namjenom, značajem ili na način koji može dovesti do narušavanja svojstava zaštićenog prirodnog dobra.

UPRAVLJAČ

Član 10

Prijestonica Cetinje imenuje DOO "Komunalno" Cetinje za upravljača zaštićenog prirodnog dobra „Park u dvorištu Dječje bolnice“ na Cetinju (u daljem tekstu: „Upravljač“).

Nadzor nad radom upravljača vršiće Prijestonica Cetinje preko Sekretarijata za stambeno komunalne poslove i saobraćaj.

Gradonačelnik Prijestonice Cetinje donijeće rješenje o imenovanju članova Odbora za zaštitu „Parka u dvorištu Dječije bolnice“ na Cetinju.

Upravljač je dužan da štiti temeljne vrijednosti prirodnog dobra, istovremeno uz njegovo plansko unaprijeđenje i budući razvoj. Poseban dio upravljanja jeste prezentacija, odnosno promocija prirodnog dobra.

Upravljač ima obavezu da:

- pripremi Plan upravljanja;
- donese godišnji program upravljanja i akt o unutrašnjem redu;
- obezbijedi sprovođenje mjera zaštite prirode u skladu sa ciljevima zaštite, zonama i režimima zaštite;
- čuva, unaprjeđuje i promoviše zaštićeno prirodno dobro;
- prati stanje u zaštićenom prirodnom dobru i dostavlja podatke organu uprave;
- obavlja i druge poslove utvrđene zakonom i aktom o osnivanju.

PLAN UPRAVLJANJA

Član 11

Upravljanje zaštićenim područjem u cilju očuvanja, unapređenja i održivog korišćenja spomenika prirode „Park u dvorištu Dječije bolnice“ na Cetinju sprovodi se na osnovu Plana upravljanja i godišnjih programa upravljanja.

Plan upravljanja upravljač donosi za period od pet godina.

Sadržaj Plana iz stava 2 je propisan Zakonom o zaštiti prirode.

Plan upravljanja ostvaruje se kroz donošenje godišnjih Programa upravljanja.

Godišnji program upravljanja izrađuje i donosi upravljač, uz saglasnost organa lokalne uprave do 30. novembra tekuće godine za narednu godinu.

Upravljač je dužan da Izvještaj o realizaciji godišnjeg programa upravljanja dostavi nadležnom organu lokalne uprave do 1. marta tekuće godine za prethodnu godinu.

FINANSIRANJE

Član 12

Sredstva za rad Upravljača obezbjeđuju se iz:

- budžeta Prijestonice Cetinje u skladu sa godišnjim programom i planom upravljanja;
- naknada za korišćenje zaštićenog područja;
- donacija;
- drugih izvora u skladu sa zakonom.

PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 13

Plan upravljanja će donijeti Upravljač u roku od 6 mjeseci od dana stupanja na snagu ove Odluke.

Godišnji program upravljanja donijet će upravljajući u roku od 3 mjeseca od dana donošenja plana upravljanja.

Rok za donošenje akta o unutrašnjem redu i službi zaštite

Član 14

Upravljač će u roku od 12 mjeseci od dana stupanja ove odluke donijeti akt o unutrašnjem redu i službi zaštite.

Član 15

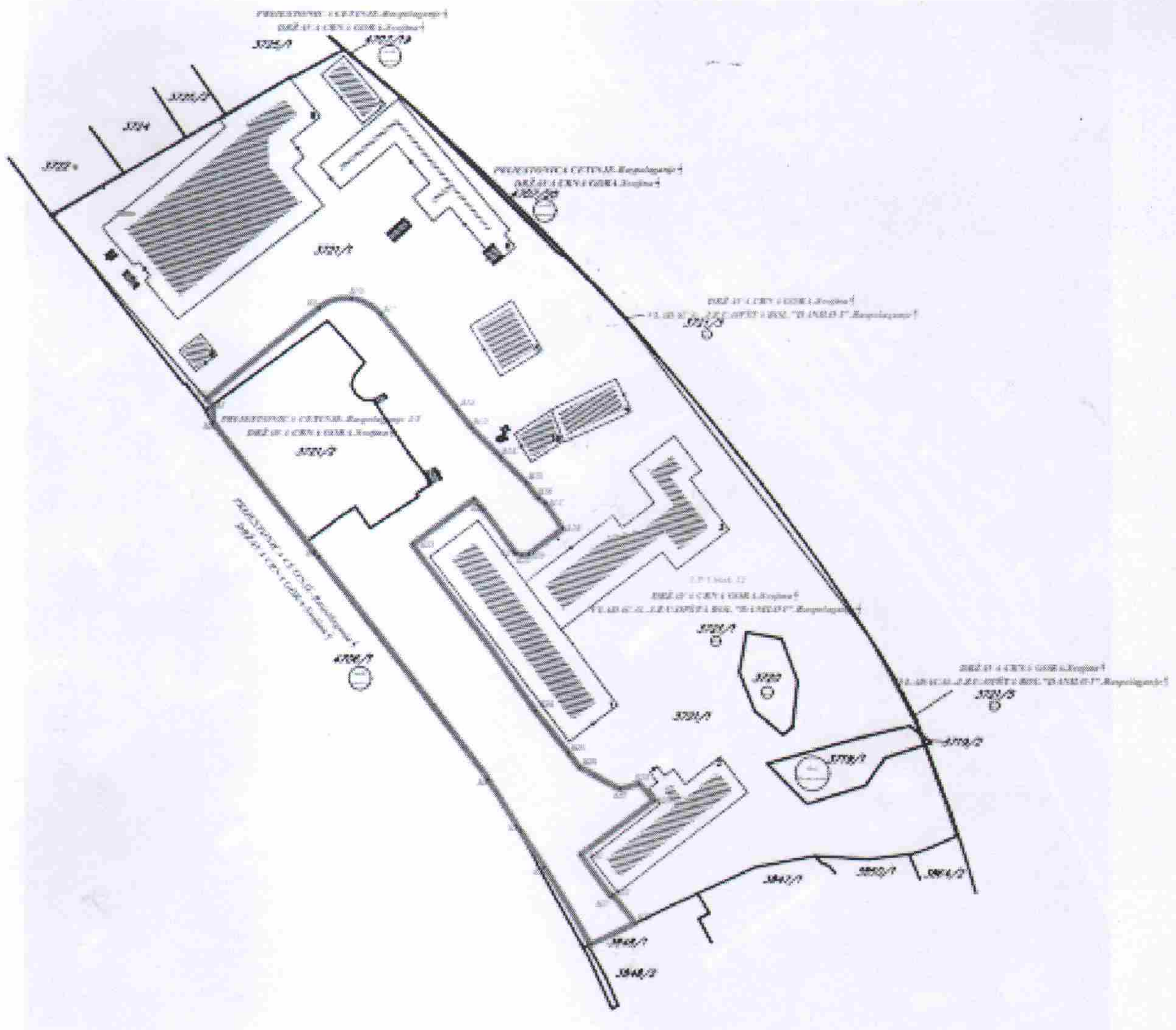
Ova odluka stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore-opštinski propisi“.

Broj: 05-321/21-37/2
Cetinje, 08.02 2021.godine

GRADONAČELNIK
mr Aleksandar Kaščelan

Prilog 1. Prikaz granice zaštićenog prirodnog dobra

OBRAZLOŽENJE

Pravni osnov

Pravni osnov za donošenje Odluke o proglašenju zaštićenog prirodnog dobra: **Spomenik prirode „Park u dvorištu Dječije bolnice“ na Cetinju** sadržan je u članu 34 stav 3, a u vezi sa članom 28 i 32 Zakona o zaštiti prirode („Sl.list CG“, br.54/16).

Članom 34 stav 3 Zakona o zaštiti prirode propisano je da park prirode, spomenik prirode i predio izuzetnih odlika koji se nalaze na području jedne lokalne samouprave proglašava skupština jedinice lokalne samouprave, po prethodno pribavljenoj saglasnosti Ministarstva i mišljenja organa državne uprave nadležnih za poslove poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i za poslove kulture.

Članom 28 i 32 Zakona propisan je postupak proglašavanja zaštićenih područja i donošenja akta o proglašenju zaštićenog područja.

Razlozi za donošenje Odluke

„Park u dvorištu Dječije bolnice“ na Cetinju predstavlja jednu od najstarijih parkovski oblikovanih zelenih površina u Crnoj Gori. Smješten je u Istorijskom jezgru Cetinja, u dvorištu Bolnice Danilo I.

„Park u dvorištu Dječije bolnice“ se prvi put našao na listi zaštićenih prirodnih dobara Crne Gore 1965. godine kao botaničko-hortikulturni objekat (Registar zaštićenih područja i područja pod preventivnom zaštitom, Rješenje br. 01-298 od 07.05.1965.g.).

Objašnjenje odredbi Odluke

Članom 1 Odluke propisano je da je naziv zaštićenog prirodnog dobra „Park u dvorištu Dječije bolnice“, vrsta „spomenik prirode“, a svrstano je u III kategoriju. U zaštićena područja kategorije III spadaju spomenici prirode ili djelovi prirode, koji mogu biti reljefnog oblika, morska hrid ili pećina, plaža, geološko obilježje poput speleološkog objekta i grupa stabala velike starosti.

Članom 2 Odluke propisani su položaj i prostorne granice zaštićenog prirodnog dobra sa utvrđenim režimom zaštite. Određivanje stepena zaštite izvršeno je na postojeće vrijednosti. Na zaštićenom prirodnom dobru Spomenik prirode uspostavlja se režim zaštite II stepena. Režim zaštite II stepena-aktivni režim zaštite, sprovodi se na zaštićenom prirodnom dobru u kome su djelimično izmijenjene osobine prirodnih staništa ali ne do nivoa da ugrožavaju njihov ekološki značaj, uključujući vrijedne predjele i objekte geonasleđa.

Kartografski prikazi prikaz granice zaštićenog prirodnog dobra zaštićenog prirodnog dobra dati su u prilogu ove Odluke i čine njen sastavni dio.

Članom 3 Odluke utvrđen je režim zaštite zaštićenog prirodnog dobra u skladu sa članom 31 Zakona o zaštiti prirode, pa se predlaže da se na zaštićenom prirodnom dobru Spomenik prirode uspostavlja režim zaštite II stepena.

Članom 4 Odluke dat je opis osnovnih (ciljnih) vrijednosti zaštićenog prirodnog dobra „Park u dvorištu Dječije bolnice“.

Članom 5 Odluke prikazana je vrijednost Spomenika prirode „Park u dvorištu Dječije bolnice“ na Cetinju i ocijenjena je u kontekstu potencijala za razvoj opštih funkcija parka kao zaštićenog.

Članom 6 Odluke prikazan je način zaštite i razvoja, pa je generalni koncept zaštite, unaprijeđenja i upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom „Park u dvorištu Dječje bolnice“ zasnovan na zaštiti i očuvanju Parka sprovođenjem redovnih mjera njege i zaštite. Kako bi se obezbjedila zaštita, zabranjene su sve aktivnosti koje imaju negativan uticaj na zdravstveno stanje, odnosno fiziološku kondiciju dendroflora Parka.

Članom 7 Odluke date su smjernice razvoja i unaprijeđenja kroz sprovođenje redovnog monitoringa, podsticanje i sprovođenje naučnih istraživanja u cilju unaprijeđenja zaštićenog prirodnog dobra, korišćenje prirodnog dobra u edukativne i turističke svrhe, promovisanje prirodne vrijednosti područja i vršenje popularizacije integralne zaštite prostora.

Članom 8 Odluke propisane su radnje i aktivnosti koje se mogu vršiti u okviru uspostavljenog II stepena zaštite. Režim zaštite II stepena-aktivni režim zaštite, sprovodi se na zaštićenom prirodnom dobru u kome su djelimično izmijenjene osobine prirodnih staništa ali ne do nivoa da ugrožavaju njihov ekološki značaj, uključujući vrijedne predjele i objekte geonasleđa.

Članom 9 Odluke propisane su mjere i uslovi zaštite, a takođe je definisano što je u granicama zaštićenog prirodnog dobra dozvoljeno, a što je zabranjeno u cilju očuvanja zaštićenog lokaliteta.

Članom 10 Odluke je definisano da je DOO „Komunalno“ Cetinje upravljač Spomenika prirode „Park u dvorištu Dječje bolnice“ na Cetinju, kao i prava i obaveze upravljača.

Članom 11 Odluke propisane su obaveze upravljača u izradi Plana upravljanja i godišnjeg programa upravljanja.

Članom 12 Odluke definisani su izvori finansiranja.

Članom 13 Odluke je propisano da će Upravljač donijeti Plan upravljanja u roku od 6 mjeseci od dana stupanja na snagu ove Odluke, dok će godišnji program upravljanja donijeti upravljač u roku od 3 mjeseca od dana donošenja plana upravljanja.

Članom 14 Odluke precizirano je da će upravljač u roku od 12 mjeseci od dana stupanja ove odluke na snagu donijeti akt o unutrašnjem redu i službi zaštite

SEKRETARIJAT ZA UREĐENJE PROSTORA I ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE

SEKRETARKA
Snežana Kujović, dipl.ing.maš.

